

Nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina

priručnik
za nacionalne savete
nacionalnih manjina

Nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina

Priručnik za nacionalne
savete nacionalnih manjina

Nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina
Priručnik za nacionalne savete nacionalnih manjina
Grupa autora

lektorka : Vesna Planojević

dizajn : comma | communications design

štampa : Original

tiraž : 500 komada

Štampanje ove publikacije podržali su Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu, Ambasada Savezne Republike Nemačke u Beogradu i Misija OEBS u Srbiji.

Stavovi izrečeni u knjizi pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno zvanične stavove Ministarstva za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu, Ambasade Savezne Republike Nemačke u Beogradu kao ni Misije OEBS u Srbiji.

Sadržaj

1. Nacionalni saveti nacionalnih manjina i obrazovanje

Pripremila: Dr Aleksandra Vujić

9

3. Nacionalni saveti nacionalnih manjina i obaveštavanje

Pripremila: Žužana Serenčeš

53

2. Nacionalni saveti nacionalnih manjina i kultura

Pripremili: Milina Sklabinski
i Miroslav Keveždi

27

4. Nacionalni saveti nacionalnih manjina i službena upotreba jezika i pisma

Pripremila: doc. dr Ljubica Đorđević

75

Uvod

Poštovani članovi i članice nacionalnih saveta,

Izbori za nacionalne savete nacionalnih manjina 2010 godine omogućili su da više od 230 000 pripadnika 19 manjinskih zajednica u čitavoj Srbiji biraju svoje predstavničke predstavnice u nacionalnim savetima.

Godinu dana nakon izbora, saveti i njihova tela su konstituisani, strateški dokumenti razvijeni, a saveti postaju subjekti sa velikom odgovornošću za očuvanje, promovisanje i unapređenje kulturnog identiteta nacionalnih manjina.

Misija OEBS u Srbiji podržava rad saveta skoro jednu deceniju, počevši od prvih posrednih izbora održanih u periodu između 2002. i 2006. godine, preko pružanja podrške u izradi Zakona o savetima nacionalnih manjina do pripremanja izbornog procesa u 2010. godini. Sada, Misija nastoji da podrži savete kao predstavnička tela manjina u ostvarivanju njihovih nadležnosti.

Kao i mnoge druge institucije u Republici Srbiji i saveti funkcionišu u dinamičnom pravnom okruženju koje se često menja i utiče na njihov rad.

Imajući to u vidu, Misija je pripremila Priručnik za nacionalne savete nacionalnih manjina sa praktičnim uputstvima koji je napisao tim stručnjakinja i stručnjaka iz oblasti obrazovanja, kulture, informisanja i službene upotrebe jezika. Priručnik

daje odgovore na pitanja o mandatu saveta, pomaže u identifikovanju i razvoju strateških prioriteta i pruža pomoć pri tumačenju relevantnih propisa. Priručnik takođe usmerava savete kako da sarađuju sa lokalnim, pokrajinskim i državnim organima u sprovođenju svojih nadležnosti.

Misija izražava zahvalnosti stručnjakinjama i stručnjacima na njihovom doprinosu u razvoju ovog praktičnog priručnika kao i republičkim, pokrajinskim i lokalnim institucijama koje su dale veliki doprinos u završnoj izradi ovog priručnika.

Misija takođe želi da se zahvali nemačkoj Vladi koja je finansijski podržala razvoj i štampanje ove publikacije.

Naša je nada da će ovaj priručnik doprineti 'dobroj upravi' nacionalnih saveta i podržati njihov razvoj kao glavnih predstavničkih tela manjinskih zajednica u Srbiji.

Srdačno,

Dajana Faloni

Šefica Odeljenja za demokratizaciju
Misija OEBS-a u Srbiji

Nacionalni saveti nacionalnih manjina i obrazovanje

Pripremila: Dr Aleksandra Vujić

Sadržaj

1. **Uvod**
 - 1.1. Nivoi obrazovanja
 - 1.2. Uslovi ostvarivanja nastave na maternjem jeziku
 - 1.3. Modeli obrazovanja na jeziku manjine
 - 1.4. Obaveze pripadnika nacionalnih manjina u procesu obrazovanja na maternjem jeziku
2. **Normativni okvir**
 - 2.1. Međunarodni propisi
 - 2.2. Domaći propisi
3. **Partneri**
 - 3.1. Međunarodne organizacije relevantne za obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina
 - 3.1.1. Monitoring međunarodnih instrumenata koji sadrže odredbe posvećene obrazovanju pripadnika manjina
 - 3.2. Partneri na republičkom nivou
 - 3.3. Partneri na pokrajinskom nivou
4. **Nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina u obrazovanju**
 - 4.1. Osnivačka prava nacionalnih saveta
 - 4.2. Učešće nacionalnih saveta u upravljanju ustanovama
 - 4.3. Nastavni planovi i programi
 - 4.4. Udžbenici i nastavna sredstva
 - 4.5. Druge nadležnosti nacionalnih saveta u oblasti obrazovanja
5. **Nastavni kadar**
6. **Preporuke za rad nacionalnih saveta u oblasti obrazovanja**
7. **Korisni linkovi**

1. Uvod

Pravo pripadnika nacionalnih manjina na obrazovanje mora se posmatrati u okviru univerzalne zaštite prava nacionalnih manjina, u okviru koje još uvek nisu definisani čvrsti međunarodni ili uporednopravni standardi, već egzistiraju razrađena rešenja sadržana u međunarodnim dokumentima UN, OEBS- a i Saveta Evrope, koja za države postaju pravno obavezujuća ukoliko ih one ratifikacijom prihvate. Izuzev Deklaracije UN o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, verskih i jezičkih manjina (1992) i Konvencije UNESCO o borbi protiv diskriminacije u oblasti prosvete: u daljem tekstu Konvencija UNESCO (1960), najvažniji međunarodni izvori u ovoj oblasti imaju regionalni ili evropski karakter: Povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (u daljem tekstu: Povelja), Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (u daljem tekstu: OKNM), Savet Evrope i Haške preporuke o pravu nacionalnih manjina na obrazovanje (u daljem tekstu: Haške preporuke), OEBS.

Do 90-ih godina prošloga veka, pripadnicima nacionalnih manjina se pravo na obrazovanje garantovalo opštim odredbama za zaštitu ljudskih prava koje su se podjednako odnosile na sve građane bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost. Izuzev odredaba koje su zabranjivale diskriminaciju i onih koje su garantovale jednakost, države su bile u obavezi da svim svojim građanima garantuju obavezno i besplatno osnovno školovanje, opšte i dostupno srednje obrazovanje i podjednako dostupno više obrazovanje. Jedina konvencija iz ovog perioda koja je sadržavala član isključivo posvećen pravu manjina na obrazovanje na maternjem jeziku, bila je Konvencija UNESCO, koja je članom 5.1.c, pripadnicima nacionalnih manjina davala pravo da sprovedu posebne obrazovne delatnosti, uključujući održavanje škola i izučavanje ili vođenje nastave na maternjem jeziku.

Konvencija UNESCO o borbi protiv diskriminacije u oblasti prosvete

1. Države članice ove Konvencije su saglasne:
 - c) da je bitno priznati pravo pripadnika nacionalnih manjina da sprovedu posebne obrazovne delatnosti, uključujući održavanje škola i, zavisno od obrazovne politike svake države članice, upotrebu ili odvijanje nastave na njihovom jeziku, pod uslovom:
 - i) da se to pravo ne ostvaruje na način kojim se onemogućavaju pripadnici tih manjina da razumeju kulturu i jezik zajednice kao coeline i da učestvuju u njenim aktivnostima ili na način kojim se ugrožava nacionalni suverenitet;
 - ii) da obrazovni standard nije niži od opšteg standarda koji propisuju ili odobravaju nadležne vlasti, i
 - iii) da je pohađanje takvih škola stvar izbora (član 5)

Potaknute dešavanjima na međunarodnom planu, UN, Savet Evrope i OEBS devedesetih godina prošlog veka, uspostavljaju nove međunarodnopravne standarde. Pripadnicima manjina se pravo na obrazovanje na maternjem jeziku više ne garantuje samo odredbama koje se odnose na opštu zabranu diskriminacije i garantovanje jednakosti svim pojedincima, već i odredbama koje nameću obaveze poštovanja minimuma međunarodnih standarda po pitanju ovog prava i afirmativne mere prilikom njegovog ostvarivanja. U tom smislu, Haške preporuke OEBS

Komesara za pitanja nacionalnih manjina naglašavaju značaj oslanjanja na duh već postojećih međunarodnih instrumenata, ali apeluju na aktivniji pristup država u ostvarivanju prava na obrazovanje na maternjem jeziku, potrebu decentralizacije i učešće manjina u obrazovnom procesu, kao i na uvođenje interkulturalnosti u nastavne programe.

Haške preporuke o pravu nacionalnih manjina na obrazovanje

„Države bi trebalo da se aktivnije bave pitanjima prava manjina na obrazovanje. Tamo gde je to potrebno, države bi trebalo da usvoje posebne mere aktivnog ostvarivanja prava na obrazovanje na jeziku manjine koristeći maksimum raspoloživih sredstava, samostalno i uz međunarodnu pomoć i saradnju, posebno na ekonomskom i tehničkom planu”.

U njima se detaljno definišu svi nivoi obrazovanja na maternjem jeziku: predškolsko, osnovno, srednje, stručno i visokoškolsko obrazovanje, osnivanje i vođenje privatnih obrazovnih ustanova i izvođenje nastave na maternjem jeziku, sa postepenim uvođenjem službenog jezika.

Posebnu pažnju obrazovanju na maternjem jeziku u ovom periodu, posvećuju dokumenti Saveta Evrope – Povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima: (član 8 stav 1. a (iii), a (iv), b (iv), c (iv), d (iv), e (ii), f (iii), g) i Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina: (članovi 12—14). Oni predstavljaju zaokret od opštih ka posebnim pravima manjina i tiču se različitih aspekata obrazovanja na maternjem jeziku: izučavanja jezika i izvođenja nastave na maternjem jeziku (predškolsko, osnovno, srednje, više, bazično obrazovanje), propisivanja uslova potrebnih za sticanje različitih nivoa nastave na maternjem jeziku (broj, teritorija, potreba), davanja prava na osnivanje i upravljanje privatnim obrazovnim ustanovama i institucijama, propisivanja obaveza pripadnicima nacionalnih manjina (obavezno učenje većinskog jezika, istorije i kulture). Poseban segment čine odredbe koje propisuju sprovođenje afirmativnih mera radi uspostavljanja faktičke ravnopravnosti pripadnika manjina i većine u obrazovanju i potrebu

interkulturalnog pristupa u obrazovnom procesu, odnosno prožimanja različitih kultura.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina

1. Strane ugovornice se obavezuju da priznaju da svaki pripadnik nacionalne manjine ima pravo da uči svoj manjinski jezik.
2. U oblastima naseljenim pripadnicima nacionalnih manjina tradicionalno ili u znatnom broju, ako ima dovoljno zahteva, strane ugovornice će nastojati da obezbede, u meri u kojoj je to moguće i u okviru svojih obrazovnih sistema, da pripadnici tih manjina imaju odgovarajuće mogućnosti da uče jezik manjine ili da se obučavaju na tom jeziku.
3. Stav 2. ovog člana primeniće se bez štete po izučavanje zvaničnog jezika ili nastave na tom jeziku (član 14)

Ne zanemarujući uticaj međunarodnih dokumenata na unutrašnju politiku jedne zemlje, sadržaj i obim manjinskih prava u oblasti obrazovanja na maternjem jeziku, prvenstveno zavise od zainteresovanosti država da ih sprovede.

Pravo pripadnika nacionalnih manjina u Srbiji da uče svoj maternji jezik i da se na njemu obrazuju zagantovano je Ustavom Republike Srbije. Prema zakonu, obrazovno-vaspitni rad pripadnika nacionalnih manjina ostvaruje se na maternjem jeziku i izuzetno se može ostvarivati i dvojezično ili na srpskom jeziku, u skladu sa posebnim zakonom. Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine predviđa da Autonomna Pokrajina Vojvodina u skladu sa zakonom stvara uslove za obrazovanje pripadnika drugih naroda i nacionalnih manjina na svom maternjem jeziku.

Ustav Republike Srbije „Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na: školovanje na svom jeziku u državnim ustanovama i ustanovama autonomnih pokrajina; na osnivanje privatnih obrazovnih ustanova” (član 79)

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja „Za pripadnike nacionalne manjine obrazovno-vaspitni rad ostvaruje se na maternjem jeziku. Izuzetno on može da se ostvaruje i dvojezično ili na srpskom jeziku, u skladu sa posebnim zakonom” (član 9 st. 2)

Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine „Autonomna Pokrajina Vojvodina je nadležna za vršenje sledećih poslova: ...obezbeđuje ostvarivanje prava na obrazovanje na maternjem jeziku pripadnicima nacionalnih zajednica koje čine brojčanu manjinu u ukupnom stanovništvu AP Vojvodine na svim nivoima obrazovanja...”(član 29, Statut APV “Sl. list AP Vojvodine”, broj 17/2009)

1.1. Nivoi obrazovanja

Obrazovanje na jezicima manjina ostvaruje se u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, fakultetima i visokim školama strukovnih studija. Ukoliko u okviru sistema javnog obrazovanja, obrazovanje na jeziku manjine ne postoji, država se obavezuje da stvori uslove za to, a da do tada garantuje dvojezičnu nastavu ili nastavu negovanja maternjeg jezika sa elementima nacionalne istorije i kulture pripadnika te manjine (Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, član 13 st. 2: u daljem tekstu: ZZPSNM). U pogledu visokog obrazovanja, nastava se izvodi na srpskom jeziku i može se ostvarivati studijski program na jezičku nacionalnu manjinu ukoliko je takav program odobren, odnosno akreditovan (Zakon o visokom obrazovanju, član 80).

1.2. Uslovi ostvarivanja nastave na maternjem jeziku

U predškolskim ustanovama, vaspitno-obrazovni rad za pripadnike nacionalne manjine ostvaruje se na maternjem jeziku, a može i dvojezično ili na srpskom jeziku, ako se za to opredeli najmanje 50% roditelja, odnosno staratelja dece (Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, član 5). Vaspitno-obrazovni rad u dvojezičnim vaspitnim grupama ostvaruje se sa 10% manjim

brojem dece od broja utvrđenog zakonom (Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, član 32). Za ostvarivanje nastavnog plana i programa na maternjem jeziku ili dvojezično u osnovnim i srednjim školama, zakonski je propisan minimalan broj učenika, koji uz saglasnost ministra prosvete, odnosno organa Autonomne Pokrajine Vojvodine (Pokrajinskog sekretara za obrazovanje) može biti i manji od propisanog (Zakon o osnovnoj školi, član 5, Zakon o srednjoj školi, član 5, Zakon o utvrđivanju nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine (Sl. glasnik RS, broj 99/2009) član 33 stav 1 tačka 15 i član 34 stav 1 tačka 16.

1.3. Modeli obrazovanja na jeziku manjine

Ukoliko za to postoje uslovi, pripadnici nacionalnih manjina se mogu školovati: a) na svom maternjem jeziku, b) dvojezično, a u c) slučaju da pohađaju nastavu na srpskom jeziku imaju mogućnost izučavanja maternjeg jezika sa elementima nacionalne kulture. Način dvojezičnog ostvarivanja nastavnog plana i programa u Srbiji do danas zakonski nije propisan i definicija za ovakav vid nastave ne postoji. Pod dvojezičnom nastavom se u praksi podrazumeva izvođenje nastave iz pojedinih predmeta na srpskom jeziku, a pojedinih na jeziku manjine (najčešće zbog deficita nastavnog kadra), a ređe izvođenje nastave uz naizmenično korišćenje srpskog i manjinskog jezika.

1.4. Obaveze pripadnika nacionalnih manjina u procesu obrazovanja na maternjem jeziku

Prema zakonu, obrazovanje na jeziku nacionalne manjine ne isključuje obavezno učenje srpskog jezika (ZZPSNM, član 13 st. 4). Ciljevi obrazovanja i vaspitanja, između ostalog, podrazumevaju i razvoj ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti i osećanja pripadnosti državi Srbiji, poštovanja i negovanje srpskog jezika i maternjeg jezika, tradicije i kulture srpskog naroda, vlastitog naroda i drugih naroda, razvijanje multikulturalizma i poštovanje i očuvanje nacionalne baštine (Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja: u daljem tekstu Zakon o osnovama, član 4 tačka 14).

2. Normativni okvir

2.1. Međunarodni propisi

U međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima, pravo pripadnika nacionalnih manjina da uče maternji jezik i pohađaju nastavu na maternjem jeziku garantuju:

- Konvencija UNESCO protiv diskriminacije u oblasti obrazovanja (član 5.1.c)
- Deklaracija o pravima etničkih, verskih, jezički i nacionalnih manjina (član 4 st.3 i 4)
- Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (članovi 12—14)
- Povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (član 8)

Poseban doprinos upotrebe manjinskih jezika u oblasti obrazovanja daju do sada sklopljeni bilateralni sporazumi o kulturnoj i prosvetnoj saradnji čiji je Republika Srbija sukcesor:

- Sporazum između Savezne vlade SR Jugoslavije i Vlade Republike Hrvatske o saradnji u oblasti kulture i prosvete.
- Sporazum o saradnji u oblasti obrazovanja, kulture i sporta između Savezne vlade SR Jugoslavije i Vlade Slovačke Republike
- Sporazum o saradnji u oblasti obrazovanja, kulture i sporta između Savezne vlade SR Jugoslavije i Vlade Ukrajine.
- Sporazum između Savezne vlade SR Jugoslavije i Vlade Republike Makedonije o saradnji u oblasti obrazovanja, kulture i sporta.
- Sporazum između Saveta ministara Srbije i Crne Gore i Vlade Republike Mađarske o saradnji u oblasti obrazovanja, nauke, kulture, omladine i sporta.

- Sporazum između Srbije i Crne Gore i Republike Hrvatske o zaštiti prava srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj i hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori („Službeni list SCG-Međunarodni ugovori„ broj 3/05)
- Sporazum između Srbije i Crne Gore i Republike Mađarske o zaštiti prava mađarske nacionalne manjine koja živi u Srbiji i Crnoj Gori i srpske nacionalne manjine koja živi u Republici Mađarskoj („Službeni glasnik SCG-Međunarodni ugovori „ broj 14/04)
- Sporazum između Srbije i Crne Gore i Republike Makedonije o zaštiti srpske i crnogorske nacionalne manjine u Republici Makedoniji i makedonske nacionalne manjine u Srbiji i Crnoj Gori („Službeni list SCG-Međunarodni ugovori“ broj 6/05)
- Sporazum između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Rumunije o saradnji u oblasti zaštite nacionalnih manjina „Službeni list SCG-Međunarodni ugovori“ broj 14/04)

2.2. Domaći propisi

Obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina je zagantovano Ustavom Republike Srbije, a uslove i način njegovog ostvarivanja propisuju:

- Zakon o osnovnoj školi (član 5)
- Zakon o srednjom školi (član 5)
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (čl. 4 tačka 14, čl. 9 st. 2, čl. 54 st. 4 i 5, čl. 58 st.3, čl. 60 st.2, čl. 69, čl. 74 st. 1 tačka 4, čl. 79 st. 4, čl. 121 st.6—8)

3. Partneri

- Zakon o udžbenicima i drugim nastavnim sredstvima (čl. 3 st. 2, čl. 9 st. 3, član 20 st. 3 i 4, čl. 28 st. 3 i 4)
- Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju (čl. 5 st. 2, čl. 6 st. 5 i 6, čl. 19, čl. 32, čl. 53)
- Zakon o visokom obrazovanju (čl. 80, čl. 86, čl. 97, čl. 99)
- Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina (članovi 13-15)
- Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina (članovi 11-15)
- Zakon o učeničkom i studentskom standardu (čl. 4 st.5, čl. 36, čl. 41, čl. 48, čl. 54, čl.60)
- Ostvarivanje prava na obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina u Autonomnoj pokrajini Vojvodini, detaljnije regulišu:
- Zakon o utvrđivanju nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine (član 38)
- Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine (član 29)
- Pokrajinska skupštinska odluka o polaganju klasifikacionog ispita, prijemnog ispita odnosno ispita za proveru sklonosti i sposobnosti na jezicima narodnosti.

3.1. Međunarodne organizacije relevantne za obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina

Sekretarijat za Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina

Sekretarijat za Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina (OKNM) zadužen je za sprovođenje mehanizma monitoringa Konvencije u cilju ocene primene Konvencije u državi potpisnici, na osnovu podataka iz državnog izveštaja. Centralni element mehanizma monitoringa predstavlja Savetodavni komitet koji podnosi svoje Mišljenje Komitetu ministara radi usvajanja daljih preporuka koje se šalju državi.

Sekretarijat za Povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima

Sekretarijat za Povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima (Povelja) je zadužen za sprovođenje mehanizma monitoringa Povelje radi ocene njene primene, na osnovu podataka iz državnog izveštaja. Centralni element mehanizma monitoringa predstavlja Komitet nezavisnih eksperata koji podnosi svoj evaluacioni izveštaj Komitetu ministara radi usvajanja preporuka koje se šalju državi.

Specijalni izvestilac Ujedinjenih nacija za pravo na obrazovanje

Poseban doprinos afirmisanju prava na obrazovanje, između ostalog i prava pripadnika nacionalnih manjina na obrazovanje na maternjem jeziku, predstavlja uspostavljanje funkcije Specijalnog izvestioca o pravu na obrazovanje Ujedinjenih nacija. Njegov je mandat usmeren ka konceptualizaciji ovog prava, njegovoj primeni u pojedinim zemljama u smislu apostrofiranja mogućih problema i oblika kršenja,

kao i promociji obrazovanja zasnovanog na ljudskim pravima na svim nivoima.

3.1.1. Monitoring međunarodnih instrumenata koji sadrže odredbe posvećene obrazovanju pripadnika manjina

OKNM i Povelja posvećuju znatan prostor odredbama koje se tiču obrazovanja nacionalnih manjina. U svojim članovima 12—14 OKNM upućuje na interkulturalno obrazovanje i obavezu države da preduzima mere u oblasti obrazovanja manjina, obezbedi mogućnosti za osposobljavanje nastavnika, pristup udžbenicima, unapređenje jednakih mogućnosti pristupa obrazovanju na svim nivoima; osnivanje i vođenje privatnih institucija za obrazovanje i pravo na učenje maternjeg jezika, nastavu na mater-njem jeziku ili dobijanje časova iz tih jezika.

Očuvanje manjinskih jezika u obrazovanju se u Povelji razmatra u opštim ciljevima i načelima člana 7, a detaljno u članu 8 trećeg dela, sa napomenom da se potonji odnosi samo na jezike koje je država odabrala da štiti. Član 8 predviđa više opcija u odnosu na učenje ili nastavu na manjinskim jezicima u predškolskom, osnovnom, srednjem, višem, stručnom, obrazovanju odraslih ili trajnom obrazovanju, kao i u pogledu obuke nastavnika i mehanizama za nadzor manjinskog obrazovanja. Pomenute su opcije detaljnije od odredaba OKNM, ali variraju od „slabih do jakih” i ostavljaju mogućnost državama da odaberu jezike koje će štiti-ti i „jačinu” odredaba koje će se na njih odnositi.

Izveštavanje o sprovođenju OKNM i Povelje, obaveza je Republike Srbije u okviru sistema Saveta Evrope. Izveštavanja se sprovode radi nadzora primene konvencija i delotvorne i svrsishodne reforme u skladu sa međunarodnim standardima. OKNM i Povelja predviđaju obavezno podnošenje izveštaja kao redovnog sredstva za nadzor preuzetih obaveza. Pored inicijalnog izveštaja, koji sadrži detaljna objašnjenja i informacije o ispunjavanju prihvaćenih obaveza, između ostalog i u oblasti obrazovanja, ugovori zahtevaju i podnošenje periodičnih izveštaja čiji je cilj dobijanje dodatnih informacija. OKNM predviđa podnošenje periodičnog izveštaja svake pete, a Povelja svake treće godine. Državne izveštaje u oba slučaja razmatraju ugovorna tela

– Savetodavni komitet za OKNM i Komitet eksperata za Povelju – timovi stručnjaka koji pomažu Komitetu ministara u postupku nadzora njihove primene. Ugovorna tela mogu da posete državu i upriliče sastanak sa vladinim zvaničnicima, poslanicima, predstavnicima manjina, nacionalnih saveta i NVO, ombudsmanom, institucijama za zaštitu ljudskih prava, radi dobijanja dodatnih informacija. Nakon usvajanja mišljenja od strane ugovornih tela, oni se dostavljaju državama ugovornicama koje mogu da daju svoje komentare i mišljenja o njima. Završno mišljenje ugovornih tela dostavlja se Komitetu ministara Saveta Evrope, koji na osnovu toga i konsultacija sa savetodavnom skupštinom, usvaja rezoluciju koja sadrži zaključke i preporuke državi ugovornici. Mišljenja Savetodavnog komiteta i izveštaji Komiteta eksperata, komentari države ugovornice, rezolucije i preporuke Komiteta ministara su javni.

Uloga nacionalnih saveta u monitoringu OKNM i Povelje

Nacionalni saveti nacionalnih manjina imaju važnu ulogu u monitoringu OKNM i Povelje. U pogledu obrazovanja, monitoring primene članova posvećenih ovoj oblasti može poslužiti kao dragoceni izvor informacija u detektovanju problema i podsticanju diskusije o mogućim načinima njihovog rešavanja. U isto vreme, zaključci i preporuke Komiteta ministara i potkomiteta mogu odigrati značajnu ulogu u vršenju pritiska na državu da se pomenuti problemi prevaziđu i reše.

Nacionalni saveti nacionalnih manjina mogu učestvovati u implementaciji OKNM i Povelje direktnim uključivanjem u pripremu državnog izveštaja o primeni OKNM i Povelje ili pisanjem „alternativnih izveštaja”. Ove se opcije međusobno ne isključuju i nacionalni saveti mogu prihvatiti fleksibilan pristup, uzimajući učešće i u vladinom državnom izveštaju i prikupljajući podatke za alternativni izveštaj.

Mogućnosti delovanja nacionalnih saveta u procesu monitorin-ga OKNM i Povelje su raznovrsne:

- prevod, distribucija i promocija OKNM i Povelje
- informisanje pripadnika manjina o sadržaju i prirodi OKNM i

- Povelje i preuzetim obavezama države nakon njihove ratifikacije
 - prikupljanje informacija za potrebe državnih izveštaja ili obučavanje pripadnika manjina za pisanje alternativnog izveštaja o primeni ovih dokumenata
 - pisanje i podnošenje alternativnih izveštaja Savetu Evrope
 - uspostavljanje saradnje sa Sekretarijatima zaduženim za OKNM i Povelju u Savetu Evrope za vreme monitoringa, između dva izveštajna perioda, za vreme posete zemlji Savetodavnog komiteta
 - informisanje javnosti o državnim i alternativnim izveštajima, mišljenjima, zaključcima i preporukama potkomiteta i Komiteta ministara
 - pregovori sa vladom u cilju političke ili zakonske promene u oblasti obrazovanja na osnovu informacija državnih i alternativnih izveštaja
 - iniciranje dijaloga sa organima koji donose odluke u oblasti obrazovanja o merama koje bi trebalo preduzeti da bi se pospešilo ostvarivanje prava na obrazovanje
 - povezivanje i saradnja sa drugim manjinama ili NVO u procesu monitoringa
 - organizovanje skupova posvećenim primeni i monitoringu OKNM i Povelje
 - informisanje javnosti o izveštajnim ciklusima i rezultatima monitoringa
 - informisanje pripadnika manjina o postojećim modelima dobre prakse u oblasti obrazovanja u zemlji i okruženju, na osnovu državnih izveštaja drugih zemalja.
- i visokom obrazovanju i učeničkom i studentskom standardu;
 - učešće u izgradnji, opremanju i održavanju objekata predškolskog, osnovnog, srednjeg, višeg i visokog obrazovanja i učeničkog i studentskog standarda od interesa za Republiku Srbiju;
 - stručno-pedagoški nadzor u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju i učeničkom standardu;
 - nadzor nad stručnim radom u višem obrazovanju;
 - organizaciju, vrednovanje rada i nadzor nad stručnim usavršavanjem zaposlenih u prosveti;
 - nostrifikaciju i ekvivalenciju javnih isprava stečenih u inostranstvu;
 - unapređenje društvene brige o obdarenim učenicima i studentima;
 - unapređenje društvene brige o učenicima i studentima sa posebnim potrebama, kao i druge poslove određene zakonom.

Kada je reč o saradnji sa nacionalnim savetima nacionalnih manjina, Ministarstvo prosvete i nauke:

- Analizira funkcionisanje sistema obrazovanja nacionalnih manjina i predlaže aktivnosti za unapređivanje sistema, u saradnji sa drugim državnim organima i savetima nacionalnih manjina;
- Koordinira i prati sprovođenje različitih strateških dokumenata: Dekade inkluzije Roma, Strategije za smanjenje siromaštva, Strategija za unapređenje položaja Roma
- Prati i učestvuje u evaluaciji ogleđa u kojima se podržavaju posebne potrebe pripadnika nacionalnih manjina u obrazovanju i izveštava o rezultatima;
- Koordinira projektima, programima i edukacijama za rad sa učenicima pripadnicima nacionalnih manjina;
- Priprema podzakonsku regulativu kojom se regulišu posebni uslovi pod kojima se uključuju i obrazuju pripadnici nacionalnih manjina (na primer, vrsta stručne spreme, normativna akta, školski programi, uslovi upisa i napredovanja učenika itd.);
- Sarađuje sa zavodima i savetima nacionalnih manjina i pokrajinskim organima u pripremi nastavnih programa, udžbenika i priručnika za decu i učenike pripadnike nacionalnih manjina.

3.2. Partneri na republičkom nivou

Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije

Delokrug Ministarstva prosvete uređen je članom 15. Zakona o ministarstvima („Službeni glasnik RS”, br. 65/08), kojim je propisano da Ministarstvo prosvete obavlja poslove državne uprave koji se odnose na:

- istraživanje, planiranje i razvoj predškolskog, osnovnog, srednjeg, višeg i visokog obrazovanja i učeničkog i studentskog standarda;
- dopunsko obrazovanje dece domaćih državljana u inostranstvu;
- upravni nadzor u predškolskom, osnovnom, srednjem, višem

Savet Republike Srbije za nacionalne manjine

Savet Republike Srbije za nacionalne manjine se stara o očuvanju, unapređenju i zaštiti nacionalnih, etničkih, verskih, jezičkih i kulturnih posebnosti pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srbiji i, između ostalog, razmatra listu kandidata za Nacionalni prosvetni savet u skladu sa članom 13 Zakona o osnovama. Članovi Saveta su predsednik Vlade, koji je i predsednik Saveta, ministri za ljudska i manjinska prava, za državnu upravu i lokalnu samoupravu, kulture, prosvete, za omladinu i sport, vera, pravde i unutrašnjih poslova, kao predstavnici Vlade, predsednici nacionalnih saveta nacionalnih manjina i predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije koji ima položaj predsednika nacionalnog saveta.

Nacionalni prosvetni savet

Nacionalni prosvetni savet je obrazovan radi praćenja, omogućavanja razvoja i unapređivanja kvaliteta predškolskog, osnovnog i srednjeg opšteg i umetničkog obrazovanja i vaspitanja. Savet može obrazovati stalne i povremene komisije iz reda nastavnika, vaspitača, stručnih saradnika i drugih istaknutih stručnjaka i naučnika, u skladu s poslovnikom, između ostalog i stalnu komisiju za pitanja obrazovanja od posebnog interesa za nacionalne manjine. Nacionalni prosvetni savet ima 43 člana, uključujući i člana iz reda nacionalnih manjina, sa liste kandidata koju zajednički podnose saveti nacionalnih manjina (Zakon o osnovama, članovi 13 i 14).

Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih

Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih prati i analizira stanje obrazovanja iz svoje nadležnosti, njegovu usaglašenost sa evropskim principima i vrednostima i predlaže mere za njegovo unapređivanje; učestvuje u pripremi strategije razvoja i unapređivanja kvaliteta stručnog obrazovanja, a posebno srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja, obrazovanja odraslih, specijalističkog i majstorskog obrazovanja, srednjeg stručnog obrazovanja i obuka lica sa smetnjama u razvoju i invaliditetom i drugih oblika stručnog obrazovanja (formalnog i neformalnog) i daje predloge ministru. Savet može obrazovati stalne i povremene komisije

iz reda nastavnika, vaspitača, stručnih saradnika i drugih istaknutih stručnjaka i naučnika, u skladu s poslovnikom, između ostalog i stalnu komisiju za pitanja obrazovanja od posebnog interesa za nacionalne manjine (Zakon o osnovama, član 12 i 16).

Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja

Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja je osnovan radi praćenja, obezbeđivanja i unapređivanja kvaliteta i razvoja sistema obrazovanja i vaspitanja, za obavljanje razvojnih, savetodavnih, istraživačkih i drugih stručnih poslova u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju i vaspitanju. Takođe obavlja stručne poslove iz oblasti obrazovanja i vaspitanja i učestvuje u pripremi propisa iz nadležnosti Ministarstva i Nacionalnog prosvetnog saveta.

Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja

Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja obavlja stručne poslove u oblasti praćenja i vrednovanja stepena, sprovođenje opštih principa, ostvarenosti ciljeva obrazovanja i vaspitanja, standarda postignuća po nivoima i vrstama obrazovanja, kao i druge poslove, u skladu sa zakonom, aktom o osnivanju i statutom (Zakon o osnovama, član 22). Poslovi zavoda koji se odnose na obrazovno-vaspitni rad koji se izvodi na jezicima nacionalnih manjina, poveravaju se Pedagoškom zavodu Vojvodine (Zakon o osnovama, član 166).

Zavod za izdavanje udžbenika

Zavod za izdavanje udžbenika se decenijama bavi, između ostalog, i štampanjem udžbenika na jezicima nacionalnih manjina za učenike za koje se obrazovno-vaspitni rad izvodi i na tom jeziku. Udžbenici se pored srpskog jezika, štampaju na: mađarskom, slovačkom, rumunskom, rusinskom, hrvatskom, bugarskom, albanskom, romskom i ukrajinskom jeziku (u toku je izrada udžbenika na bunjevačkom govoru). Izuzev udžbenika, Zavod objavljuje dodatnu lektiru i najznačajnije knjige na jezicima nacionalnih manjina koje žive u Srbiji.

3.3. Partneri na pokrajinskom nivou

Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje upravu i nacionalne zajednice

Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje upravu i nacionalne zajednice je organ Vlade AP Vojvodine čiji delokrug i nadležnost utvrđuju određeni normativni akti, u funkciji razvoja obrazovanja u Vojvodini. Sekretarijat se stara o obezbeđivanju uslova za obrazovanje pripadnika naroda i nacionalnih manjina na njihovim jezicima u skladu sa i Zakonom o utvrđivanju nadležnosti Autonomne pokrajine Vojvodine (član 38).

Pedagoški zavod Vojvodine

Osnovan odlukom Skupštine AP Vojvodine, Pedagoški zavod Vojvodine usko saraduje sa nacionalnim savetima nacionalnih manjina u okviru sledećih projekata:

U okviru projekta „Formiranje i organizacija rada stručnih komisija” analiziraju se i donose stručna mišljenja o predlozima nastavnih planova i programa, pravilnika i normativa, udžbenika, radnih svesaka i nastavnih sredstava. Na osnovu zahteva nacionalnih saveta, stručne komisije formirane od strane Pedagoškog zavoda Vojvodine analiziraju i donose stručna mišljenja.

U okviru projekta „Razvoj programa i udžbenika” pripremaju se osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja, nastavnih planova i programa osnovnog, opšteg srednjeg i umetničkog obrazovanja i vaspitanja, osnova vaspitnog programa i dela nastavnog plana i programa stručnog obrazovanja i vaspitanja i obrazovanja odraslih za opšteobrazovne predmete i daju stručne ocene udžbenika osnovnog i srednjeg opšteg i umetničkog obrazovanja i vaspitanja. Odbori za obrazovanje nacionalnih saveta nacionalnih manjina u Vojvodini učestvuju u formiranju i aktiviranju stručnih komisija koje rade na razvijanju i unapređivanju vaspitno-obrazovnih planova i programa u okviru obrazovanja nacionalnih manjina.

U okviru projekta „Razvoj obrazovnih standarda” nacionalni saveti predlažu članove radne grupe za izradu obrazovnih standarda za maternji jezik nacionalnih zajednica i daju mišljenje na ispunjenost standarda.

U projektu „Profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju” saradnja se ostvaruje u vidu stručnih skupova, radnih sastanaka i konsultacija na kojima će se formirati i aktivirati stručne komisije za pripremu programa stalnog stručnog usavršavanja nastavnika, vaspitača, stručnih saradnika i direktora, kao i komisije za odobravanje programa stalnog stručnog usavršavanja. Članovi odbora za obrazovanje se pozivaju na stručne skupove koje organizuje Pedagoški zavod Vojvodine i u nekim slučajevima daju podršku realizaciji akreditovanih programa.

U okviru projekta „Vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja” vrednuju se ogleđi, rad ustanove, praćenje učenčkih postignuća, pružanje stručne podrške ustanovama, kao i stepen ostvarenosti ciljeva, opštih i posebnih standarda postignuća, samovrednovanje ustanova, pripremanje materijala za ispitivanje i ocenjivanje učenika, stručnih preporuka za prilagođavanje posebnih standarda i drugo. Nacionalni saveti predlažu članove radnih grupa koji učestvuju u izradi programa, zbirki zadataka i testova za završni ispit na kraju obaveznog obrazovanja.

U okviru projekta „Unapređivanje nastave koja se izvodi na jezicima nacionalnih manjina” planira se osnivanje mreže škola u kojima se nastava odvija i na jezicima nacionalnih manjina, organizovanje stručnih skupova kao i razmena iskustava. Nacionalni saveti daju mišljenja ministru nadležnom za poslove obrazovanja u postupku utvrđivanja mreže škola, a na stručnim skupovima učestvuju kao promoteri i izlagači.

U okviru projekta „Podizanje nivoa obrazovnog kvaliteta nastavnika srednjih škola” osnažuju se nacionalni saveti nacionalnih manjina putem unapređivanja stručnih kompetencija članova odbora za obrazovanje nacionalnih saveta za razvijanje planova i programa obrazovanja u predmetima i sadržajima koji su bitni za pripadnike nacionalnih manjina i obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina u Vojvodini. Aktivnosti Pedagoškog zavoda se odnose na stalnu saradnju sa nacionalnim savetima u pogledu organizovanja: radnih sastanaka, konsultacija, stvaranjem elektronske mreže za protok informacija, informisanje putem interneta i sl.

4. Nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja

Nacionalni saveti nacionalnih manjina imaju posebna ovlašćenja u ustanovama vaspitanja i obrazovanja u kojima se obrazovno – vaspitni rad izvodi na manjinskom jeziku ili u kojima se izučava govor, jezik ili kultura nacionalne manjine kao poseban nastavni predmet.

4.1. Osnivačka prava nacionalnih saveta

U skladu sa Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina (u daljem tekstu: Zakon o nacionalnim savetima) (član 11), nacionalni savet može osnivati ustanove vaspitanja, obrazovanja, učeničkog i studentskog standarda i vršiti prava i obaveze osnivača. Osnivanje može vršiti samostalno ili zajedno sa Republikom, autonomnom pokrajinom, jedinicom lokalne samouprave ili drugim pravnim licem. Republika, autonomna pokrajina i jedinica lokalne samouprave kao osnivači ovih ustanova mogu u celini ili delimično preneti osnivačka prava na nacionalni savet.

4.2. Učešće nacionalnih saveta nacionalnih manjina u upravljanju ustanovama

Prema članu 12 Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, u ustanovama predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja čiji je osnivač Republika, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave, u kojima se obrazovno-vaspitni rad izvodi i na jeziku nacionalne manjine, ili u kojima se izučava govor, jezik ili kultura nacionalne manjine kao poseban nastavni predmet, nacionalni savet:

- daje mišljenje o predloženim kandidatima za članove upravnog, odnosno školskog odbora – predstavnicima jedinice lokalne samouprave.

U ustanovama u kojima se u većini odeljenja obrazovno-vaspitni rad izvodi na jeziku nacionalne manjine ili za koje je utvrđeno da su od posebnog značaja za nacionalnu manjinu:

- predlaže članove upravnog, odnosno školskog odbora – predstavničke jedinice lokalne samouprave.

Nacionalni savet takođe daje mišljenje o kandidatu za direktora ustanove u kojima se obrazovni rad izvodi i na jeziku nacionalne manjine, ili u kojima se izučava govor, jezik ili kultura nacionalne manjine kao poseban nastavni predmet i daje predhodnu saglasnost za izbor direktora u ustanovama u kojima se u većini odeljenja rad izvodi na jeziku nacionalne manjine ili je od posebnog značaja.

U ustanovama učeničkog i studentskog standarda čiji je osnivač Republika, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave, nacionalni savet:

- predlaže jednog člana – predstavnika osnivača i daje mišljenje o ostalim kandidatima za članove upravnog odbora ustanova učeničkog standarda čije je sedište na teritoriji jedinice lokalne samouprave u kojoj je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi. Ako je u jedinici lokalne samouprave više jezika nacionalnih manjina u službenoj upotrebi, zainteresovani

nacionalni saveti predlažu zajedničkog kandidata za člana upravnog odbora.

Nacionalni savet takođe daje:

- mišljenje o kandidatima za članove upravnih odbora ustanova studentskog standarda čije je sedište na teritoriji jedinice lokalne samouprave u kojoj je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi;
- mišljenje u postupku izbora direktora ustanova učeničkog i studentskog standarda čije je sedište na teritoriji jedinice lokalne samouprave u kojoj je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi;
- mišljenje u postupku razrešenja direktora i članova organa upravljanja u ustanovama učeničkog i studentskog standarda.

Nacionalni savet nacionalne manjine čiji jezik nije u službenoj upotrebi ni u jednoj jedinici lokalne samouprave gore pomenuta prava ostvaruje u jedinici lokalne samouprave u kojoj pripadnici nacionalne manjine koju on predstavlja čine više od 1% ukupnog stanovništva prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva.

U oblasti visokog obrazovanja, u ustanovama čiji je osnivač Republika, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave, nacionalni savet daje mišljenje o kandidatima predloženim za organe rukovođenja i upravljanja visokoškolske ustanove na kojoj se nastava u celini ili delimično izvodi na jeziku nacionalne manjine.

4.3. Nastavni planovi i programi

Program osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja za pripadnike nacionalnih manjina na predlog nacionalnog saveta nacionalne manjine i mišljenja Nacionalnog prosvetnog saveta, donosi ministar.

Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice donosi nastavni program za jezik nacionalne manjine, a sporazumno sa nadležnim ministrom donosi nastavne planove i programe iz pojedinih predmeta od interesa za nacionalne manjine.

U okviru svojih kompetencija na osnovu Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina (član 13), nacionalni savet nacionalne manjine:

- predlaže Nacionalnom prosvetnom savetu opšte osnove predškolskog programa, nastavne planove i programe osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja i osnove vaspitnog programa, za sadržaje koji izražavaju posebnost nacionalne manjine, a naročito iz oblasti istorije, muzičkog vaspitanja i likovne umetnosti;
- predlaže Nacionalnom prosvetnom savetu program osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja za jezik nacionalne manjine i jezik, odnosno govor, nacionalne manjine sa elementima nacionalne kulture;
- daje mišljenje Nacionalnom prosvetnom savetu na nastavne programe srpskog jezika, kao nematernjeg;
- predlaže ministru nadležnom za poslove obrazovanja mere i program vaspitnog rada sa učenicima u ustanovama učeničkog standarda, koji se odnose na afirmaciju međuetničke tolerancije i multikulturalizma;
- daje mišljenje na školski i vaspitni program ustanova za koje je utvrđeno da su od posebnog značaja za nacionalnu manjinu.

4.4. Udžbenici i nastavna sredstva

Udžbenici na jezicima nacionalnih manjina spadaju pod niskotiražne udžbenike. Nacionalni saveti nacionalnih manjina, sa jasno utvrđenim nadležnostima, mogu imati značajnu ulogu u pokretanju inicijativa i izboru nastavnih materijala za obrazovanje na manjinskim jezicima.

Utvrđivanje potrebe za udžbenicima na jeziku manjina

Nacionalni prosvetni savet na predlog Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja i nacionalnog saveta nacionalne manjine, utvrđuje postojanje potrebe za udžbenicima na jeziku nacionalnih manjina i za udžbenicima iz predmeta od interesa za nacionalne manjine (Zakon o udžbenicima i drugim nastavnim sredstvima, dalje Zavod o udžbenicima, član 9).

Elaborat izdavača o rukopisu udžbenika

Elaborat izdavača o rukopisu udžbenika sadrži: najmanje tri pojedinačne recenzije, zajedničku zaključnu ocenu recenzentske komisije, odluku nadležnog

organa izdavača o usvajanju rukopisa, a kada je reč o udžbeniku koji je pisan na jeziku nacionalne manjine sadrži i mišljenje nacionalnog saveta nacionalne manjine (Zakon o udžbenicima, član 13).

Odobrovanje udžbenika i nastavnih sredstava na jezicima manjina

Ministar odobrava udžbenik za jezike nacionalnih manjina i za pojedine predmete od značaja za nacionalne manjine, na predlog Nacionalnog prosvetnog saveta i na osnovu pozitivnog mišljenja nacionalnog saveta nacionalne manjine obrazovanog u skladu sa zakonom (Zakon o udžbenicima, član 20).

Udžbenici koje je ministar odobrio za izdavanje na srpskom jeziku – posle prevoda na jezik i pismo nacionalne manjine, odobravaju se po pribavljenoj stručnoj oceni kvaliteta rukopisa udžbenika koju daje Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (Zakon o udžbenicima, član 20).

Organ autonomne pokrajine, nadležan za poslove obrazovanja, odobrava izdavanje i korišćenje i donosi rešenje o odobranju udžbenika na teritoriji Autonomne Pokrajine, na predlog nadležnog saveta i nacionalnog saveta nacionalne manjine i to za udžbenike za jezike nacionalnih manjina i za pojedine predmete od interesa za nacionalne manjine, u skladu sa zakonom (Zakona o udžbenicima, član 21. i 24).

Uslovi za izdavanje udžbenika

Niskotiražne udžbenike na jezicima nacionalnih manjina ima pravo da izdaje izdavač koji ima licencu, na osnovu izdavačkog plana, o čemu obaveštava ministarstvo. Ako nijedan izdavač izdavačkim planom ne predvidi izdavanje niskotiražnih udžbenika, ministarstvo raspisuje konkurs, najkasnije do 31. decembra tekuće, za narednu školsku godinu, a konkurs sadrži uslove za izdavanje niskotiražnih udžbenika koji se odnose naročito na: pedagoško-psihološke zahteve, didaktiku i metodičku obradu, jezičke zahteve, izradu, grafičku, likovnu i tehničku opremljenost udžbenika, zavisno od oblika, medija i namene, prema vrsti potreba dece i učenika. Odluku o izboru izdavača po konkursu za štampanje niskotiražnih udžbenika donosi ministar, najkasnije u roku od 30 dana od dana objavljivanja konkursa i njegovo rešenje

je konačno. Ukoliko se na konkurs ne prijavi nijedan izdavač koji ima licencu, javni izdavač je dužan je da obezbedi niskotiražne udžbenike iz sredstava izdavača za niskotiražne udžbenike koji se obezbeđuju iz ostvarenih viškova prihoda nad rashodima. Bliže uslove u pogledu vrste i broja niskotiražnih udžbenika, elemenata za utvrđivanje cene prodaje, obezbeđivanja sredstava za njihovo izdavanje, objavljivanje konkursa i drugih pitanja od značaja za niskotiražne udžbenike, propisuje ministar (Zakon o udžbenicima, član 31).

Bliži uslovi u pogledu vrste i broja niskotiražnih udžbenika, elemenata za utvrđivanje cene prodaje, obezbeđivanja sredstava za njihovo izdavanje, objavljivanja konkursa i druga pitanja od značaja za niskotiražne udžbenike propisani su Pravilnikom o izdavanju niskotiražnih udžbenika.

Strani udžbenik (uvoz udžbenika)

U skladu sa Zakonom o udžbenicima, član 28 st. 3 i 4, na obrazložen zahtev odgovarajućeg stručnog organa u školi, ministar može da odobri udžbenik za odgovarajući predmet i razred koji je u upotrebi u zemlji matici i koji je štampan na jeziku i pismu pripadnika nacionalne manjine, uz pribavljeno pozitivno mišljenje nacionalnog saveta nacionalne manjine i Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja.

Organ nadležan za poslove obrazovanja na teritoriji autonomne pokrajine, na obrazložen zahtev odgovarajućeg stručnog organa u školi, može da odobri udžbenik za odgovarajući predmet i razred na teritoriji Autonomne Pokrajine, koji je u upotrebi u zemlji matici i koji je štampan na jeziku i pismu pripadnika nacionalne manjine, uz pribavljeno pozitivno mišljenje nacionalnog saveta nacionalne manjine i Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja.

Uloga nacionalnih saveta nacionalnih manjina u izradi udžbenika

Udžbenici na jezicima manjina predstavljaju drugi bitan element, koji pored nastavnika, utiče na kvalitet nastave na jezicima manjina. Nacionalni saveti nacionalnih manjina mogu odigrati bitnu ulogu u pospešenju njihovog kvaliteta i dostupnosti:

- predlozima i angažovanjem oko pronalaznja kvalitetnih prevodilaca za udžbenike i zbirke zadataka za školska takmičenja koji se prevode sa srpskog jezika, u saradnji sa izdavačem
- edukacijom prevodioca i lektora za poslove prevođenja udžbenika iz različitih oblasti
- inoviranjem i obogaćivanjem nastavnih sadržaja u udžbenicima koji deo svog prostora posvećuju istoriji, umetnosti i kulturi nacionalnih manjina, u skladu sa prihvaćenim nastavnim planom i programom
- predlozima i angažovanjem oko pronalaznje stručnjaka za pisanje dodataka u udžbenicima istorije, u saradnji sa izdavačem
- rešavanjem problema deficitarnih udžbenika iz pojedinih predmeta, najčešće stručnih
- angažovanjem na standardizaciji manjinskog jezika (romskog)
- angažovanjem oko uvoza udžbenika iz matičnih zemalja dotacijama u slučaju visoke cene pojedinih udžbenika uslovljene malim tiražem

4.5. Druge nadležnosti nacionalnih saveta u oblasti obrazovanja

Nacionalni savet:

- predlaže jednog kandidata za zajedničku listu kandidata za izbor članova Nacionalnog prosvetnog saveta
- daje mišljenje u postupku donošenja akta o mreži predškolskih ustanova i osnovnih škola u jedinici lokalne samouprave u kojoj je u službenoj upotrebi jezik nacionalne manjine ili u kojoj se obrazovno-vaspitni rad izvodi na jeziku nacionalne manjine
- u skladu sa zakonom utvrđuje obrazovno-vaspitne ustanove od posebnog značaja za obrazovanje nacionalne manjine; u slučaju nacionalne manjine na čijem se jeziku ne izvodi nastava, pravila se primenjuju na ustanove u kojima se izučava jezik ili govor sa elementima kulture nacionalne manjine
- daje mišljenje ministru nadležnom za poslove obrazovanja u postupku utvrđivanja mreže srednjih škola i ustanova učeničkog i studentskog standarda.
- daje mišljenje ministru nadležnom za poslove obrazovanja u postupku davanja saglasnosti na obavljanje delatnosti škole van sedišta škole u kojoj se nastava izvodi na jeziku nacionalne manjine
- predlaže osnivaču, Republici, autonomnoj pokrajini ili jedinici lokalne samouprave osamostaljivanje izdvojenog odeljenja škole u kojem se nastava izvodi na jeziku nacionalne manjine
- daje mišljenje u postupku utvrđivanja broja učenika za upis u srednju školu, kao i u postupku davanja saglasnosti o broju učenika za sticanje stručne osposobljenosti, prekvalifikacije, dokvalifikacije i specijalizacije
- daje mišljenje ministru nadležnom za poslove obrazovanja u postupku davanja saglasnosti na otvaranje odeljenja na jeziku nacionalne manjine za manje od 15 učenika
- daje mišljenje u postupku raspodele mesta u ustanovama učeničkog i studentskog standarda
- daje mišljenje u postupku raspodele sredstava iz budžeta Republike, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave koja se dodeljuju putem javnog konkursa ustanovama i udruženjima u oblasti obrazovanja
- ustanovljava stipendije iz sopstvenih sredstava i svojim aktima propisuje kriterijume i postupak odlučivanja o dodeli stipendije i sprovodi postupaka za dodeljivanje
- određuje predstavnika u Nacionalnom prosvetnom savetu koji učestvuje u njegovom radu bez prava odlučivanja, kada se na jeziku nacionalne manjine izvodi nastava u okviru obrazovnog sistema, a kada Nacionalni prosvetni savet razmatra pitanja od značaja za obrazovanje nacionalne manjine
- određuje predstavnika u Nacionalnom savetu za visoko obrazovanje koji je punopravni član ovog saveta kada se na jeziku nacionalne manjine u celini ili delimično izvodi nastava u okviru visokog obrazovanja
- obavlja i druge poslove iz ove oblasti utvrđenih zakonom ili drugim propisima (Zakon o nacionalnim savetima, član 15).

5. Nastavni kadar

Obrazovanje nastavnog kadra na jezicima manjina

Zakonom je predviđeno da se na fakultetima obezbede katedre, na kojima će se na jezicima nacionalnih manjina obrazovati vaspitači, učitelji i nastavnici za jezike nacionalnih manjina. Utvrđena je i obaveza fakulteta da organizuju lektorate na kojima će se savladavati stručna terminologija za izvođenje nastave na tim jezicima (ZZPSNM, član 14).

„Poslove vaspitača u predškolskoj ustanovi i nastavnika razredne nastave, kada se obrazovno-vaspitni rad ostvaruje na jeziku nacionalne manjine, osim za romski jezik, može da obavlja lice koje je steklo odgovarajuće obrazovanje na jeziku na kome se ostvaruje taj rad ili je položilo ispit iz jezika sa metodikom, po programu odgovarajuće visokoškolske ustanove.

Poslove nastavnika i stručnog saradnika u školi u kojoj se obrazovno-vaspitni rad ostvaruje na jeziku nacionalne manjine, osim za romski jezik, može da obavlja lice koje je steklo srednje, više ili visoko obrazovanje na jeziku nacionalne manjine ili je položilo ispit iz tog jezika po programu odgovarajuće visokoškolske ustanove.

Izuzetno od st. 6. i 7. ovog člana nastavnik i pedagoški asistent poznavanje romskog jezika dokazuje pred komisijom koju obrazuje ministar uključujući i predlog nacionalnog saveta izabranog za romsku nacionalnu manjinu”

(Zakon o osnovama, član 121)

Usavršavanje nastavnika

Zakon propisuje obavezu države da stručno pomaže osposobljavanje i terminološko usavršavanje nastavnika na jezicima nacionalnih manjina i da pospešuje međunarodnu saradnju sa ciljem da se pripadnicima nacionalnih manjina omogući da studiraju u inostranstvu na maternjem jeziku i da im se prizna tako stečena diploma u skladu sa zakonom (ZZPSNM, član 14). Situacija u vezi sa nastavnim kadrom za nastavu na manjinskim jezicima bez obzira na nivo obrazovanja, ne zadovoljava obrazovne potrebe manjina ni u pogledu njihovog broja niti u pogledu njihove stručne obučenosti.

Pedagoški asistent

U cilju reforme obrazovnog sistema zajedno sa reformom visokog obrazovanja, zakon predviđa da se u obrazovni sistem u škole uvede pedagoški asistent, čija funkcija predviđa pružanje pomoći i dodatnu podršku deci i učenicima, u skladu sa njihovim potrebama, kao i pomoć nastavnicima, vaspitačima i stručnim saradnicima u cilju unapređivanja njihovog rada sa decom i učenicima kojima je potrebna dodatna obrazovna podrška.

Uloga nacionalnih saveta u rešavanju problema nastavnog kadra

Na kvalitet obrazovanja na jezicima manjina u mnogome utiče osposobljenost i stručnost nastavnika za izvođenje nastave na maternjem jeziku. Deficit nastavnika za održavanje nastave iz pojedinih predmeta i nedovoljna stručnost za kvalitetno izvođenje nastave, jedan su od razloga zbog kojeg se roditelji opredeljuju da njihova deca pohađaju nastavu na srpskom jeziku. Zbog toga bi prioritet nacionalnih saveta nacionalnih manjina, koje imaju mogućnost obrazovanja na maternjem

6. Preporuke za rad nacionalnih saveta u oblasti obrazovanja

jeziku, trebalo da bude izrada strategije za osposobljavanje i zapošljavanje nastavnika:

- vođenjem evidencije o postojećem nastavnom kadru i blagovremenim planiranjem zapošljavanja nastavnika u budućnosti
- stručnom obukom nastavnika: u saradnji sa državom, uspostavljanjem saradnje sa matičnom državom, vlastitim sredstvima
- stipendiranjem budućih nastavnih kadrova u zemlji ili u inostranstvu
- organizovanjem dolaska gostujućih profesora iz matičnih zemalja
- rešavanjem problema radnog vremena nastavnika koji se zbog nedostatka punog fonda časova ne opredeljuju da predaju u školi
- stimulisanjem nastavnika da predaju u seoskim školama (finansiranjem prevoza, dodatnom novčanom stimulacijom...)
- lobiranjem da se otvore lektorate na fakultetima na kojima oni ne postoje radi terminološkog usavršavanja budućih nastavnika
- zagovaranjem otvaranja dvopredmetnih studija za buduću nastavni kadar
- usavršavanjem nastavnika za predavanje srpskog jezika kao stranog jezika
- angažovanjem pedagoških asistenta romske nacionalnosti, u školama u kojima ima učenika pripadnika romske nacionalne manjine, budući da njihovo zapošljavanje pomaže obrazovanje učenika ove nacionalne manjine (kako zbog znanja romskom jezika, tako i zbog dodatne pomoći i podrške)
- uvozom stručnih časopisa i publikacija.

Pored datih ovlašćenja i mogućnosti učešća u upravljanju ustanovama vaspitanja i obrazovanja u kojima se obrazovno-vaspitni rad izvodi na manjinskom jeziku, nacionalni saveti nacionalnih manjina mogu uticati na pospešenje obrazovanja na maternjem jeziku na različite načine:

- kontinuiranim monitoringom praktičnog ostvarivanja prava na obrazovanje u odeljenjima/ školama u kojima se odvija nastava na jeziku manjine
- planiranjem obrazovne mreže u budućnosti
- motivisanjem roditelja da svoju decu obrazuju na maternjem jeziku
- motivisanjem učenika da nastave školovanje na maternjem jeziku (u srednjim školama ili na fakultetu) – pružanjem perspektiva za buduće angažovanje u radu manjinskih organizacija i institucija, zapošljavanjem
- sticanjem uvida da li se roditelji anketiraju na početku godine o mogućnostima školovanja na maternjem jeziku
- motivisanjem učenika da pohađaju predmet učenje jezika sa elementima nacionalne kulture
- vršenjem pritiska na nadležne organe da predmet učenje jezika sa elementima nacionalne kulture uvrste u grupu obaveznih predmeta budući da se njegov fakultativni karakter navodi kao glavni razlog nepohađanja većeg broja učenika ovoj nastavi
- organizovanjem prevoza ili smeštaja učenika iz manjih mesta u naselja u kojima postoje škole sa nastavom na manjinskim jezicima

- ukoliko za tim postoji potreba, lobiranjem da se iz nastavnih sadržaja i udžbenika izbace tekstovi opterećeni negativnim stereotipima o nacionalnim manjina u bližoj ili daljoj prošlosti
- motivisanjem učenika i nastavnika da se informišu o kulturi i istoriji drugih nacionalnih manjina radi promocije interkulturalnog pristupa
- stimulisanjem kontakata i saradnje između učenika i nastavnika različite nacionalne pripadnosti u mešovitim školama kroz zajedničke priredbe, takmičenja i školske aktivnosti kojima će se razvijati međusobna saradnja i zajedništvo.

7. Korisni linkovi

Ministarstvo prosvete i nauke
www.mp.gov.rs

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu
www.ljudskaprava.gov.rs

Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice
www.obrazovanje.vojvodina.gov.rs
www.puma.vojvodina.gov.rs

Nacionalni prosvetni savet
www.nps.gov.rs

Zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja
www.zavod.edu.rs

Pedagoški zavod Vojvodine
www.pzv.org.rs

Sekretarijat za Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina
www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/default_en.asp

Sekretarijat za Povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima
www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Default_en.asp

Specijalni izvestilac Ujedinjenih nacija za pravo na obrazovanje
www2.ohchr.org/english/issues/education/rapporteur/index.htm

Nacionalni saveti nacionalnih manjina i kultura

Pripremili: Milina Sklabinski i Miroslav Keveždi

Sadržaj

1. Uvod
2. Normativni okvir
 - 2.1. Međunarodni propisi
 - 2.2. Domaći propisi
3. Partneri
 - 3.1. Partneri na republičkom nivou
 - 3.2. Partneri na pokrajinskom nivou
 - 3.3. Partneri na lokalnom nivou
4. Nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina u oblasti kulture
 - 4.1. Osnivačka uloga
 - 4.2. Učešće u upravljanju ustanovama
 - 4.3. Druge nadležnosti u oblasti kulture
5. Nacionalni saveti kao nosioci kulturne politike nacionalnih manjina
 - 5.1. Kulturna politika nacionalne manjine
 - 5.2. Instrumenti kulturne politike
 - 5.3. Preporuke za kvalitetan rad nacionalnih saveta na području kulture
6. Korisni linkovi

1. Uvod

Donošenjem Zakona o nacionalnim savetima nacionalne manjine su dobile priliku da izborom ovih tela značajno utiču na očuvanje, razvoj i širenje svoje kulture. Osim drugih obaveza Saveti su Zakonom dobili pravo i obavezu da izaberu organ koji će se posebno baviti kulturom – Odbor za kulturu nacionalnog saveta. U ispunjavanju te obaveze članovi Saveta i Odbora trebali bi imati u vidu koliko duboko njihovo delovanje zahvata u identitet i kulturnu politiku nacionalne manjine.

U prvom redu treba imati na umu čime se bavimo, kad se bavimo onim što označavamo rečju 'kultura'. Nacionalni saveti ponekad su u iskušenju da ovaj pojam preusko shvate, tako da pod kulturom podrazumevaju samo festivale, ili delovanje amatera u muzičkim i scenskim umetnostima, rad kulturno-umetničkih društava na području folkloru i slično. Pojam kulture može biti mnogo bogatiji i življi nego što bi se na osnovu takvih primera dalo zaključiti. Kulturni akteri nacionalnih manjina često su upravo zbog svoje manjinske pozicije bili u nemogućnosti da kulturi pristupe na širi i produbljeniji način.

Donošenjem Zakona o nacionalnim savetima prostor za vođenje kulturne politike značajno se proširio, tako da pred nacionalnim manjinama i njihovim predstavničkim telima stoje mogućnosti da svojim delovanjem na području kulture obuhvate i rad biblioteka, galerija, muzeja, arhiva, spomenika kulture, pozorišta i sličnog. Mogućnost predviđena zakonom da Saveti određuju koje su ustanove i manifestacije od nacionalnog značaja, postala je mogućnost da nacionalne manjine preko svojih predstavnika utiču na ono što zaista smatraju važnim za svoj opstanak i očuvanje svojeg identiteta. Ukoliko nacionalna manjina želi odgovorno da pristupi svojoj kulturi, tada se mora odlučiti za značenje pojma kulture koje će biti primereno potrebama

zajednice. Zajednice koje se odluče samo za širenje svojih kulturnih sadržaja, a istovremeno ne ulažu u očuvanje kulture, posle izvesnog vremena rizikuju da njihova kultura nema istorijsku osnovu. Isto tako, one zajednice koje ne investiraju u razvoj, rizikuju da sebe opterete tradicionalizmom i neusklađenošću sa savremenim tokovima. Ukoliko pojam i njime određena praksa ne odgovaraju potrebama tada saveti rizikuju da budu neuspešni, a manjina da ne očuva svoj identitet. Istovremeno, to bi bilo neiskorišćavanje potencijala koji su obuhvaćeni poimanjem kulture i kulturnih prava definisanih međunarodnim i domaćim pravnim aktima.

Pravni okvir koji određuje kulturu izuzetno je razuđen, upravo zato što pojam kulture može biti izuzetno širok. Delovanje u kulturi jeste posebni, autentični izraz svakog kulturnog delatnika, pa tako i nacionalne manjine ukupno. Ono predstavlja susret delatne energije kulturnih aktera nacionalne manjine, koje se odvija unutar pravnog i praktičnog okvira. Kad je reč o pravnom okviru potrebno je uputiti se u zakonsku regulativu na međunarodnom nivou, zato što ona u velikoj meri određuje domaći zakonodavni okvir. Domaći zakonodavni okvir, od Ustava pa preko zakona i podzakonskih akata određuje praktični okvir gde su dužnosti saveta na svakodnevnom nivou da na pravilan, efektivan i efikasan način deluju u cilju očuvanja, razvoja i širenja kulture. U tom smislu potrebno je spoznati povezanost Zakona o nacionalnim savetima, u onim delovima koji se odnose na kulturu, sa onim pravnim aktima koji određuju određena kulturna područja kao što su to bibliotekarstvo, arhivistika, muzeologija, literatura, izdavaštvo, amaterizam i druga.

Praktično vođenje autonomne kulturne politike nacionalne manjine podrazumeva strateški uvid u stanje nacionalne manjine i pozicioniranje u odnosu na uočeno stanje. Nakon

uočenog stanja i na osnovu njega određene strategije, potrebno je instrumentima kulturne politike delovati tako da se problemi reše i preduprede. U tom smislu, potrebno je svakako prepoznati sa kojim se društvenim akterima nacionalni saveti moraju povezati kako bi došli do pravog rezultata. Resorni činioци u kulturi obuhvataju širok spektar aktera – od Vlade Republike Srbije pa do činioca na lokalnom nivou. Nacionalni saveti mogu po zakonu osnivati nove ustanove, udruženja, privredna društva i slično, na taj način stvarajući aktore koji će rešavati uočene probleme i ispunjavati kulturne potrebe pripadnika nacionalne manjine.

Izborom Nacionalnih saveta oni preuzimaju dužnosti da se staraju o opstanku nacionalnih manjina i njihovim nacionalnim ili etničkim, kulturnim, verskim i jezičkim identitetima, uz unapređivanje uslova potrebnih za razvoj tog identiteta.

Tri dužnosti u oblasti kulture koje se mogu izdvojiti na osnovu međunarodnih dokumenata i Ustava Republike Srbije su očuvanje, razvoj i širenje nauke i kulture nacionalne manjine. Svaka od ovih dužnosti teško se odvaja od druge dve, ali se načelno može reći da realizacija ovih funkcija podrazumeva određene institucionalne staraоce za ispunjenje ovih dužnosti. Ponekad institucije ispunjavaju istovremeno sve tri dužnosti. Ovo se može ilustrovati na primeru institucija koje istovremeno čuvaju i šire kulturne sadržaje. Tako galerije ili muzeji mogu da pohranjuju kulturna dobra, a istovremeno organizuju izložbe gde se ova dobra prikazuju tako da se omoguću uživanje u kulturnim sadržajima.

Kako bi ispunio dužnost da kultura nacionalne manjine bude očuvana, Nacionalni savet trebao bi da se stara da kulturna dobra budu sačuvana na načine koji su određeni zakonom i pravilima struke. U tom smislu Saveti mogu osnivati odgovarajuće institucije kao što su na primer galerije ili biblioteke.

Kako bi ispunili dužnost da kultura nacionalne manjine bude distribuirana članovima zajednice Saveti bi trebali da se brinu o tome da i kulturni sadržaji budu distribuirani pravilno i stručno. Najčešći primer za realizaciju ovakve funkcije su izložbe, projekcije, festivali ili smotre gde se prikazuje kulturno stvaralaštvo nacionalne manjine. Pored ovakvih događaja svakako ne

treba zaboraviti i izdavaštvo i druge mogućnosti difuzije kulturnih sadržaja, zato što se stvaranjem medijskih sadržaja obezbeđuje i ispunjenje dužnosti za pohranjivanjem kulturnih sadržaja nacionalne manjine.

Treća dužnost, o kojoj se Saveti moraju brinuti, je razvoj kulture nacionalne manjine. U situacijama kad je potrebno žirirati festival, odrediti kanone u odevanju ili pevanju, uručiti nagrade, odrediti kriterijume, pozicije ili pravila, tada zapravo utičemo na razvoj kulture. U ovom smislu institucionalni nosioci mogu biti strukovna udruženja ili zavodi za kulturu nacionalnih manjina, kao i druga savetodavna tela koja će usmeravati kulturne aktivnosti u razvojnom pravcu.

Ono što je svakako bitno, je da su Nacionalni saveti i sami kadrovski, materijalno, tehnički i na svaki drugi način resursno osposobljeni za realizaciju kulturne politike. U tom smislu veza između prava, prakse i delatne energije radnika u kulturi zahteva spoj pravnih, menadžerskih i resornih znanja, veština, društvenih veza i motiva koji jedino u finom balansu vode očekivanom zajedničkom rezultatu – ispunjenju kulturnih potreba pripadnika manjine i imidžu i statusu države koja se o tom ispunjenju zaista stara.

2. Normativni okvir

2.1. Međunarodni propisi

Osim nacionalnog zakonodavstva, kojim se garantuje poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i prava manjina, Srbija je, odredbom člana 16 Ustava, utvrdila da spoljna politika Republike Srbije počiva na opštepriznatim principima i pravilima međunarodnog prava. Opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava i potvrđeni međunarodni ugovori sastavni su deo pravnog poretka Republike Srbije i neposredno se primenjuju, s tim što potvrđeni međunarodni ugovori moraju biti u skladu s Ustavom.

Srbija je, kao država, potpisnica brojnih međunarodnih dokumenata (među kojima je i UNESCO Univerzalna deklaracija o kulturnoj raznolikosti 2001.) koji je upućuju na poštovanje ljudskih prava u domenu ostvarivanja kulturne raznolikosti, što je i važan strateški cilj, jer je Srbija prostor na kojem se susreću brojni kulturni identiteti. Takođe, Srbija je potpisnica i Konvencije o zaštiti i promociji raznovrsnosti kulturnih izraza, (takođe UNESCO dokument iz 2005.g. koji upućuje na prožimanje različitih aktera, subjekata u kulturi kroz različite oblike izražavanja umetničkog i kreativnog kulturnog stvaralaštva). Konvencija koja je od značaja za Republiku Srbiju je i Okvirna konvencija Saveta Evrope o vrednosti kulturnog nasleđa za društvo. Oblast kulture reguliše i Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (član 5.) i Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (član 12. stav 1. a, b,c, f, stav 2.) kao i bilateralni sporazumi sa Mađarskom, Rumunijom, Hrvatskom i Makedonijom o zaštiti nacionalnih manjina te bilateralni sporazumi o kulturnoj i prosvetnoj saradnji sa Republikom Hrvatskom, Slovačkom

republikom, Ukrajinom, Republikom Makedonijom i Republikom Mađarskom.

2.2. Domaći propisi

Ustav Srbije

Republika Srbija štiti prava nacionalnih manjina i jemči posebnu zaštitu nacionalnim manjinama radi ostvarivanja potpune ravnopravnosti i očuvanja njihovog identiteta.

Pored prava koja su Ustavom zajamčena svim građanima, pripadnicima nacionalnih manjina, jemče se dodatna, individualna ili kolektivna prava.

Radi ostvarenja prava na samoupravu u kulturi, obrazovanju, obaveštavanju i službenoj upotrebi jezika i pisma, pripadnici nacionalnih manjina mogu izabrati svoje nacionalne savete, u skladu sa zakonom.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo: na izražavanje, čuvanje, negovanje, razvijanje nacionalne, etničke, kulturne i verske posebnosti. U skladu sa Ustavom, na osnovu zakona, pokrajinskim propisima mogu se ustanoviti dodatna prava pripadnika nacionalnih manjina.

U oblasti obrazovanja, kulture i informisanja Srbija podstiče duh tolerancije i međukulturnog dijaloga i preduzima efikasne mere za unapređenje uzajamnog poštovanja, razumevanja i saradnje među svim ljudima koji žive na njenoj teritoriji, bez obzira na njihov etnički, kulturni, jezički ili verski identitet. Merama u obrazovanju, kulturi i javnom obaveštavanju, Republika Srbija podstiče razumevanje,

uvažavanje i poštovanje razlika koje postoje zbog posebnosti etničkog, kulturnog, jezičkog ili verskog identiteta njenih građana.

2.2.1. Zakoni koji se odnose na nacionalne manjine

- Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina (Službeni list SRJ, broj 11/2002, Službeni list SCG, broj 1/2003, Ustavna povelja i Službeni glasnik RS, broj 72/2009 - drugi zakon)
- Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina (Službeni glasnik RS, broj 72/2009)

2.2.2. Zakoni u oblasti kulture

- Zakon o kulturi (Službeni glasnik RS, broj 72/2009)
- Zakon o zadužbinama i fondacijama (Službeni glasnik RS, broj 88/2010)
- Zakon o izdavanju publikacija (Službeni glasnik RS, broj 37/91, 53/93, 67/93, 48/94, 135/2004, 101/2005)
- Zakon o bibliotečkoj delatnosti (Službeni glasnik RS, broj 34/94 i 101/2005)
- Zakon o kinematografiji (Službeni glasnik RS, broj 46/91, 53/93, 56/93, 67/93, 47/94, 48/94, 101/2005)
- Zakon o Srpskoj književnoj zadruzi (Službeni glasnik RS, broj 20/97)
- Zakon o Matici srpskoj (Službeni glasnik RS, broj 49/92)
- Zakon o ratifikaciji Protokola uz sporazum o uvozu predmeta prosvetnog, naučnog i kulturnog karaktera (Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, broj 7/81)

2.2.2.1. Podzakonski akti

Zakona o kulturi

- Pravilnik o utvrđivanju sastava i načina rada Komisije za utvrđivanje reprezentativnosti udruženja u kulturi i bližih uslova i načina utvrđivanja i prestanka statusa reprezentativnog udruženja u kulturi
- Pravilnik o načinu, kriterijumima i merilima za izbor projekata u kulturi koji se finansiraju i sufinansiraju iz budžeta Republike Srbije
- Uredba o republičkim nagradama za poseban doprinos razvoju kulture
- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja evidencije lica koja samostalno

obavljaju umetničku ili drugu delatnost u oblasti kulture

- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja centralne evidencije ustanova kulture osnovanih sredstvima u javnoj svojini, sa sedištem na teritoriji Republike Srbije
- Uredba o uslovima, kriterijumima i načinu sticanja, odnosno oduzimanja statusa ustanove kulture od nacionalnog značaja
- Uredba o bližim uslovima i načinu dodele priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi, odnosno kulturi nacionalnih manjina

2.2.2.2. Pravilnici

- Pravilnik o bližim uslovima za čuvanje bibliotečke građe
- Pravilnik o podacima i načinu vođenja registra zadužbina, fondacija i fondova
- Pravilnik o ulaganjima u oblasti kulture koja se priznaju kao rashod
- Pravilnik o registrima arhivske građe
- Pravilnik o određivanju visine troškova polaganja stručnog ispita bibliotečkih radnika, odnosno posebnog dela stručnog ispita i visine naknade članovima Komisije i ispitivačima za rad u Komisiji
- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra biblioteka
- Pravilnik o bližim uslovima za početak rada i obavljanje delatnosti ustanova zaštite kulturnih dobara
- Pravilnik o načinu vođenja evidencije o nepokretnostima koje uživaju prethodnu zaštitu
- Pravilnik o načinu vođenja evidencije registraturskog materijala koji uživa prethodnu zaštitu
- Pravilnik o registrima filmske građe
- Pravilnik o podacima koji se upisuju u registar, načinu vođenja registra i centralnog registra nepokretnih kulturnih dobara i o dokumentaciji o ovim kulturnim dobrima
- Pravilnik o određivanju visine troškova polaganja stručnog ispita bibliotečkih radnika, odnosno posebnog dela stručnog ispita, i visine naknade članovima komisije i ispitivačima za rad u komisiji
- Pravilnik o stavljanju oznaka na nepokretna kulturna dobra
- Pravilnik o bližim uslovima za sticanje zvanja lica koja obavljaju stručne poslove u biblioteci

- Pravilnik o nadzoru nad stručnim radom u bibliotekama
- Pravilnik o programu stručnog ispita u bibliotečkoj delatnosti i načinu njegovog polaganja
- Pravilnik o registrima starih i retkih knjiga
- Pravilnik o ulaganjima u oblasti kulture koja se priznaju kao rashod
- Pravilnik o obrascima za dokumentaciju koja se vodi o arheološkom iskopavanju i istraživanju
- Pravilnik o programu stručnog ispita u delatnosti zaštite kulturnih dobara i načinu njegovog polaganja
- Pravilnik o evidenciji bibliotečke građe
- Pravilnik o registrima umetničko-istorijskih dela
- Pravilnik o vrsti stručnih poslova u biblioteci, vrsti i stepenu stručne spreme potrebne za njihovo obavljanje
- Pravilnik o utvrđivanju sastava i načina rada Komisije za utvrđivanje reprezentativnosti udruženja u kulturi i bližih uslova i načina utvrđivanja i prestanka statusa reprezentativnog udruženja u kulturi
- Pravilnik o načinu, kriterijumima i merilima za izbor projekata u kulturi koji se finansiraju i sufinansiraju iz budžeta Republike Srbije
- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja evidencije lica koja samostalno obavljaju umetničku ili drugu delatnost u oblasti kulture
- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja centralne evidencije ustanova kulture osnovanih sredstvima u javnoj svojini, sa sedištem na teritoriji Republike Srbije

2.2.2.3. Uredbe

- Uredba o bližim uslovima i načinu dodele priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi, odnosno kulturi nacionalnih manjina
- Uredba o uslovima, kriterijumima i načinu sticanja, odnosno oduzimanja statusa ustanove kulture od nacionalnog značaja
- Uredba o republičkim nagradama za poseban doprinos razvoju kulture

2.2.2.4. Ostali usvojeni podzakonski akti

- Uredba o koeficijentima za obračun i isplatu plata zaposlenih u javnim službama („Službeni glasnik RS” br. 44/01; 15/02-druga uredba; 30/02; 32/02 ispr.;

69/02; 61/03; 121/03; 130/03; 67/04; 120/04; 5/05; 26/05; 81/05; 105/05; 109/05; 27/06; 32/06; 58/06; 82/06; 106/06; 10/07; 40/07; 60/07; 91/07; 106/07; 7/08...)

2.2.3. Propisi koji regulišu zaštitu kulturnih dobara

- Zakon o kulturnim dobrima (Službeni glasnik RS, broj 71/94 i 52/11)
- Zakon o obnovi kulturno-istorijskog nasleđa i podsticanju razvoja Sremskih Karlovaca (Službeni glasnik RS, br. 37/91, 53/93, 67/93, 48/94 i 101/05)
- Zakon o osnivanju Muzeja žrtava genocida (Službeni glasnik RS, br. 49/92, 53/93, 67/93, 48/94 i 101/05)

2.2.4. Odredbe drugih zakona koji se odnose na položaj i zaštitu kulturnih dobara

- Zakon o utvrđivanju nadležnosti AP Vojvodine (Službeni glasnik RS, broj 99/09)
- Zakon o lokalnoj samoupravi (Službeni glasnik RS, broj 129/07)
- Zakon o budžetskom sistemu (Službeni glasnik RS, br. 54/09, 73/10, 101/10)
- Krivični zakonik (Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 i 111/09)
- Zakon o porezima na imovinu (Službeni glasnik RS, br. 26/01, 42/02, 80/02, 135/04, 61/07, 5/09, 101/10 i 24/11)
- Zakon o porezu na dohodak građana (Službeni glasnik RS, br. 24/01, 80/02, 135/04, 62/06, 65/05, 31/09, 44/09, 18/10 i 50/11)
- Zakon o porezu na dobit pravnih lica (Službeni glasnik RS, br. 25/01, 80/02, 43/03, 84/04 i 18/10)
- Zakon o akcizama (Službeni glasnik RS, br. 22/01...43/11)
- Zakon o planiranju i izgradnji (Službeni glasnik RS, br. 72/09, 81/09, 64/10 i 24/11)
- Zakon o nacionalnim parkovima (Službeni glasnik RS, br. 39/93, 44/93, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 i 36/09)
- Carinski zakon (Službeni glasnik RS, br. 18/10)
- Zakon o javnim službama („Službeni glasnik RS” br. 42/91; 71/94; 79/05; 81/05 i 83/05)

2.2.5. Propisi koji uređuju prava i zaštita intelektualne svojine

- Zakon o autorskom i srodnim pravima („Službeni glasnik RS” br. 104/2009)
- Zakon o potvrđivanju WIPO ugovora o autorskom pravu („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori” br. 13/02)
- Zakon o potvrđivanju WIPO ugovora o interpretacijama i fonogramima („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori” br. 13/02)
- Uredba o usovima koje treba da ispunjavaju primerci autorskih dela i predmeta srodnih prava koji se deponuju, unošenju u evidenciju i deponovanju autorskih dela i predmeta srodnih prava i sadržaju evidencije deponovanih autorskih dela i predmeta srodnih prava, kod nadležnog organa („Službeni glasnik RS” br. 45/2010)
- Uredba o ratifikaciji Svetske (uni-verzalne) konvencije o autorskom pravu („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori” br. 54/73)
- Zakon o potvrđivanju Protokola koji se odnosi na Madridski aranžman o međunarodnom registrovanju žigova („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori” br. 2/97)
- Zakon o potvrđivanju Ugovora o žigovnom pravu („Službeni list SRJ” br. 4/98)
- Zakon o žigovima („Službeni glasnik RS” br. 104/2009)

3. Partneri

3.1. Partneri na republičkom nivou

Ministarstvo kulture, informisanja i informacionog društva RS

U okviru Ministarstva kulture informisanja i informacionog društva Republike Srbije (Ministarstva kulture) o ostvarivanju prava na kulturnu posebnost nacionalnih manjina na teritoriji Srbije, u skladu sa Zakonom o kulturi (2009), brinu Sektor za zaštitu kulturnog nasleđa, kao i Sektor za savremeno stvaralaštvo i kreativne industrije.

U skladu sa politikom decentralizacije i deetatizacije u kulturi, određene nadležnosti prenete su na druge instance, pa je tako u skladu sa Zakonom o utvrđivanju određenih nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine (2002. godine) veliki deo nadležnosti Ministarstva kulture u vezi sa programima nacionalnih manjina koje žive na ovoj teritoriji prenesen na pokrajinske strukture vlasti. Iako je Vojvodina, ovim zakonom, stekla pravo da razvija vlastitu kulturnu politiku i kulturne strategije, obaveze Ministarstva kulture nisu prestale, već su samo umanjene u ovom području.

Nacionalni saveti nacionalnih manjina su u skladu sa zakonskim ovlašćenjima postali partneri Ministarstvu u ostvarivanju prava manjinskih zajednica na kulturu. Nacionalni saveti su, utvrđivanjem svoje liste prioriteta, aktivni učesnici u donošenju konačnog predloga Odluke o sufinansiranju u svakoj konkursnoj proceduri.

Konkursno finansiranje projekata/programa ustanovljeno je kao redovna godišnja aktivnost Ministarstva kulture još od 2002. godine, dok 2007. godine, Ministarstvo, po prvi put, raspisuje zaseban Konkurs za sufinansiranje projekata/

programa u oblasti kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina i etničkih zajednica.

Sa projektima u vezi sa kulturom nacionalnih manjina moguće je konkurisati i na druge konkurse, koje raspisuje Ministarstvo, ukoliko ovi projekti zadovoljavaju kriterijume Konkursa. Odnose se na zaštitu kulturnog nasleđa, ali i savremeno kulturno stvaralaštvo (izdavaštvo, prevođenje dela na manjinske jezike, filmsku produkciju, stručnih i naučnih istraživanja u kulturi, prevođenje reprezentativnih dela srpske književnosti u inostranstvu u okviru programa Trajni PR Srbije).

Konkursi se objavljuju na Internet stranici Ministarstva kulture www.kultura.gov.rs u odeljku Konkursi. Uslovi učešća detaljno su navedeni u svakom pozivu za podnošenje projekata.

Savet za kulturu Republike Srbije

Formiranje Nacionalnog saveta za kulturu predviđeno je Zakonom o kulturi. Ovaj Savet ima 19 članova, istaknutih umetnika i stručnjaka, zaposlenih u ustanovama kulture, predstavnika reprezentativnih udruženja, Srpske akademije nauka i umetnosti, Univerziteta umetnosti i saveta nacionalnih manjina. Savet je formiran u 2011. godini, a njegova uloga u ovoj godini biće pre svega priprema Nacionalne strategije u oblasti kulture, kojom će biti definisani ciljevi i prioriteti kulturnog razvoja Srbije za period od 10 godina.

3.2. Partneri na pokrajinskom nivou

U skladu sa Zakonom o utvrđivanju nadležnosti autonomne pokrajine i u skladu sa Statutom, AP Vojvodina svojim propisima

uređuje pojedina pitanja od interesa za njene građane, kao i način njihovog ostvarivanja, a posebno nadležnost organa i obrazovanje organizacija i ustanova i obezbeđivanje njihovog funkcionisanja, u skladu sa Ustavom i zakonom. Interesima pripadnika manjinskih zajednica u Vojvodini u oblasti kulture bave se: Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice, Pokrajinski sekretarijat za kulturu i javno informisanje, kao i drugi sekretarijati ili fondovi u okviru određenih programa (Pokrajinski sekretarijat za nauku i razvoj, Fond za razvoj neprofitnog sektora...).

Zakon o kulturi definiše da se autonomna pokrajina stara o sprovođenju kulturne politike na svojoj teritoriji i uređuje pitanja od pokrajinskog značaja u oblasti kulture, u okviru prava i obaveza utvrđenih Ustavom i zakonom.

Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice

Sekretarijat saraduje sa Nacionalnim savetima, koji imaju sedišta na teritoriji AP Vojvodine na dva načina – pružajući finansijsku pomoć nacionalnim savetima i sufinansiranjem etničkih zajednica.

Finansijska pomoć za podršku radu nacionalnih saveta sa sedištem u Vojvodini namenjena je ostvarivanju samouprave u oblasti kulture, obrazovanja, informisanja i službene upotrebe jezika nacionalnih manjina, a Odlukom o raspoređivanju budžetskih sredstava Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine za nacionalne savete nacionalnih manjina („Sl. list APV”, br. 5/2006) raspoređuje se prema utvrđenim kriterijumima tako da se 40% sredstava deli na jednake delove, dok se 60% sredstava raspoređuje prema brojnosti nacionalne

zajednice, broju članova saveta i obimom i kvalitetom aktivnosti nacionalne zajednice. Sredstva iz ovog budžeta mogu biti dodeljena i savetima sa sedištem van Pokrajine za one aktivnosti i projekte koji se odnose na ostvarivanje prava pripadnika njihove nacionalne manjine koji žive u Vojvodini.

Finansijska pomoć za sufinansiranje etničkih zajednica odnosi se na udruženja, organizacije i druge asocijacije pripadnika etničkih zajednica, čija se delatnost zasniva na očuvanju i negovanju nacionalnog i kulturnog identiteta i međunacionalne tolerancije, odnosno na udruženja, organizacije i druge asocijacije čiji su projekti usmereni na ostvarivanje prava nacionalnih manjina i na očuvanje i negovanje međunacionalne tolerancije, čije je sedište na teritoriji AP Vojvodine.

Sekretarijat raspisuje dva redovna konkursa godišnje, u januaru za prvo, a u junu za drugo polugodište tekuće godine. Tekst konkursa se objavljuje u svim listovima na jezicima nacionalnih manjina u APV, kao i na Internetu, a o njima izveštava i najtiražnija štampa na srpskom jeziku.

Sekretarijat organizuje i terminološke seminare za upotrebu manjinskih jezika u organima uprave i pravosuđu. On ima za cilj stručno usavršavanje lica sa znanjem jezika nacionalne manjine, zaposlenih u organima uprave ili pravosuđu, koji vode postupke na manjinskom jeziku, odnosno komuniciraju sa strankama na takvom jeziku. Seminar se održava svake godine, a za sada je realizovan za pripadnike mađarske i rumunske zajednice, u planu je organizovanje sličnih seminara i za druge jezike koji su u službenoj upotrebi upravnih i pravosudnih organa na teritoriji APV.

U okviru Službe postoji i Odsek za realizaciju projekata međunacionalne tolerancije i multikulturalizma, čija je osnovna delatnost organizacija i koordinacija aktivnostima na realizaciji projekta Izvršnog veća AP Vojvodine pod nazivom "Afirmacija multikulturalizma i tolerancije u Vojvodini", čiji su osnovni ciljevi negovanje i razvijanje vrednosti multietničkog i multikulturalnog društva Vojvodine kao moderne evropske regije, na osnovama otvorenog demokratskog društva zasnovanog na vladavini prava.

Pokrajinski sekretarijat za kulturu i javno informisanje

Pokrajinski sekretarijat za kulturu i javno informisanje u okviru Sektora za kulturu nacionalnih manjina i amaterizma prati zakone iz kulture i druge propise i opšta akta kojima se garantuje sloboda nacionalnih manjina u izražavanju svoje kulture i prati ostvarivanje prava nacionalnih manjina u ovoj oblasti, ukazuje na probleme u ostvarivanju zagwarantovanih prava i predlaže rešenja za prevazilaženje nastalih problema.

Bitan segment podrške kulturi nacionalnih manjina je sufinansiranje programa i projekata u oblasti kulture i umetnosti, koja se realizuje putem javnih konkursa. Postoji više vrsta konkursa na koje mogu aplicirati udruženja građana, organizacije, ali i ustanove kulture. Takođe, ovaj Sekretarijat raspisuje konkurs i za finansiranje ili sufinansiranje tekućih popravki i održavanja zgrada, objekata i opreme i nabavku nove opreme za ustanove kulture, kao i sufinansiranje tekućih rashoda i izdataka udruženja u oblasti kulture i umetnosti.

U nadležnosti ovog Sektora su i ustanove kulture pet nacionalnih manjina u Vojvodini, osnovane 2008. godine: Zavodi za kulturu vojvođanskih Mađara, Slovaka, Rumuna, Rusina i Hrvata. Ove zavode osnovala je Skupština Autonomne Pokrajine Vojvodine zajedno sa Nacionalnim savetima ovih nacionalnih zajednica Odlukom o osnivanju Zavoda za kulturu vojvođanskih Mađara, Slovaka, Rumuna, Rusina i Hrvata («Službeni list APV», broj 7/08) radi očuvanja, unapređenja i razvoja kultura ovih nacionalnih zajednica.

Realizovanim projektima naučnih, stručnih, razvojnih i primenjenih istraživanja u oblasti kulture, umetnosti i nauke, kao i organizovanjem kulturno – umetničkih programa, ovi zavodi već su dali značajan doprinos negovanju i očuvanju nacionalnog identiteta i kulture pripadnika različitih nacija koje žive u Vojvodini, istovremeno doprinoseći bogaćenju i razvijanju multikulturalnosti u Vojvodini, kao i dostupnosti bogatstva tih kultura svim građanima.

Pokrajinski sekretarijat za nauku i tehnološki razvoj

U okviru aktivnosti Sekretarijata za nauku i tehnološki razvoj posvećenom društvenim i humanističkim naukama realizuje se određeni broj projekata koji su vođeni od strane naučnih radnika i profesora koji deluju na katedrama za manjinske jezike na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Neki nacionalni saveti imaju poseban odbor za nauku koji se bavi ovim pitanjima, ali je svakako važno da se preko Sekretarijata uspostavlja naučni pristup manjinskim kulturama.

Ustanove kulture AP Vojvodine, koje u svojim programima imaju i delatnost u vezi sa nacionalnim zajednicama

U skladu sa nadležnostima, ali i mogućnostima, kultura manjina predmet je rada brojnih ustanova kulture čiji je osnivač AP Vojvodina – Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture, Arhiv Vojvodine, Muzej Vojvodine, Pozorišni muzej Vojvodine, Muzej savremene umetnosti Vojvodine. Ponekad se kulturom manjina bave i ustanove koje nisu direktno u vezi sa nacionalnim zajednicama. Primer takve saradnje je projekat „Stvaralaštvo seoskih žena” koji je sproveo pokrajinski Zavod za ravnopravnost polova, a koji je obuhvatio kulturno stvaralaštvo žena iz različitih nacionalnih zajednica.

U oblasti pozorišne delatnosti, Pokrajina je osnivač Narodnog pozorišta – Narodno pozorište-Narodno kazalište-Népszínház, u kojem se igraju predstave na srpskom i mađarskom jeziku. AP Vojvodina je suosnivač i profesionalnih pozorišta slovačke, rumunske i rusinske zajednice u AP Vojvodini. Putem projekata iz budžeta Pokrajine sufinansira se programska aktivnost, dok su osnivački odnosi u pojedinim slučajevima različito rešeni pa se i sredstva za redovnu delatnost dobijaju prema različitim, ne uvek uspešnim modelima. Primer za to je rusinski Narodni teatar „Дядя” koji je osnovan kao ustanova i već dugi niz godina nema utvrđeno finansiranje svoje redovne delatnosti, iako dobija programska sredstva za realizaciju dve predstave godišnje od strane Pokrajine.

3.3. Partneri na lokalnom nivou

Zakon o kulturi definiše da se jedinica lokalne samouprave stara o zadovoljavanju potreba građana u kulturi na svojoj teritoriji i uređuje pojedina pitanja od interesa za svoje građane, kao i način njihovog ostvarivanja, u okviru prava i obaveza utvrđenih Ustavom i zakonom.

Institucije kulture na lokalnom nivou mogu biti domovi kulture, domovi omladine, kulturni centri, studentski kulturni centri, centri za kulturu i ostali centri za kulturu.

Ove institucije nastoje da obuhvate različite kulturne oblasti: literaturu, muziku, pozorište, ples, film, nove medije i druge.

Domovi kulture nekada su bili od izuzetnog značaja za kulturu nacionalnih manjina, i u pojedinim opštinama to je tako i danas. Jedan od najvažnijih resursa koje ove institucije imaju je prostor za održavanje kulturnih događaja. Pored prostora u okviru ovakvih institucija postoje kadrovi koji imaju iskustvo u organizovanju kulturnih dešavanja i često su specijalizovani za pojedine aktivnosti kao što su negovanje tradicionalnih pesama i igara, pozorišni amaterizam i drugo. Tehnički i kadrovski resursi umnogome olakšavaju ispunjavanje dužnosti prema pripadnicima nacionalnih zajednica i ispunjavanju njihovih potreba.

4. Nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina u oblasti kulture

4.1. Osnivačka uloga (član 16. Zakona o nacionalnim savetima)

Nacionalni savet može, u skladu sa zakonom, osnivati ustanove kulture radi očuvanja, unapređenja i razvoja kulturne posebnosti i očuvanja nacionalnog identiteta nacionalne manjine i vršiti prava i obaveze osnivača.

Zakon o kulturi predviđa mogućnost da država i organi lokalne samouprave osnivaju ustanove kulture koje bi se bavile pitanjima očuvanja, unapređenja i razvoja kulturne posebnosti i očuvanja nacionalnog identiteta nacionalnih manjina, a takođe je moguće izmenom osnivačkog akta već postojećih ustanova kulture, utvrditi njihov poseban značaj za nacionalne manjine. U tom slučaju država ili lokalna samouprava kao osnivači, nakon prethodno pribavljenog mišljenja nacionalnog saveta odgovarajuće nacionalne manjine, mogu delimično ili potpuno preneti osnivačka prava na savet nacionalne manjine.

Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina je omogućeno i da Republika Srbija, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, kao osnivači ovakvih ustanova mogu u celini ili delimično preneti osnivačka prava na odgovarajući nacionalni savet nacionalne manjine.

Osnivači ustanova i drugih pravnih lica bi trebali imati u vidu da osnivanjem nastaju

finansijske i druge obaveze. Osnivanje bez potrebnih uslova može ponekad izazvati probleme i uzrokovati nefunkcionalnost ustanove.

Zakonom o kulturnim dobrima definisano je da ustanova zaštite može biti osnovana i početi s radom i obavljati delatnost ako su ispunjeni i posebni uslovi u pogledu prostorija, tehničke opreme i stručnog kadra.

Pravilnikom o bližim uslovima za početak rada i obavljanje delatnosti ustanova zaštite kulturnih dobara propisani su bliži uslovi u pogledu ispunjenja posebnih uslova za početak rada i obavljanje delatnosti zavoda za zaštitu spomenika kulture, muzeja, arhiva i kinoteke.

Ako Nacionalni savet želi da, na primer, osnuje muzej tada treba imati na umu da muzej može početi s radom i obavljati delatnost ako su ispunjeni sledeći uslovi:

- prostorije za čuvanje i izlaganje umetničko-istorijskih dela, obezbeđene od krađe, požara i vlage i koje ispunjavaju uslove u vezi sa mikroklimatskim režimom čuvanja i izlaganja umetničko-istorijskih dela, zavisno od vrste tih dela. Pored toga potrebne su prostorije za smeštaj dokumentacije i biblioteke, obavljanje konzervatorsko-restauratorskih radova, odnosno za preventivnu zaštitu, u kojima je obezbeđena zaštita

- radnika od štetnih isparenja i zagađenja (sistem za ventilaciju i provetravanje).
- tehnička oprema koja je potrebna za rad muzeja koja se sastoji od opreme za čuvanje i izlaganje umetničko-istorijskih dela (regali, police, ormane, vitrine i sl.) u zavisnosti od vrste tih dela. Osim toga potrebna je oprema za smeštaj i čuvanje dokumentacije i bibliotečkog materijala (metalni ormani, police i sl.) i foto-laboratorijsku oprema (foto-aparati, stative, reflektore i opremu za izradu crno-belih negativa i pozitiva); aparati i oprema za zaštitu od krađe, požara i vlage; konzervatorski pribor, laboratorijska oprema i odgovarajući potrošni materijal prema vrsti umetničko-istorijskih dela; telefon i telefaks; računarska oprema (kompjuter sa štampačem i modemom) kompatibilna s opremom centralne ustanove; aparat za fotokopiranje.
 - kadrovi koji su potrebni za početak rada muzeja sastoje se od četiri zaposlena radnika s visokom školskom spremom za muzeje s raznorodnim umetničko-istorijskim delima (dva kustosa, jednog kustosa dokumentalistu i kustosa pedagoga), odnosno tri zaposlena radnika s visokom školskom spremom za muzeje, s istorodnim umetničko-istorijskim delima (dva kustosa i jednog kustosa dokumentalistu), a izuzetno jednog zaposlenog radnika s visokom školskom spremom za muzeje s manjim fondom umetničko-istorijskih dela.

Slični uslovi postavljeni su i za ostale ustanove koje se odnose na zaštitu kulturnih dobara, a treba ih imati u vidu kad god se osniva neko od pravnih lica koja bi se bavila ispunjavanjem dužnosti u kulturi. Ovi uslovi nisu neispunjivi, a kao dokaz tome služi podatak da je u decembru 2010. u Beogradu otvoren Muzej romske kulture, jer je prethodno ispunio sve uslove za obavljanje muzejske delatnosti.

4.2. Učešće u upravljanju ustanovama (član 17. Zakona o nacionalnim savetima)

U ustanovama kulture čiji je osnivač Republika, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave, za koje nacionalni savet utvrdi da su od posebnog značaja za očuvanje identiteta nacionalne manjine, nacionalni savet:

- imenuje jednog člana upravnog odbora ustanove;
- daje mišljenje o predloženim članovima upravnog odbora ustanove;
- daje mišljenje u postupku izbora direktora ustanove.

Ako više nacionalnih saveta utvrdi da je neka ustanova u oblasti kulture od posebnog značaja za očuvanje, unapređenje i razvoj posebnosti i nacionalnog identiteta nacionalne manjine, nacionalni saveti imenuju po jednog člana upravnog odbora.

Na osnovu ove zakonske nadležnosti, ustanova kulture za koju je nacionalni savet utvrdio da je ustanova od posebnog značaja za očuvanje identiteta nacionalne manjine, odnosno osnivač, mora preduzeti mere i pokrenuti procedure izmene osnivačkog akta i statuta, i omogućiti imenovanje jednog člana upravnog odbora.

Što se tiče ustanova kulture koje su u vezi sa očuvanjem identiteta nacionalnih manjina, najmanje jedan član upravnog odbora se imenuje na predlog odgovarajućeg nacionalnog saveta.

U ustanovama u kojima je nacionalni savet osnivač, nacionalni savet imenuje i razrešava direktora, članove upravnog i nadzornog odbora. Direktor ili upravnik ustanove trebao bi biti biran na osnovu konkursa koji raspisuje upravni odbor ustanove. Osnivač imenuje direktora na osnovu predloga upravnog odbora ustanove. U slučaju prenošenja osnivačkih prava na nacionalni savet nacionalne manjine način učešća nacionalnog saveta određuje se aktom o prenošenju osnivačkih prava.

Nacionalni savet trebao bi brinuti o tome da ispuni zakonsku obavezu da najmanje 30% članova upravnog i nadzornog odbora budu pripadnici manje zastupljenog pola. Isto tako, nacionalni saveti bi trebali da brinu o tome da članovi upravnog odbora budu iz reda istaknutih stručnjaka i poznavalaca kulturne delatnosti.

Ukoliko se zaista želi najkvalitetnije kadrovske rešenje u upravnom ili nadzornom odboru ono bi zahtevalo donošenje odluke o konkursu za izbor ovih kadrova, uz određivanje opštih i posebnih uslova koje bi kandidat trebao da ispunjava. Transparentnost izbora podrazumeva i određivanje komisije

koja bi po utvrđenim kriterijumima izvršila odabir kandidata, uz javnost rada i isti takav poziv potencijalnim kandidatima.

4.3. Druge nadležnosti u oblasti kulture (član 18. Zakona o nacionalnim savetima)

4.3.1. Utvrđivanje koje su ustanove i manifestacije u oblasti kulture od posebnog značaja za očuvanje, unapređenje i razvoj posebnosti i nacionalnog identiteta određene nacionalne manjine

Utvrđujući koje su ustanove i manifestacije u oblasti kulture od posebnog značaja za očuvanje, unapređenje i razvoj posebnosti i nacionalnog identiteta određene nacionalne manjine, nacionalni saveti mogu doprineti podizanju standarda i kvaliteta rada ustanova kulture, odnosno kvalitativnom programskom razvoju kulturnih manifestacija nacionalnih manjina. Kako bi se odredile ustanove i manifestacije od posebnog značaja određene nacionalne manjine, neophodno je da svaki nacionalni savet definiše uslove, kriterijume i način sticanja ovog statusa.

Kada je u pitanju određivanje ustanova od posebnog značaja za manjinu, kao smernica u ovom procesu odlučivanja može da posluži podzakonski akt Zakona o kulturi, tj. Uredba o uslovima, kriterijumima i načinu sticanja, odnosno oduzimanja statusa ustanove kulture od nacionalnog značaja. Prema Uredbi, ustanova kulture može da stekne ovaj status ukoliko ima nacionalnu i reprezentativnu ulogu u otkrivanju, stvaranju, istraživanju, proučavanju, predstavljanju, širenju i očuvanju nacionalnih kulturnih vrednosti i ukoliko se utvrdi da ostvaruje trajni doprinos razvoju kulture Republike Srbije, u skladu sa Zakonom o kulturi. Osim što treba da je registrovana u Srbiji, a njen osnivač domaće pravno ili fizičko domaće lice, ustanova mora obavljati delatnost u oblasti kulture najmanje pet godina, namenski koristiti budžetska sredstva i ostvarivati izuzetno značajna dostignuća, koja se ogledaju kroz ostvareni broj i kvalitet programa ili projekata kojima se daje doprinos razvoju kulture.

Neki od kriterijuma prema kojima nadležna Komisija vrednuje ustanove su: razvoj

kulturnog i umetničkog stvaralaštva, očuvanje kulturnog nasleđa, promovisanje i afirmisanje raznolikosti kulturnog izraza, očuvanje kulturnog identiteta srpskog naroda kao i identiteta nacionalnih manjina u Srbiji, očuvanje kulturnih dobara od posebnog značaja srpskog naroda u inostranstvu, regionalna i međunarodna kulturna saradnja, naučno-istraživački rad u kulturi i umetnosti, intenzivniji i ravnomerniji kulturni razvoj, razvoj informacionih tehnologija i digitalizacije u kulturi, saradnja privatnog, javnog i nevladinog sektora u ostvarivanju projekata i programa u kulturi, podsticanje stvaralaštva za decu i mlade ili dostupnost kulturnih sadržaja osobama sa invaliditetom. Uredbom je predviđen i način oduzimanja statusa ustanove od posebnog značaja, koji podrazumeva prestanak ispunjavanja nekog od pomenutih uslova, na osnovu kojih je status i postignut.

Na predlog Odbora za kulturu, Nacionalni saveti bi trebali doneti kriterijume na osnovu kojih bi bile vrednovane i manifestacije određene nacionalne manjine. Na primer, vrednovan bi bio njihov: značaj (lokalni, opštinski, regionalni, pokrajinski, republički, nacionalni, međunarodni); mrežno delovanje (u okviru jedne zajednice, više zajednica u pokrajini, republici, više zajednica iz zemalja regiona i sl.), uticaj (kulturni, umetnički, društveni, ekonomski, politički, obrazovni...), koncepcija (vizija, misija, ciljevi, zadaci...), organizacioni modeli (trajanje, vreme, mesto...), menadžment (programska selekcija, oblikovanje programa, organizacioni tim...), dizajn, oglašavanje, implementaciju, samoodrživost i slično.

Nakon izrađene studije o manifestacijama određene zajednice, Nacionalni savet bi na predlog Odbora za kulturu, trebao utvrditi koje manifestacije i zbog čega imaju poseban značaj za očuvanje, unapređenje i razvoj posebnosti i nacionalnog identiteta određene nacionalne zajednice i u skladu sa tim voditi politiku podrške i razvoja prema njima.

4.3.2. Utvrđivanje strategije razvoja kulture nacionalne manjine

Razvoj kao opšta društvena kategorija podrazumeva proces napretka u svim domenima ljudskih aktivnosti. U tom smislu, pod terminom razvoj kulture razumemo proces promena kulturnog

života određene zajednice sa ciljem ostvarivanja njenih kulturnih vrednosti.

Proučavanje kulturnog razvoja ima dve osnovne dimenzije:

- analizu postojećeg stanja kulturne baštine, mreže i aktivnosti kulturnih institucija, kadrova i finansiranja kulturnih delatnosti
- planiranje i usmeravanje budućeg razvoja u skladu sa odabranim kulturnim prioritetima.

Utvrđivanje strategije razvoja kulture nacionalnih manjina pretpostavlja takve procese, koji se odnose na definisanje plana akcija (strategija) za ostvarivanje jasno određenih ciljeva (razvoj kulture manjina). Planovi akcija ili planovi kulturnog razvika mogu biti srednjeročni (npr. četvorogodišnji mandat Saveta) ili dugoročni (desetogodišnji planovi) i predstavljaju jedan od bitnih instrumenata, preko kojeg se može izraziti kulturna politika u odnosu na politiku društva kao celine. Plan razvoja kulture stoga se može definisati kao pokazatelj kulturne situacije, jer podrazumeva analizu aktuelnih i opštih problema kulturnog života, ali i kao pronalaženje mogućih rešenja, posebno u odnosu na kulturnu politiku.

Razlozi koji govore u prilog praksi dugoročnog strateškog planiranja su mnogobrojni, a najčešće ono podrazumeva postizanje stabilnosti i sigurnosti organizacije, bolju pripremljenost za reagovanje na neočekivane udare iz okoline, veću fleksibilnost i spremnost za promene u hodu, bolje pregovaračke pozicije, veći kredibilitet i prepoznatljivost u okolini kao i povećanje kvaliteta programa, što dovodi do održivosti određene organizacije.

O strategiji razvoja kulture na nivou Republike Srbije govori i Zakon o kulturi. Strategija se donosi na period od deset godina, a donosi je Narodna skupština na predlog Vlade. Strategija razvoja kulture trebala bi da sadrži analizu postojećeg stanja kulturne delatnosti i stvaralaštva u Srbiji, zatim osnovne pretpostavke kulturnog razvoja, strateške pravce i instrumente kulturnog razvoja, plan realizacije kao i kriterijume, indikatore i postupke evaluacije. Kada su u pitanju strateški pravci i instrumenti kulturnog razvoja, jedan od njih čini i unapre-

đivanje kulturnog stvaralaštva i kulturnog izraza pripadnika nacionalnih manjina.

4.3.3. Nadležnosti nacionalnih saveta u oblasti zaštite kulturnih dobara nacionalnih manjina

Obaveza nacionalnih saveta u oblasti kulture je i da utvrde koja su to pokretna i nepokretna kulturna dobra manjinske zajednice. Definiciju pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara nalazimo u Zakonu o kulturnim dobrima, koji uređuje i pitanja sistema zaštite kulturnih dobara. Kulturna dobra, u zavisnosti od fizičkih, umetničkih, kulturnih i istorijskih svojstava, jesu: spomenici kulture, prostorno kulturno-istorijske celine, arheološka nalazišta i znamenita mesta kao nepokretna kulturna dobra, a umetničko – istorijska dela, arhivska građa, filmska građa i stara i retka knjiga su pokretna kulturna dobra. Zakon obezbeđuje nacionalnom savetu nadležnost da utvrdi koja su to pokretna i nepokretna dobra od posebnog značaja za određenu manjinu.

Zakon takođe predviđa pokretanje postupka za utvrđivanje statusa zaštićenih pokretnih i nepokretnih dobara. To znači da se postupak pokreće u zavisnosti od vrsta kulturnih dobara. Kada je u pitanju zaštita spomenika kulture, prostorno – istorijska celina, arheološko nalazište ili znamenito mesto, postupak se pokreće kod Zavoda za zaštitu spomenika kulture. Muzej vrši delatnost zaštite umetničko istorijskih dela. Arhiv vrši delatnost zaštite arhivske građe i registraturskog materijala. Kinoteka vrši delatnost zaštite filmske građe. Delatnost zaštite stare i retke knjige vrše biblioteke. Shodno tome, postupak u vezi sa pokretnim kulturnim dobrima pokreće se kod navedenih ustanova.

Nacionalni savet je nadležan da predloži mere zaštite, sanacije i rekonstrukcije kulturnih dobara za koje je savet utvrdio da su od posebnog značaja za nacionalnu manjinu. Mere zaštite predlažu se ustanovama, koje su nadležne za određena kulturna dobra.

Nacionalni savet je ovlašćen da daje predloge i mišljenja u postupku izrade prostornih i urbanističkih planova u jedinicama lokalne samouprave u kojoj se nalaze predmetna kulturna dobra. Tu se pre svega misli na nepokretna kulturna dobra, kao što su npr.

arheološka nalazišta. Takvi predlozi i mišljenja upućuju se nadležnom organu opštinske uprave u postupku javnog uvida na planski dokument, kao i Zavodu za zaštitu spomenika kulture, jer je između ostalog, nadležnost i ovog Zavoda da daje predloge i mišljenja o izradi prostornih i urbanističkih planova.

Nacionalni savet ima ovlašćenje da predloži obustavljanje izvršenja već donetih prostornih i urbanističkih planova u jedinici lokalne samouprave u kojoj se nalaze predmetna kulturna dobra ukoliko su ona ugrožena. Restauratorski, konzervatorski radovi i radovi na revitalizaciji nepokretnih kulturnih dobara i njihovoj zaštićenoj okolini, izvode se i u skladu sa Zakonom o planiranju i izgradnji.

U slučaju premeštanja nepokretnog kulturnog dobra Zakonom je predviđeno ovlašćenje Nacionalnog saveta da daje prethodno mišljenje nadležnom organu u postupku izdavanja dozvole za premeštanje nepokretnog kulturnog dobra na novu lokaciju. Takva dozvola se može samo izuzetno izdati ako postoje opravdani razlozi, a izdaje je Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, odnosno za kulturna dobra od izuzetnog i velikog značaja dozvolu daje Ministarstvo kulture. Shodno tome, mišljenje se upućuje ovim nadležnim organima.

4.3.4. Davanje mišljenja u postupku osnivanja ili ukidanja biblioteka ili organizacionih jedinica biblioteka koji imaju fond knjiga na jeziku nacionalne manjine

Knjige na jezicima nacionalnih manjina se u bibliotekama javljaju u nekoliko tipova biblioteka. Na primer, u Vojvodini su one najpre zastupljene u biblioteci Matice srpske kao nacionalnoj biblioteci. Zatim se nalaze u javnim bibliotekama u opštinama, u kojima žive manjine. Zastupljene su u fakultetskim bibliotekama, kao i u osnovnim i srednjim školama. Druga zastupljenost o kojoj se relativno malo zna, to su biblioteke ili zbirke u kulturno-umetničkim društvima. Ono što je svakako važno je da postoje zbirke knjiga pri hramovima i parohijalnim domovima verskih zajednica koje su često usko povezane sa nacionalnom manjinom. One su vrlo važne zbog toga što je vrlo mali uvid u te zbirke, a one često sadrže vrednosti kojih nema u prethodno spomenutim bibliotekama.

Treba izdvojiti još jednu grupu biblioteka a to su privatne, lične zbirke onih ljudi koji se bave nacionalnom, kulturnom, političkom delatnošću. To su zbirke knjiga bibliofila, zatim zbirke knjiga onih koji se bave bibliografskim radom, i kojima su te knjige dostupne kao vlasnicima i njihovim prijateljima. Te zbirke knjiga su vrlo značajne za kulturu manjine jer i one mogu da sadrže ono o čemu oficijelno nema podataka.

Nacionalni savet je ovlašćen da daje mišljenje u postupku osnivanja i ukidanja biblioteka ili organizacionih jedinica biblioteka koje imaju fond knjiga na jeziku nacionalne manjine. Za nacionalnu manjinu je ovo ovlašćenje Nacionalnog saveta važno zato što se osnivanjem takvih biblioteka ispunjava opšti interes koji podrazumeva da će knjige objavljene na jeziku nacionalne manjine takođe biti prikupljane, obrađivane, čuvane i davane na korišćenje kao i druge. Ovo je posebno važno kad su u pitanju bibliotečki fondovi koji nisu formirani kao oficijelne biblioteke, jer se tako omogućava da oni pronađu put do zaštite. Pored toga, u interesu manjina je izrada tekućih, retrospektivnih i drugih bibliografija nacionalnih manjina koje žive u Republici Srbiji, kao i rezultati drugih funkcija koje vrši Narodna biblioteka Srbije. Ona ove funkcije vrši u skladu sa ispunjenjem opšteg interesa koji je definisan Zakonom o bibliotečkoj delatnosti.

Po spomenutom zakonu biblioteka je takva ustanova koja ima određen broj knjiga i drugih publikacija namenjenih za korišćenje, koja ispunjava druge uslove utvrđene Zakonom o bibliotečkoj delatnosti i koja je registrovana u skladu sa njegovim odredbama.

Radi zadovoljavanja potreba građana u bibliotečkoj delatnosti biblioteku osniva opština. Opština obezbeđuje uslove za prikupljanje, obradu, čuvanje i davanje na korišćenje knjiga i drugih publikacija. Ona može, ako obezbedi sredstva, utvrditi i druge oblike zadovoljavanja potreba građana u bibliotečkoj delatnosti.

Bibliotečka delatnost, u smislu Zakona o bibliotečkoj delatnosti, obuhvata prikupljanje, obradu, čuvanje i korišćenje knjiga, časopisa i novina, spisa, muzičkih dela, reprodukciju umetničkih slika i crteža, kartografskih publikacija planova naselja, fonodokumenta, reprografske građe, plakata, oglasa,

fotodokumenata, video i filmskih zapisa i drugih dela koja su umnožena štampanjem ili na drugi način, te rukopisa i memorisane građe tj. bibliotečke građe, kao i prikupljanje, obradu i pružanje informacija i podataka koji se odnose na biblioteku građu. Narodna biblioteka Srbije obavlja kataloški opis publikacija i izrađuje stručna uputstva za obradu bibliotečke građe i pružanje stručne pomoći bibliotekama.

Druge organizacije mogu obavljati biblioteku delatnost pod uslovom da imaju organizacionu jedinicu za obavljanje te delatnosti upisanu u registar biblioteka u skladu sa Zakonom o bibliotečkoj delatnosti. U registar biblioteka upisuju se: naziv i sedište biblioteke, odnosno naziv i sedište druge organizacije čija organizaciona jedinica obavlja biblioteku delatnost s nazivom te organizacione jedinice, broj zaposlenih i njihova kvalifikaciona struktura i podaci o smeštajnom prostoru i tehničkoj opremljenosti.

Registar biblioteka pripada matičnim funkcijama Narodne biblioteke Srbije. Ona obavlja matične funkcije za sve biblioteke i organizacione jedinice koje u skladu s odredbama Zakona o bibliotečkoj delatnosti obavljaju biblioteku delatnost. Matične funkcije za biblioteke na teritorijama određenih opština i za organizacione jedinice koje u skladu s odredbama ovog zakona obavljaju biblioteku delatnost, kao poverene poslove, obavljaju biblioteke koje odredi ministar kulture.

Biblioteka može početi s radom i obavljati delatnosti ako ima najmanje: 3.000 knjiga i drugih publikacija, jednog bibliotekara s visokom stručnom spremom i prostorije za prijem čitalaca i za smeštaj publikacija s odgovarajućim nameštajem i opremom. Bibliotečka građa čuva se u prostorijama u kojima je na odgovarajući način zaštićena od požara, vlage, fizičkih, bioloških, hemijskih i drugih uzročnika koji bi mogli dovesti do njenog oštećenja ili uništenja.

Stručne poslove u biblioteci zavisno od vrste i složenosti mogu obavljati lica s odgovarajućom visokom, višom i srednjom stručnom spremom i položenim stručnim ispitom ako zakonom o bibliotečkoj delatnosti nije drukčije određeno. Vrste stručnih poslova u biblioteci, vrstu i stepen stručne spreme potrebne za njihovo obavljanje propisuje ministar kulture. Stručni ispit, nakon stručnog

osposobljavanja provedenog na praktičnom radu u biblioteci, mogu polagati radnici s visokom i višom stručnom spremom posle godinu dana, a radnici sa srednjom stručnom spremom posle devet meseci. Stručni ispit za radnike svih stepena stručne spreme organizuje i sprovodi Narodna biblioteka Srbije.

Na osnivanje, upravljanje, rukovođenje, položaj zaposlenih u biblioteci, nadzor nad zakonitošću rada, kao i na ukidanje biblioteka, primenjuju se odredbe zakona kojima se utvrđuje sistem javnih službi, ako Zakonom o bibliotečkoj delatnosti nije drugačije određeno.

4.3.5. Davanje predloga za raspodelu sredstava koja se dodeljuju putem javnog konkursa iz budžeta Republike, autonomne pokrajine ili jedinice lokalne samouprave ustanovama, manifestacijama i udruženjima nacionalne manjine u oblasti kulture

Nacionalni savet predstavlja konsultativno telo u procesu raspodele finansijskih sredstava iz budžeta Republike, Autonomne Pokrajine Vojvodine ili jedinice lokalne samouprave koja se odobravaju ustanovama, manifestacijama i udruženjima nacionalne manjine u oblasti kulture. Kao takav, Nacionalni savet bi trebao, u skladu sa vlastitom kulturnom politikom, da donese kriterijume, na osnovu kojih se projekti vrednuju a zatim preporučuju za dobijanje finansijskih sredstava. Utvrđivanje kriterijuma trebao bi da izvrši Odbor za kulturu, u skladu sa strateškim planovima u vezi sa očuvanjem, unapređenjem i razvojem kulture nacionalne manjine. U tom smislu, utvrđivanje kriterijuma za finansiranje nadovezuje se na strategiju razvoja kulture, koju Nacionalni savet donosi u skladu sa zakonom i predstavlja važan instrument u njenom ostvarivanju.

Kako bi se unapredio sistem raspodele finansijskih sredstava na nivou Republike, ministar kulture je u skladu sa Zakonom o kulturi doneo Pravilnik o načinu, kriterijumima i merilima za izbor projekata u kulturi koji se finansiraju i sufinansiraju iz budžeta Republike. Pravilnik se odnosi na javne konkurse, koje raspisuje Ministarstvo kulture za oblasti kulture: za zaštitu, očuvanje i prezentaciju nepokretnog kulturnog nasleđa, arheološkog nasleđa, muzejskog nasleđa, arhivske

građe, nematerijalnog nasleđa, stare i retke bibliotečke građe, bibliotečko-informacione delatnosti, otkup publikacija za biblioteke, književne manifestacije i nagrade, izdavačku delatnost, muziku, likovne i vizuelne umetnosti, primenjene umetnosti, arhitekturu i multimedije, scensko stvaralaštvo i interpretacije, kinematografiju i audio-vizuelno stvaralaštvo, naučno-istraživačku i edukativnu delatnost u kulturi, amatersko kulturno i umetničko stvaralaštvo, izvorno narodno stvaralaštvo i očuvanje nematerijalnog kulturnog nasleđa, kulturne delatnosti nacionalnih manjina, kulturne delatnosti Srba u inostranstvu, kao i kulturne delatnosti osoba sa invaliditetom i kulturne delatnosti dece i za decu i mlade. Pravilnikom su utvrđeni kriterijumi za svaku pomenutu oblast, a o kvalitetu projekata pristiglih na konkurse odlučuju komisije, koje imenuje Ministarstvo.

Odluku o finansiranju projekata nacionalnih manjina donosi Ministarstvo na predlog Nacionalnih saveta, ali vodeći se i merilima za vrednovanje projekata iz oblasti kulturne delatnosti nacionalnih manjina u Republici Srbiji definisanih pravilnikom.

Merila se odnose na:

- učešće stručnih lica u izradi, odnosno u realizaciji projekta
- materijalno-tehničke mogućnosti aplikacija za realizaciju projekta
- dobru saradnju sa lokalnom zajednicom
- širinu i održivost projekta
- značaj projekata za očuvanje kulturnih vrednosti pripadnika manjina u Republici Srbiji, kao i za međukulturnu saradnju.

Nakon pribavljenog mišljenja Nacionalnih saveta, sredstva iz budžeta Autonomne Pokrajine Vojvodine dodeljuju i Sekretarijat za obrazovanje upravu i nacionalne zajednice, kao i Sekretarijat za kulturu i informisanje.

Sekretarijat za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice raspisuje dva redovna konkursa godišnje, u januaru za prvo, a u junu za drugo polugodište tekuće godine. Na taj način učestvuje u sufinansiranju troškova redovne delatnosti, nabavke opreme, ali i sufinansiranju programa i projekata multikulturalnog karaktera u cilju razvijanja duha tolerancije, kao i programa i projekata koji imaju za cilj stvaranje uslova za razvoj kulture, nauke i umetnosti;

negovanje i podsticanje narodnog stvaralaštva; predstavljanje kulturnih dobara od izuzetnog značaja; očuvanje i negovanje jezika, narodnih običaja i starih zanata; zaštitu i prezentaciju folklornog nasleđa; negovanje i razvoj amaterizma, kao i ostvarivanje drugih prava nacionalnih manjina.

O konačnoj dodeli raspoloživih sredstava odlučuje pokrajinski sekretar, nakon pribavljenog mišljenja nacionalnih saveta, odnosno posebne konkursne komisije u slučaju prijava o kojima se nacionalni saveti nisu izjasnili u roku, prijava organizacija pripadnika etničkih zajednica koje nisu osnovale nacionalni savet, kao i prijava ostalih organizacija koje u skladu sa odlukom imaju pravo na dodelu ovih sredstava.

U okviru Sekretarijata za kulturu i javno informisanje bitan segment podrške kulturi nacionalnih manjina predstavlja i sufinansiranje programa i projekata u oblasti kulture i umetnosti, koja se realizuje putem javnih konkursa. Postoji više vrsta konkursa na koje mogu aplicirati udruženja građana, organizacije ali i ustanove kulture kao, što je sufinansiranje manifestacija od pokrajinskog značaja savremenog umetničkog stvaralaštva kao i zaštite kulturnog nasleđa, tradicionalnog kulturnog i umetničkog stvaralaštva nacionalnih zajednica, međuregionalne saradnje, filmsku produkciju, izdavanje časopisa koji su od posebnog značaja za razvoj kulture, objavljivanje knjiga od značaja za kulturu i umetnost, kao i sufinansiranje nabavke knjiga i matičnu delatnost biblioteka. Takođe, ovaj Sekretarijat raspisuje konkurs i za finansiranje ili sufinansiranje tekućih popravki i održavanja zgrada, objekata i opreme i nabavku nove opreme za ustanove kulture, kao i sufinansiranje tekućih rashoda i izdataka udruženja u oblasti kulture i umetnosti. Mišljenja o tome koji su projekti prioritetni i u skladu sa tim bi trebali biti i finansirani daju stručne komisije, koje formira Sekretarijat, osim u slučaju konkursa za sufinansiranje tradicionalnog kulturnog i umetničkog stvaralaštva nacionalnih zajednica, kada mišljenja daju odgovarajući Nacionalni saveti.

Podrška kulture u jedinicama lokalne samouprave odvija se u skladu sa potrebama lokalnog stanovništva za kulturom i u skladu sa lokalnim ekonomskim mogućnostima i politikama. Ova podrška odnosi se

na finansiranje, odnosno sufinansiranje rada ustanova kulture, kulturnih centara, kulturno-umetničkih društava, udruženja, organizacija i njihovih aktivnosti koje imaju za cilj da promovišu kulturne vrednosti u lokalnoj sredini. Pitanjima u vezi sa kulturom manjinskih zajednica na lokalnu trebalu bi da se bave i Saveti za međunacionalne odnose formirani na nivou opština, u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi.

4.3.6. Predlaganje najmanje jednog kandidata za zajedničku listu kandidata za izbor Nacionalnog saveta za kulturu; određivanje svog predstavnika u Nacionalnom savetu za kulturu koji, bez prava odlučivanja, učestvuje u njegovom radu kada se razmatraju pitanja od značaja za kulturu nacionalne manjine

Zakon o kulturi predviđa formiranje Nacionalnog saveta za kulturu, koji se obrazuje kao stručno-savetodavno telo, radi obezbeđivanja stalne stručne podrške u očuvanju, razvoju i širenju kulture. Predviđeno je da Savet broji devetnaest članova, koje bira Narodna skupština na predlog zakonom određenih instanci, a dva člana čine i predstavnici nacionalnih manjina, koje predlažu nacionalni saveti nacionalnih manjina. Postupak predlaganja članova Saveta za kulturu iz redova nacionalnih manjina organizuju Nacionalni saveti, koji su obavezni da predlože dva odnosno najviše četiri kandidata.

Članovi Saveta biraju se iz redova uglednih i afirmisanih umetnika i stručnjaka u kulturi. U skladu sa Zakonom, za člana Saveta ne može da bude izabrano lice koje je imenovano, izabrano ili postavljeno na funkciju u državnom organu, organu autonomne pokrajine i organu jedinice lokalne samouprave. Članovi se biraju na period od pet godina a Narodna Skupština može razrešiti člana Saveta i pre isteka njegovog mandata, na lični zahtev, ako ne ispunjava svoju dužnost kao član Saveta, odnosno ako svojim postupcima povredi ugled dužnosti koju obavlja. Takođe, Nacionalni saveti mogu predložiti Narodnoj Skupštini razrešenje predstavnika nacionalnih manjina. U slučaju razrešenja člana Saveta pre isteka mandata, novi član se bira iz reda čiji je predstavnik bio razrešen član Saveta.

Nacionalni savet za kulturu analizira i daje mišljenje o stanju u kulturi u Republici Srbiji, daje sugestije u kreiranju kulturne politike, daje predloge za razvoj i unapređenje kulturnih delatnosti, učestvuje u izradi predloga strategije razvoja kulture i daje ocenu izvršenja, predlaže kriterijume za sticanje statusa istaknutog umetnika, odnosno istaknutog stručnjaka u kulturi, utvrđuje status istaknutog umetnika, odnosno istaknutog stručnjaka u kulturi, daje sugestije i predloge za uređenje drugih pitanja u oblasti kulture kao i međuresorne saradnje (nauka, obrazovanje, urbanizam, međunarodna saradnja, itd.) a obavlja i druge poslove u skladu sa Zakonom o kulturi.

Nacionalni savet može odrediti svog predstavnika u Nacionalnom savetu za kulturu koji, bez prava odlučivanja, može učestvovati u njegovom radu kada se razmatraju pitanja od značaja za kulturu nacionalne manjine.

5. Nacionalni saveti kao nosioci kulturne politike nacionalnih manjina

5.1. Kulturna politika nacionalne manjine

Zakonom o kulturi utvrđeno je da se Nacionalni saveti nacionalnih manjina staraју o sprovođenju kulturne politike nacionalne manjine, i u skladu sa zakonom, učestvuju u procesu odlučivanja ili sami odlučuju o pojedinim pitanjima u vezi sa svojom kulturom, osnivaju ustanove kulture i druga pravna lica u kulturi.

Kulturna politika je javna praktična politika u oblasti kulture a predstavlja rešenost raznih nivoa vlasti da, na demokratski način, intervenišu u određenim oblastima i aktivnostima da bi ostvarili definisane strateške ciljeve. Dakle, radi se o delovanju usmerenom ka postizanju društveno prihvatljivih ciljeva u kulturi. Svrha kulturne politike ispoljava se kroz humanističku viziju kulture (ideologija određenog društva), strateške ciljeve razvoja i složen sistem instrumenata, institucija, funkcija, aktivnosti i projekata. Sve sa ciljem da se postigne zadovoljavajući odgovor države na potrebe i probleme društva ili određenih društvenih grupa u oblasti kulture i umetnosti.

Definisanjem kulturne politike doprinosi se svesnom upravljanju kulturnim životom odnosno kulturnim razvojem, kao i svim aktivnostima i akcijama koje je potrebno sprovesti da bi se idejni koncept kulturnog života i razvoja implementirao u praksi i ostvarili željeni strateški ciljevi.

5.2. Instrumenti kulturne politike

Vođenje kulturne politike pretpostavlja postojanje instrumenata, pomoću kojih se ostvaruju promene u skladu sa projektovanim ciljevima. Postoje ekonomski, političko-pravni, organizacioni i vrednosno-idejni instrumenti koji mogu biti kako stimulativni tako i represivni, u zavisnosti od smjera kojim se pomenuti instrumenti koriste. Podsticanjem različitih vidova kulturnog stvaralaštva uočljiviji su stvaralački rezultati u različitim područjima društvenog života.¹

5.2.1. Organizacioni instrumenti (strateško planiranje, upravljanje ljudskim resursima)

Jedan od najvažnijih organizacionih instrumenata kulturne politike predstavlja strateško planiranje. U skladu sa savremenim disciplinama menadžmenta u kulturi, ono podrazumeva realizaciju nekoliko faza:

¹ Instrumenti kulturne politike izvedeni su na osnovu stručne literature iz menadžmenta u kulturi: Đukić Vesna (2010) Država i kultura, Beograd: Institut za pozorište, film, radio i televiziju, Fakultet dramskih umetnosti i Dragičević Šešić, Milena (2005) Menadžment umetnosti u turbulentnim okolnostima. Beograd: Clio.

I. Određivanje i usvajanje koncepta kulturne politike

Kulturna politika, kao svesno delovanje usmereno ka ostvarivanju društveno prihvatljivih ciljeva, odnosno opšteg koncepta vrednosti zasnovanog na poštovanju ljudskih i manjinskih prava, prava na sopstveni kulturni identitet, uvažavanje demokratskih procedura u odlučivanju i sl.

II. Analiza situacije (kulturne prakse i kulturnih potreba stanovništva)

Pretpostavlja empirijsko istraživanje, uz stručni odabir parametara i indikatora, o celokupnoj kulturnoj infrastrukturi zajednice, koje bi obuhvatilo: materijalno i nematerijalno kulturno nasleđe, oblike savremenog stvaralaštva, kulturu u medijima, kulturu u kontekstu šire javnosti, sistem javnih, civilnih i privatnih subjekata u kulturi, kulturna dobra, utvrđivanje jakih i slabih tačaka putem SWOT analize, analizu okruženja, utvrđivanje načina finansiranja, primenu projektnog razmišljanja i sl.

III. Utvrđivanje razvojnih mogućnosti

Izvođenje naučno zasnovanih pretpostavki o budućem društvenom razvitku i o budućim kulturnim potrebama i budućim načinima zadovoljavanja ovih potreba. Upotreba prospektive – naučne discipline koja razvija metode naučnog predviđanja pravaca budućeg razvoja.

IV. Izbor prioriternih područja i opredeljenje za ključne strategije

Ključne strateške odluke o ciljevima kulturnog razvoja, određivanje prioriternih područja i oblasti u kojima treba delovati, i formiranje odgovarajućih strategija. Modeli i rešenja, kojima bi se dao putokaz za buduće oblikovanje akcionog plana i pronalaženje odgovarajućih mera i instrumenata kulturne politike i akcije (npr. Strategija decentralizacije programa i aktivnosti, Strategija utvrđivanja sa profesionalnim standardima, Strategija podizanja kvaliteta rada...)

V. Izrada plana kulturnog razvoja

Instrumenti planiranja identični su sa instrumentima kulturne politike a obuhvataju: planiranje finansijske raspodele (budžet,

prioritetna ulaganja), zakonska rešenja kojima se utvrđuje status određene kulturne delatnosti, organizaciono-administrativno uspostavljanje odnosa između pojedinih ustanova kulture. Plan kulturnog razvoja obuhvata i akcione planove po određenim sektorima kulture, koji sadrže mere i instrumente kulturne politike, imenovane ključne aktore u implementaciji, kao i navedene ishode. Plan kulturnog razvoja trebao bi biti stavljen na javnu debatu a zatim usvojen na odgovarajućem nivou.

VI. Vrednovanje – evaluacija

Parametri, kriterijumi i indikatori definisani prilikom izrade strateške analize postaju predmet evaluacije efekata kulturnog programa i kulturne akcije izvedene na osnovu plana.

Kako bi došli do relevantnih podataka, neophodnih za definisanje strategije, potrebno je angažovati stručne timove, koji bi izradili pomenute studije. Sami segmenti kultura manjinskih zajednica razlikuju se u meri u kojoj se razlikuju i one same, u odnosu na vlastite specifičnosti i osobenosti. Ipak, ukoliko su formirali komisije prema segmentima kulture, Saveti mogu angažovati upravo ove komisije za izradu strateških analiza a zatim, objedinjeni tekstovi mogu postati predmet javnih rasprava na raznim nivoima, odnosno u okvirima svih zainteresovanih subjekata u kulturi.

Primer formiranja komisija nalazimo u radu Nacionalnog saveta slovačke nacionalne manjine, koji je uspostavio devet stručnih komisija, koje deluju u okviru Odbora za kulturu:

1. Komisija za pozorišnu i audiovizuelnu delatnost
2. Komisija za zaštitu kulturnog nasleđa
3. Komisija za literarno stvaralaštvo
4. Komisija za likovno stvaralaštvo
5. Komisija za izdavačku delatnost
6. Komisija za muzičku delatnost
7. Komisija za bibliotečku delatnost
8. Komisija za unapređenje festivala i kulturnih događaja
9. Komisija za očuvanje i unapređenje rada amaterskih društava i udruženja koja se bave tradicionalnom slovačkom kulturom

Uz odabir odgovarajućih strategija, utvrđeni ciljevi i prioriteti predstavljaju osnovu za

dizajniranje programa, koji nacionalni savet sprovodi u okviru Odbora za kulturu.

Drugi veoma važan organizacioni instrument kulturne politike predstavlja kadrovska politika, koja bi trebala biti u službi razvoja kulture. Naime, osnovni resursi kulturnog sistema su kadrovi. Od njih zavisi suština i kvalitet rada, jer ideje, talenat i kreativnost pojedinaca i tima u ustanovama kulture dominiraju iznad tehnike i tehnologije proizvodnje, njene ekonomičnosti i rentabilnosti. Zbog toga je u neprofitnom sektoru kadrovski menadžment važniji od upravljanja proizvodnim procesom, jer opredeljuje sadržaj, kvalitet i domet rada. Osim obezbeđivanja odgovarajućih kadrova za složene i odgovorne zadatke u manjinskoj kulturi, neophodno je stvoriti uslove za njihovo permanentno obrazovanje.

Ono podrazumeva:

- odlaske na seminare, predavanja, radionice...;
- učešće raznih predstavnika ustanova u susretima nacionalnih i međunarodnih mreža, izbegavanjem da jedna osoba bude zadužena za međunarodnu saradnju, već da svi učesnici programa participiraju i dele svoje učešće u networking–u ustanove;
- organizovanje radionica, predavanja, susreta unutar ustanove;
- povremeni rad tima sa gostujućim ličnostima (rediteljima, urednicima i sl.), što doprinosi stvaranju novih uvida i pregleda;
- promene radnih zadataka i stvaranje mogućnosti zamene u slučaju neophodnosti;
- pretplatu na stručne časopise i edicije knjiga;
- omogućavanje i stimulisanje učenja stranih jezika;
- uključivanje zaposlenih u autoevaluacione procese;
- debate o promenama ciljeva i suštini programa ustanove.

Permanentno obrazovanje trebalo bi pre svega da obezbedi sticanje znanja i umeća u oblasti menadžmenta u kulturi, kako bi program organizacionog razvoja ustanova i organizacija kulture bio zasnovan na savremenim metodama i tehnikama istraživanja i analize, marketinga i odnosa s javnošću, stvaranja različitih izvora finansiranja...

Kako bi doprinelo sistemskom rešavanju pitanja doživotnog obrazovanja u kulturi, tadašnje Ministarstvo kulture je 2008. godine otpočelo sa prvim ciklusom implementacije Nacionalnog programa profesionalnog razvoja u kulturi i medijima Ministarstva kulture RS. Najme, na osnovu principa javnog delovanja u kulturi i uspostavljanja modernog i efikasnog sistema upravljanja i prioriteta u postavljanju standarda u kulturnoj politici, unapređenja rada kulturnog i medijskog sektora i zaštite i podsticanja kulturne raznolikosti u Srbiji, tadašnje Ministarstvo kulture Srbije u saradnji sa partnerima iz javnog i nevladinog sektora pokrenulo je dugoročni program obuke za strateško mišljenje, planiranje i operacionalizaciju u radu zaposlenih u kulturnom i medijskom sistemu Srbije.

Javne ustanove kulture (muzeji, galerije, pozorišta, kulturni centri, domovi omladine i kulture, biblioteke, arhivi, filharmonije, zavodi i legati), suočeni su sa promenjenim uslovima finansiranja a istovremeno su obavezne da na potpuno nov i radikalno kvalitetniji način organizuju svoje poslovanja. Redukovana sredstva i promenjena društvena struktura koja podstiče preduzetnički duh društva u tranziciji sve češće pred institucije kulture postavljaju uslove efikasnog i efektivnog rada. Efikasnog u smislu smanjenja troškova rada kao i daljeg finansijskog osamostaljivanja. Efektivnog u smislu podizanja kvaliteta usluga, kroz veće otvaranje prema publici i bližu saradnju sa lokalnom sredinom (mediji, oglašivači ili finansijeri). Ovim programom je zbog toga predviđeno, između ostalog, usavršavanje zaposlenih u kulturi, članova upravnih odbora, ali i onih koji bi želeli da rade u ustanovama kulture, kako bi bili spremni da stručno sprovedu restrukturalne procese.

Implementacija Nacionalnog programa profesionalnog razvoja u kulturi bi trebala da doprinese:

- Podizanju nivoa opštih i specifičnih znanja i umeća (veština i sposobnosti) zaposlenih u oblasti kulture i medija, što bi dovelo do značajnog unapređenja poslovanja i time pozitivno delovalo na tranzicione procese u društvu;
- Uvođenje sistema reda i kontrole kvaliteta u edukaciju u kulturi a posebno medijsku edukaciju, kroz akreditaciju postojećih kurseva, kao i kroz

- kreiranje novih specijalnih programa za permanentnu edukaciju;
- Podizanje odgovornosti Ministarstva kulture kao i ostalih glavnih institucija (Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, RRA, univerziteta, trening centara i sl.) uključenih u proces edukacije;
 - Promenu načina zapošljavanja u kulturi i medijima kao i kreiranje novog pristupa vrednovanja znanja potrebnih za rad u ovim oblastima;
 - Podsticanje vrednovanja znanja u procesu zapošljavanja u kulturi i medijima, što dugoročno vodi promeni slike o stanju u ovim oblastima;
 - Uspostavljanje i unapređenje jedinstvene baze zaposlenih u kulturi i medijima;
 - Podizanje kapaciteta za evropske integracije;
 - Promenu samih institucija kulture i medija koja će rezultirati širokom i kvalitetnom programskom ponudom, a kroz očuvanje i razvoj kulturne raznolikosti.

U savremenom obrazovanju stremi se ka razvoju kreativnosti i individualnih sposobnosti pojedinca a takav model delovanja u kulturi nazvan je „kulturni funkcionalizam”. Njegove karakteristike su inventivnost, dinamičnost, disperzivnost i participacija, a koncept delovnja pluralizam paralelnih kulturnih modela i međusektorska saradnja.

„Smernice za umetničko delovanje” donele na konferenciji „Oblikovanje stvaralačkih mogućnosti za 21. vek” (UNESKO, Lisabon 2006. godine), koje treba da predstavljaju osnovne principe i načela obrazovne i kulturne politike zemalja članica UN, upravo predlažu strategiju povezivanja, kao jednu od dve osnovne strategije koje omogućavaju ostvarenje ciljeva i pristupa umetničkom obrazovanju. Pristup karakteriše sticanje znanja kroz umetnost, kontekstualizaciju teorije kroz praktičnu primenu različitih vrsta umetnosti.

5.2.2. Ekonomski instrumenti (finansiranje)

Nacionalni saveti, na osnovu nadležnosti utvrđenih zakonom imaju na raspolaganju veliki broj ekonomskih instrumenata, kojima mogu uticati na sprovođenje kulturne politike manjine. Uloga savetodavca u procesu finansiranja subjekata u manjinskoj kulturi od strane Ministarstva kulture, Autonomne

Pokrajine Vojvodine, lokalnih samouprava a u nekim slučajevima i od strane matičnih država, daje savetima mogućnost da utvrđene ciljeve kulturne politike i realizuju. To govori u prilog određenog usavršavanja sistema podrške manjinskoj kulturi, koja podrazumeva stepenastu hijerarhiju u procesu odlučivanja i transparentnost u finansiranju, doprinosi sveukupnoj dostupnosti kulture svim građanima, promovisanju jednakih šansi i afirmaciji suštinskih kulturnih vrednosti.

Zbog toga odlučivanje o raspodeli finansijskih sredstava u okviru Nacionalnih saveta znači pre svega odgovornost za vođenje kulturne politike manjine. Ukoliko se dobro odrede prioriteta i ciljevi, postigne balans između očuvanja i unapređenja tradicionalanih vrednosti i pune afirmacije inovativnih potencijala, interdisciplinarnost i međusektorska povezanost, odgovarajući odnos na relacijama amaterizam vs. profesionalnost u kulturi, masovna vs. elitna kultura, kao i saradnja državnog, civilnog, odnosno privatnog sektora u ostvarivanju kulturnih vrednosti, može se govoriti o efikasnoj i progresivnoj kulturnoj politici, koja deluje afirmativno na sve kreativne subjekte u kulturi, podstiče ukupan kulturni razvoj i u potpunosti realizuje strateške ciljeve u kulturnom domenu manjine.

5.2.3. Pravno-politički instrumenti (zakonodavstvo i normativna rešenja)

Pravno-politički instrumenti, koji se koriste radi zakonskog i normativnog regulisanja oblasti manjinskih kultura, podrazumevaju zakonska, podzakonska i prihvaćena (ratifikovana) međunarodna akta, koje je Republika Srbija donela radi ostvarivanja manjinskih prava. Uzimajući u obzir u ovom priručniku navedene pravno-političke instrumente, svedoci smo procesa delegiranja prava na manjinske zajednice, kako bi same preuzele brigu ali i odgovornost za sprovođenje vlastite kulturne politike.

Prelaskom iz totalitarnog ka demokratskom državnom uređenju je i u oblasti kulture došlo do uspostavljanja demokratskog kulturnog sistema, u okviru kojeg se o prioritetima u kulturi delegiralo pravo i odgovornost na Nacionalne savete, koji su time dobili važnu ulogu u procesu sprovođenja kako manjinske kulturne politike

tako i sprovođenja celokupne državne politike prema manjinskoj kulturi. Nacionalni saveti su takođe validni partneri u procesima predlaganja donošenja novih pravnih instrumenata, sve u cilju ispunjavanja svojih prava, odnosno postizanja najvišeg stepena ostvarivanja prava na kulturu.

5.2.4. Vrednosno-idejni instrumenti (vrednovanje i podsticanje stvaralaštva)

Vrednosno-idejni instrumenti u vezi su sa vrednovanjem kulturnog stvaralaštva i njegovim podsticanjem, koje nastaje tek kada postoje jasno definisani ciljevi i kriterijumi, na osnovu kojih se vrednovanje vrši. Kulturna politika tako može vrednovati kulturno stvaralaštvo, umetničko delo, ustanove i organizacije, projekte, kao i ljudske resurse u kulturi na razne načine. Vrednovanje se neretko manifestuje putem uspostavljanja sistema nagrada, kada se ukazuje na domete i dostignuća u određenoj oblasti. Sa druge strane, postoji i negativno vrednovanje, koje podrazumeva cenzurisanje takvog dela, koje nije u skladu sa opšte prihvaćenim kulturnim konceptom.

Nacionalni saveti imaju u svojoj nadležnosti i ove instrumente kulturne politike, te mogu uspostaviti razne tipove nagrada, koje se mogu meriti ekonomski (finansijske nadoknade, stipendije...) ali i moralno (reagovanje javnosti, doprinos porastu društvenog i kulturnog ugleda).

5.3. Preporuke za kvalitetan rad nacionalnih saveta na području kulture

Upotreba ekonomskih, političko-pravnih, organizacionih i vrednosno-idejnih instrumenata kulturne politike pretpostavlja postojanje principa pomoću kojih se ostvaruju promene u skladu sa projektovanim ciljevima.

Nacionalni saveti upravljaju sistemom nacionalne manjine, pa tako i njenim kulturnim sistemom, što znači da se pred njih postavljaju ista iskušenja kao i pred druge uprave. Nacionalni saveti biraju se demokratskim putem, ali demokratija sama po sebi ne mora biti garancija za dobru vladavinu. Kao oblik vladavine ona može da se degeneriše u tiraniju većine ili režim sa

malo sloboda. Kako bi se smanjili ovi rizici a pojačala se pozitivna svojstva demokratije, ona mora biti određena principima dobre vladavine i u okviru vladavine prava.

Vladavina prava se odnosi na minimalni skup pravičnih pravila koja se nepristrasno sprovode. Ona obuhvata sve pojedince i tela. I rad nacionalnih saveta, pa tako i odbora za kulturu i drugih radnih tela u vezi sa područjem kulture, trebao bi biti u okviru vladavine prava. Pravila koja nacionalni saveti donose na području kulture moraju biti pravična i nepristrasno se sprovoditi. Najočigledniji primeri za ovakvu praksu su pravilnici (o dodeli sredstava, o dodeli nagrada, javnosti rada, izboru kadrova itd.).

Efikasnost znači sposobnost da se od raspoloživih resursa napravi što je više moguće. U boljem slučaju označava minimum pravila i resursa za optimalan ishod. Efikasnost podrazumeva postojanje odgovarajućih sposobnosti. Nacionalni saveti trebali bi nastojati da budu efikasni i da obezbede uslove za efikasnost, a to znači angažovanje sposobnih kadrova kako u svojem internom radu tako i na realizaciji kulturnih poduhvata. Transparentnost ili providnost podrazumeva da su odluke donesene u skladu sa načelima, zakonima i drugim pravilima. Istovremeno, odluke i procesi kojima se do njih dolazi moraju biti dostupni na uvid javnosti. Netransparentna uprava izaziva sumnju i otvara prostor za korupciju. Slobodni mediji i otvorenost nacionalnih saveta za komunikaciju obezbeđuju povećanje poverenja pripadnika manjine u rad saveta. Na području kulture važno je podnositi izveštaje i omogućiti uvid javnosti u rezultate kulturnog delovanja.

Responzivnost znači da su preferencije i funkcionisanje tela, ustanova i organizacija, pa tako i nacionalnih saveta usklađeni sa preferencijama onih koji su njima obuhvaćeni i predstavljeni, tj. preferencijama pripadnika nacionalne manjine. Ukoliko nacionalni saveti propuštaju da se bave potrebama nacionalne manjine tada ona biva ostavljena sama sebi, a to pospešuje asimilacione procese, jer se pripadnici manjine okreću dominantnom društvenom sistemu. Isto tako, neresponzivnost uslovljava pojavu opozicije i potencijalne konflikte unutar zajednice, što bi u demokratskom sistemu trebalo da vodi korekciji rada neresponzivne uprave.

Davanje računa, tj. uračunljivost znači da država, firme i organizacije, pa tako i nacionalni saveti moraju voditi računa o onima koje predstavljaju i polagati im račun. U širem smislu uračunljivost označava kvalitet odluka sa jedne, a osetljivost i odgovornost za sve one koji su pogođeni nečijim odlučivanjem sa druge strane. Javne rasprave o osetljivim pitanjima mogu doprineti podizanju svesti o stanju i zahtevima onih koji će biti zahvaćeni posledicama odluka koje Savet donese.

Koherencija podrazumeva saglasnost zajednice oko donesenih odluka. Većinsko odlučivanje omogućuje preraspodele resursa i isključivanje dela pripadnika zajednice i učesnika u procesu odlučivanja. Usled toga je potrebno osigurati što šire učešće pojedinaca u odlučivanju, izbeći osećaj isključenosti kod pripadnika zajednice i povesti računa o posebno osetljivim pojedincima i grupama. Ovaj princip se u radu nacionalnih saveta može izvitoperiti tada kada je samo deo javnosti uključen u donošenje odluka, a to se izbegava poštovanjem drugih spomenutih principa koji obezbeđuju učešće javnosti u donošenju odluka.

Spomenuta načela su sama po sebi nedovoljna da bi regulisala uslove dobre vladavine. Nacionalni saveti moraju imati interna merila svoga rada. Ova merila trebala bi biti izgrađena u skladu sa sledećim preporukama:

- Svaku organizaciju treba da vodi uprava koju efikasno kontrolišu tela poput nadzornog odbora i poverenika, a koja uspešno ispunjava ciljeve u skladu sa vrednostima i strategijama.
- Članovi uprave treba da nadgledaju i upravljaju odgovorno i kolektivno svim procesima njihove organizacije, poštujući zakone, ugovore i druge obaveze.
- Osnovni cilj uprave su dobri rezultati u domenu njene odgovornosti. Pogrešno je da uprava ima visoke nadnice i bonuse, ako loše radi. Takođe je pogrešno da korupcija postoji zato što su plate službenika niske.
- Uprava periodično treba da razmatra svoj rad, njegovu efikasnost i druge relevantne aspekte svoga rada, o čemu treba da postoje periodični izveštaji. Uprava treba snažno da se oslanja na svoja radna tela, pomoćnike, službenike. Mora postojati jasna podela nadležnosti i odgovornosti.

- Uprava treba da je sastavljena od osoba od integriteta, što podrazumeva poštovanje zakona, moralnih standarda i profesionalnih kodeksa. Slučajevi narušavanja pomenutih pravila se moraju istražiti, a po potrebi izreći i kazne.
- Uprava treba da je odgovorna, otvorena i transparentna za korisnike, članove i partnere.

6. Korisni linkovi

*Federacija UNESCO klubova Srbije
– klub UNESCO Beograd*
<http://www.clubunesco-belgrade.org.rs>

UNESCO
<http://portal.unesco.org>

Uprava za ljudska i manjinska prava
<http://www.ljudskaprava.gov.rs>

*Ministarstvo kulture, informisanja
i informacionog društva*
<http://www.kultura.gov.rs>

*Pokrajinski sekretarijat za kulturu
i javno informisanje*
<http://www.kultura.vojvodina.gov.rs>

*Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje,
upravu u nacionalne zajednice*
<http://www.puma.vojvodina.gov.rs>

Council of Europe
<http://www.coe.int>

*Compendium Cultural Policies
and Trends in Europe*
<http://www.culturalpolicies.net>

Nacionalni saveti nacionalnih manjina i obaveštavanje

Pripremila: Žužana Serenčeš

Sadržaj

1. **Uvod**
 - 1.2. Vrste medija po vlasničko/osnivačkom karakteru
 - 1.3. Medijski modeli sa sadržajima na jezicima nacionalnih manjina
2. **Normativni okvir**
 - 2.1. Međunarodni propisi
 - 2.2. Domaći propisi
3. **Partneri**
 - 3.1. Partneri na republičkom nivou
 - 3.2. Partneri na pokrajinskom nivou
 - 3.3. Partneri na lokalnom nivou
4. **Nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina u obaveštavanju**
 - 4.1. Osnivačka uloga
 - 4.2. Učešće u upravljanju ustanovama
 - 4.3. Učešće u donošenju odluka
 - 4.4. Druge nadležnosti u oblasti obaveštavanja
 - 4.5. Ostali poslovi
5. **Konkretno mere i aktivnosti**
 - 5.1. Resursi
 - 5.2. Koje aktivnosti?
 - 5.3. Na koji način?
 - 5.4. Imati u vidu...
6. **Korisni linkovi**

1. Uvod

Nacionalnim manjinama u Srbiji se ustavnim odredbama, zakonima i potvrđenim međunarodnim obavezama garantuju prava u oblasti obaveštavanja. One imaju pravo na slobodno, potpuno, blagovremeno i nepristrasno obaveštavanje na svom jeziku. Ovo pravo uključuje i pravo na izražavanje, primanje, slanje i razmenu obaveštenja i ideja, kao i pravo na osnivanje sopstvenih sredstava javnog obaveštavanja.

Značajno je imati u vidu da za ostvarivanje ovih prava odgovornost, sa jedne strane, ima država, odnosno javna vlast na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou organizovanja, a, sa druge strane, i nacionalni savet, koji predstavlja celinu nacionalne manjine i koje je telo samouprave u oblasti obaveštavanja.

Država, budući da je ostvarivanje prava nacionalnih manjina u oblasti informisanja nesumnjivo u javnom interesu, ima obavezu da zakonskim i drugim aktima obezbedi odgovarajući normativni ambijent za sprovođenje tih garantovanih prava, kao i da stvori uslove za razvoj javnog informisanja na principima slobodne razmene ideja, informacija i mišljenja, zabrane govora mržnje, diskriminacije i cenzure, podsticanja duha tolerancije, razmene i dijaloga između različitih kultura, uvažavanja i poštovanja nacionalnih, kulturnih i drugih posebnosti, podsticanja raznovrsnosti medijskog sadržaja, kao i primene profesionalnih i etičkih standarda i poštovanja nezavisnosti sredstava javnog obaveštavanja. Pored toga, javne vlasti na sva tri nivoa organizovanosti u Srbiji imaju i zakonsku obavezu da, kao mere afirmativne akcije radi obezbeđivanja ravnopravnosti pripadnika nacionalnih manjina, obezbeđuju deo finansijskih sredstava, ili drugih uslova za rad javnih glasila na jezicima nacionalnih manjina.

Sa druge strane, nacionalne manjine u sferi informisanja na maternjem jeziku, kao deo njihove kulturne autonomije, uživaju samoupravu, a Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina obezbeđene su im u tom smislu značajne nadležnosti, što znači da je na ovim savetima i velika odgovornost za način i kvalitet ostvarivanja tog prava. Oni imaju nadležnost da učestvuju u upravljaju javnim medijskim servisima i da predlozima utiču na njihove programske sadržaje, kao što mogu u vezi sa informisanjem na jeziku nacionalne manjine da daju predloge ne samo radiodifuznom regulatornom telu, nego i svim nivoima javne vlasti, koje su one obavezne da razmotre. Na stanje u obaveštavanju nacionalne manjine oni značajno i direktno utiču autoritetom mišljenja kojeg upućuju o projektima iz oblasti manjinskog informisanja, a koji konkurišu za podršku iz budžetskih sredstava Republike, Pokrajine, ili lokalne samouprave, budući da se njihov stav o tome u javnim vlastima po pravilu uvažava. Konačno, nacionalni saveti mogu u celini, ili delimično, da budu osnivači medijskih ustanova i preduzeća nacionalne manjine, što im daje široku nadležnost da upravljaju i utiču na njihov položaj i razvoj, kao i da sami finansiraju različite medijske projekte za koje smatraju da su u interesu nacionalne manjine.

Bez obzira, međutim, o kojoj je vrsti „informativne” nadležnosti nacionalnih saveta reč, ono što je pre svega važno imati na umu je činjenica da, u okviru svojih različitih nadležnosti u ovoj oblasti i srazmerno njima, nacionalni saveti imaju istu odgovornost za ostvarivanje zakonima utvrđenih principa, prema kojima i javno informisanje na jeziku nacionalne manjine mora da bude slobodno, istinito, objektivno i nepristrasno, pluralističko, zasnovano na etičkim i profesionalnim standardima i koje je

nezavisno. Saglasno odredbama Zakona o informisanju, prema kojem niko „ne sme, ni na posredan način” da ograničava slobodu medija zloupotrebom prava, uticaja ili kontrole sredstava javnog informisanja.

Medijska mreža preko koje se nacionalne manjine informišu na sopstvenom jeziku u Srbiji veoma je heterogena i moguće je razlikovati karakter ovih medija prema različitim kriterijumima, a uloga nacionalnih saveta se u vezi sa njihovim poslovanjem i programskim sadržajima takođe međusobno razlikuje.

1.2. Vrste medija po vlasničko/ osnivačkom karakteru

1.2.1. Javni servisi – radiodifuzne ustanove Srbije i Vojvodine (RTS i RTV)

Za ostvarivanje garantovanog prava nacionalnih manjina u Srbiji na obaveštavanje, od posebnog značaja su radiodifuzne ustanove Srbije i Vojvodine (RTS i RTV). Ovo zbog toga što, za razliku od komercijalnih emitera koji nemaju takvu striktnu obavezu, radiodifuzne ustanove Srbije i Vojvodine su zakonom obavezane da svojim programima koje proizvode i emituju mora da se obezbedi raznovrsnost i izbalansiranost, odnosno međusobna usklađenost i usaglašenost sadržaja kojima se podržavaju demokratske vrednosti savremenog društva, a „naročito poštovanje ljudskih prava i kulturnog, nacionalnog, etničkog i političkog pluralizma ideja i mišljenja”.

Prema odredbama Zakona o radiodifuziji, u cilju ostvarivanja opšteg interesa u oblasti javnog radiodifuznog servisa, javni servisi Srbije i Vojvodine dužni su da obezbede „zadovoljavanje potreba građana za programskim sadržajima koji izražavaju kulturni identitet, kako naroda, tako i nacionalnih manjina, odnosno etničkih grupa, kroz mogućnost da određene programe ili programske celine, na područjima na kojima žive i rade, prate i na svom maternjem jeziku i pismu”.

Upravo zbog značaja programa radiodifuznih servisa, koji su od opšteg interesa, što znači

da oni obuhvataju programe informativnog, kulturnog, umetničkog, obrazovnog, verskog, naučnog, dečjeg, zabavnog, sportskog i drugog sadržaja „kojima se obezbeđuje zadovoljavanje potreba građana i drugih subjekata i ostvarivanje njihovih prava u oblasti radiodifuzije”, kao i značaja programa javnih medijskih servisa za ostvarivanje propisanih manjinskih prava u informisanju, nacionalni saveti imaju nadležnosti da učestvuju u upravljanju radiodifuznih ustanova Srbije i Vojvodine i da iznose predloge u vezi sa njihovim programskim sadržajima. Iz istih razloga, nacionalni saveti su nadležni i za davanje predloga Republičkoj radiodifuznoj agenciji u vezi sa informisanjem na jeziku nacionalne manjine, a važno je znati i da je RRA nadležna i za nadzor i kontrolu rada radiodifuznih servisa. Ostaje, međutim, i pred nacionalnim savetima zadatak da i sami doprinesu da se ove njihove nadležnosti još efikasnije sprovedu u praksi, recimo preciziranjem javnog sistema ili procesa koji će to obezbediti.

1.2.2. Mediji kojima je osnivač nacionalni savet

Osnovni izvor finansiranja medija čiji su osnivači nacionalni saveti nacionalnih manjina, pored njihovog sopstvenog prihoda, su budžeti Republike, Pokrajine i opštine, a nacionalni saveti, prema zakonu, mogu za njih da izdvajaju i dopunska sredstva.

Nacionalni saveti imaju pravo da (samoostalno, ili zajedno sa drugim pravnim licem) osnivaju javna glasila na jeziku nacionalne manjine, odnosno ustanove, udruženja, fondacije ili privredna društva u oblasti obaveštavanja. Mogu i da, što sami iniciraju, preuzmu (delimično ili u celini) osnivačka prava u takvim medijima koji u celini, ili pretežno informišu na jeziku nacionalne manjine, kada je Republika, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave osnivač tih javnih preduzeća i ustanova u oblasti javnog informisanja. U tom slučaju se zaključuje ugovor o prenošenju osnivačkih prava, a zakonom je precizirano da raniji osnivač i nakon toga treba da nastavi sa finansiranjem tih ustanova ili preduzeća po istim normativima i iz istih izvora kao ranije. To znači da njihov materijalni položaj ne može da bude nepovoljniji u odnosu na one ustanove čija se osnivačka prava ne prenose na nacionalni savet.

Nacionalni saveti u ustanovama i preduzećima iz oblasti obaveštavanja u kojima imaju osnivačku i upravljačku ulogu imaju velike i značajne nadležnosti, a potrebno je da se međusobna prava i obaveze nacionalnog saveta, kao osnivača sa jedne, i medijskih ustanova i preduzeća sa druge strane, precizno i detaljno (statutima nacionalnih saveta i ustanova) definišu i u smislu poslovno-ekonomske, razvojne i uređivačke odgovornosti.

1.2.3. Medijska javna preduzeća

Budući da je na isteku 2007. godine uredbom Vlade Srbije prekinut proces privatizacije elektronskih medija, na lokalnom nivou su opštine i danas pretežni osnivači i finansijeri lokalnih medija na jezicima manjina ili medija koji se bave, između ostalog, i informisanjem na jezicima manjina. Finansiranje iz javnih izvora ovim medijima obezbeđuje ekonomsku održivost, ali i određenu vrstu povlašćenog položaja i monopola na informisanje na jezicima manjina, bez obzira na njihov kvalitet, jer finansiranje ovakvih medija ima apsolutni prioritet u izdvajanju iz lokalnih budžetskih sredstava namenjenih informisanju. Zbog ovog mediji koji su još uvek u vlasništvu lokalne samouprave sa jedne, i privatizovani mediji koji, sa druge strane, posluju po tržišnim principima, sada deluju u uslovima izrazite neravnopravnosti.

Eventualni nastavak privatizacije medija besumnje zahteva uspostavljanje novih institucionalnih aranžmana i nove oblike finansiranja ili subvencionisanja na nacionalnom i lokalnom nivou, a uloga nacionalnih saveta da, u partnerskom odnosu sa javnim vlastima, rade na iznalaženju najadekvatnijih rešenja je od izrazite važnosti. Na taj način nacionalni saveti mogu da doprinesu da i u uslovima privatizacije bude obezbeđeno pravo nacionalnih manjina na informisanje na sopstvenom jeziku.

1.2.4. Privatni mediji – u vlasništvu privrednih društava ili preduzetnika

Privatni mediji imaju važnu ulogu u obezbeđenju medijskih sadržaja na manjinskim jezicima i tu činjenicu nacionalni saveti treba da imaju u vidu, bilo kada sami donose odluke o finansiranju medijskih projekata, bilo kada svojim mišljenjem „preporučuju”

državnim organima na sva tri nivoa vlasti koji od medijskih projekata u sferi informisanja na jezicima nacionalnih manjina, prema njihovom mišljenju, zaslužuje finansijsku podršku. Važno je, naime, znati da privatna svojina nad medijima ne oslobađa državu od obaveze da obezbeđuje uslove, uključujući i finansijsku podršku, za ostvarivanje prava na informisanje na jezicima manjina.

Privatizacija elektronskih medija koja je obuhvatala i emitere koji emituju program na manjinskim jezicima, zbog sumnji i bojazni da će zbog tržišne nekonkurentnosti manjinskih programa taj proces uticati nasmanjenje broja medija koji emituju programe na jezicima nacionalnih manjina, zaustavljena je u Srbiji krajem 2007. godine. Očigledno je bila propuštena prilika da se blagovremeno definišu jasne politike privatizacije medija koji imaju sadržaje na jezicima nacionalnih manjina.

Ova činjenica nesumnjivo ukazuje na važan zadatak nacionalnih saveta: da u saradnji sa javnim vlastima aktivno rade na iznalaženju i koncipiranju primerenog rešenja koje bi osiguralo nastavak emitovanja programskih sadržaja na jezicima nacionalnih manjina i u slučaju odluke o nastavku stopiranog procesa privatizacije elektronskih medija na lokalnom nivou. Radi se o potrebi donošenja takvih regulativnih mera koje bi i nakon privatizacije medija i njihovog tržišnog poslovanja, obezbedile nastavak takvih programa na odgovarajući način.

1.2.5. Mediji u mešovitom vlasništvu

Ovakvih medija je relativno malo, ali u praksi ima primera da funkcionišu i mediji koji imaju mešovito vlasništvo. Deo vlasništva (osnivačkih prava) u takvim medijima mogu da imaju i nacionalni saveti koji, u zavisnosti od svog udela u vlasništvu ili osnivačkim pravima, imaju i srazmernu upravljačku ulogu u tim medijima.

1.2.6. Mediji civilne sfere – u vlasništvu nevladinih i neprofitnih organizacija

Mediji civilne sfere mogu biti posebno značajni u ostvarivanju prava nacionalne manjine u oblasti informisanja. Prema Zakonu o radiodifuziji, naime, otvorena je mogućnost

postojanja radio i TV stanica civilnog sektora, koje „zadovoljavaju specifične interese pojedinih društvenih grupa i organizacija građana”. Ovakve stanice civilnog sektora mogu da osnuju „neprofitne organizacije civilnog društva (nevladine organizacije i udruženja građana)”, ali, prema zakonu, isključivo za lokalno područje. One „ne mogu poslovati na profitnoj osnovi” i na njih se „primenjuju odredbe zakona koje se odnose na javni radiodifuzni servis u pogledu posebnih obaveza pri proizvodnji programa”. Ovakve radio i televizijske stanice, prema članu 67 Zakona o radiodifuziji, oslobođene su obaveze plaćanja naknade za emitovanje programa (zbog čega bi mogle da budu posebno atraktivne za programe na manjinskim jezicima), a sredstva za rad mogu da obezbeđuju iz donacija, priloga građana, sponzorstva ili iz drugih izvora prihoda. Način upravljanja uređuje se statutom na koji saglasnost daje Republička radiodifuzna agencija (RRA).

Mada je ovaj tip medija izuzetno pogodan i zanimljiv za informisanje na jezicima nacionalnih manjina, kao i da može da doprinosi raznovrsnosti on, nažalost, još uvek nije mnogo zastupljen u praksi.

Iz Zakona o informisanju:
„Radi ostvarivanja prava nacionalnih manjina i etničkih zajednica u informisanju na sopstvenom jeziku i negovanju sopstvene kulture i identiteta, Republika, autonomna pokrajina, odnosno lokalna samouprava obezbeđuju deo sredstava ili drugih uslova za rad javnih glasila na jezicima nacionalnih manjina i etničkih zajednica”

Karakter medija koji informišu na jeziku nacionalne manjine moguće je razlikovati i prema njihovom kapacitetu, odnosno prema teritorijalnom pokrivanju (nacionalni, pokrajinski, regionalni, lokalni) kao i prema podeli na štampane, elektronske, internet medije, kao i druga sredstva javnog informisanja koja putem reči, slike, ili zvuka obavljaju ideje, informacije i mišljenja namenjena javnoj distribuciji i neodređenom broju korisnika. Svi oni imaju značajnu ulogu da obezbede dostupnost i raznovrsnost informacija, odnosno – u ostvarivanju

prava nacionalnih manjina da na sopstvenom jeziku istinito, potpuno i blagovremeno budu obavešteni o pitanjima od javnog značaja, kao i prava na slobodno izražavanje mišljenja, objavljivanje i primanje ideja.

U Srbiji, međutim, nije striktno definisano šta se tačno može smatrati medijem na jeziku nacionalne manjine, koji zadovoljava komunikativne potrebe te zajednice, iako se ta odrednica često koristi. U praksi funkcioniše više različitih medijskih modela u kojima se proizvode sadržaji na jezicima nacionalnih manjina.

1.3. Medijski modeli sa sadržajima na jezicima nacionalnih manjina

- mediji čiji je format i program u potpunosti na jeziku nacionalne manjine, u kojima je celokupni novinarski, upravljački, administrativni i tehničko-tehnološki kadar iz te manjinske zajednice, a osnivači su ili nacionalni savet, ili vlasničku i osnivačku ulogu ima nevladina ili neprofitna organizacija, ili mešovito
- mediji koji programski sadržaj samo delimično prezentuju na jeziku nacionalne manjine, na kome rade novinari koji pripadaju toj manjinskoj zajednici i koji su organizovani u posebne redakcije koje imaju uređivačku autonomiju i tačno određen prostor i vreme za prezentaciju medijskih sadržaja na jeziku nacionalne manjine
- mediji koji informišu na većinskom jeziku i koji samo neke od sadržaja proizvode i na jednom (ili više) jezika nacionalnih manjina u različitom obimu, ali bez angažovanja novinara koji bi pripremali medijske sadržaje na jeziku nacionalne manjine, pa se sadržaji sa većinskog jezika prevode
- mediji koji sporadično prevode i objavljuju sadržaje na nekom od jezika nacionalnih manjina u veoma ograničenom obimu, bez jasnog uređivačkog koncepta
- mediji koji nisu definisani kao „etnički”, već prezentuju sadržaje određenim delovima medijske publike (samo verski, samo sportski sadržaji) i na jeziku nacionalne manjine

Imajući u vidu zakonsku obavezu da Republika, autonomna pokrajina, odnosno lokalna samouprava obezbeđuju deo finansijskih sredstava ili drugih uslova za rad

javnih glasila na jezicima nacionalnih manjina i etničkih zajednica, uloga nacionalnih saveta nacionalnih manjina da u partnerskom odnosu sa državnim organima precizno definišu pojam javnog glasila, odnosno medija na jezicima nacionalnih manjina je od velikog značaja i zbog jasne, dosledne primene principa afirmativne akcije na osnovu koje se ovi mediji posebno podržavaju (i na konkursima za sufinansiranje za proizvodnju i distribuciju medijskih sadržaja na jezicima nacionalnih manjina) i zbog potreba utvrđivanja prioriteta u oblasti informisanja na jeziku nacionalne manjine.

2. Normativni okvir

Normativni okvir koji definiše prava i obaveze u oblasti informisanja na jezicima nacionalnih manjina predstavlja niz međunarodnih i domaćih pravnih akata i propisanih standarda ponašanja, relevantnih za korpus manjinskih prava i za medijsku sferu.

2.1. Međunarodni propisi

- Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (potvrđena u Srbiji zakonom 1998.) kojom se države obavezuju da poštuju slobodu informisanja na jezicima nacionalnih manjina
- Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (potvrđena u Srbiji zakonom 2005.)
- Bilateralni sporazumi sa Mađarskom i Rumunijom (2004.) i Hrvatskom i Makedonijom zaštititi prava nacionalnih manjina (2005.)
- Deklaracija o slobodi izražavanja i informisanja, 1982.
- Evropska konvencija o prekograničnoj televiziji (ECTT), stupila na snagu 1993. dopunjena 2002.
- Preporuka o medijskom pluralizmu i raznovrsnosti medijskog sadržaja, 2007.
- Deklaracija o ulozi medija civilnog društva u promovisanju društvene kohezije i međukulturnog dijaloga, 2009.
- Direktiva o audiovizuelnim medijima i uslugama (Direktiva AVMS) 2007.
- Univerzalna deklaracija o kulturnim različitostima, UNESCO, 2001.

2.2. Domaći propisi

- Ustav Republike Srbije, 2006. (posebno član 14 kojim država „jemči posebnu zaštitu nacionalnim manjinama radi

- ostvarivanja potpune ravnopravnosti i očuvanja njihovog identiteta”, član 18 „Neposredna primena zajemčenih prava”, član 21 „Zabrana diskriminacije”, član 46 „Sloboda mišljenja i izražavanja”, član 48 „Podsticanje uvažavanja razlika”, član 49 „Zabrana izazivanja rasne, nacionalne i verske mržnje”, član 50 „Sloboda medija”, član 51 „Pravo na obaveštenost”, član 75 „Prava pripadnika nacionalnih manjina”, član 76 „Zabrana diskriminacije nacionalnih manjina”, član 79 „Pravo na očuvanje posebnosti”, član 80 „Pravo na udruživanje i saradnju sa sunarodnicima”, član 81 „Razvijanje duha tolerancije”)
- Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, 2009. (posebno član 2 o pravu na samoupravu u obaveštavanju, član 7 i član 10, tačke 6, 9, 10, 11, 14 „Organi nacionalnog saveta”, član 19, 20 i 21 „Nadležnosti u oblasti obaveštavanja”, član 24 „Prenos osnivačkih prava”, član 25 „Odnos sa republičkim organima”, član 26 „Odnos sa organima autonomne pokrajine i organima jedinice lokalne samouprave”, član 27 i 28 „Međunarodna i regionalna saradnja”, član 113 i 116 „Korišćenje sredstava” i član 119 „Budžetski fond”)
 - Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, 2002. („Pravo na samoupravu u oblasti informisanja”, posebno član 17)
 - Zakon o javnom informisanju, 2003, 2005, 2009, 2010 i 2011. (uređuje pravo na javno informisanje kao pravo na slobodu izražavanja mišljenja, kao i prava i obaveze učesnika u procesu javnog informisanja, a posebno član 5 utvrđuje da „Radi ostvarivanja prava nacionalnih manjina i etničkih zajednica u informisanju na sopstvenom jeziku i negovanju sopstvene kulture i identiteta, Republika, autonomna pokrajina, odnosno lokalna samouprava obezbeđuju deo sredstava ili drugih uslova za rad javnih glasila na jezicima nacionalnih manjina i etničkih zajednica.”)
 - Zakon o radiodifuziji, 2002, 2004, 2005, 2006 i 2009. (posebno član 3 „Načela”, član 6 i 9 „Republička radiodifuzna agencija”, član 21 „Suzbijanje govora mržnje”, član 68 „Opšte obaveze emitera u odnosu na programske sadržaje”, član 78 „Obaveze nosilaca javnog radiodifuznog servisa”, član 78 „Obaveze nosilaca javnog radiodifuznog servisa u ostvarivanju opšteg interesa”, naročito tačke 2, 3,4,5,10 i 11.
 - Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, 2004, 2007, 2009 i 2010. (posebno član 6. „Načelo jednakosti”, član 7 „Zabrana diskriminacije novinara i javnih glasila”)
 - Zakon o oglašavanju, 2005.
 - Zakon o autorskom i srodnim pravima, 2009.
 - Zakon o elektronskim komunikacijama, 2010.
 - Zakon o lokalnoj samoupravi, 2007. (posebno član 20 „Nadležnost opštine”, tačka 34 „...stara se o javnom informisanju od lokalnog značaja i obezbeđuje uslove za javno informisanje na srpskom jeziku i jeziku nacionalnih manjina koji se koriste na teritoriji opštine...”)
 - Zakon o utvrđivanju nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine, 2009. (posebno član 62 i 63)
 - Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine, 2009. (posebno član 6 „Nacionalna ravnopravnost”, član 7 „Multikulturalizam i interkulturalizam”, član 20 „Zabrana diskriminacije”, član 22 „Prava nacionalnih zajednica”, član 23 „Zaštita stečenih prava”, član 25 „Autonomija nacionalnih zajednica”, član 29 tačka 12 i 14 „Nadležnosti AP Vojvodine”, član 40 „Savet nacionalnih zajednica”)
 - Odluke Skupštine AP Vojvodine o prenošenju osnivačkih prava u listovima od pokrajinskog značaja na nacionalne savete nacionalnih manjina, 2004.
 - Opšte obavezujuće uputstvo RRA o ponašanju emitera, (Kodeks ponašanja emitera) 2007. („...Emiteri imaju načelnu obavezu poštovanja pluralizma političkih mišljenja, ali i pravo na nezavisnost i samosvojnost uređivačke politike i slobodnu argumentovanu vrednosnu procenu...”, „... Emiteri ne smeju sprovesti diskriminaciju pojedinaca ili društvenih grupa na osnovu pola, rasne, etničke, verske, socijalne ili nacionalne propadnosti”)
 - Kodeks novinara Srbije, 2008. (etički standard profesionalnog postupanja, uputstva i smernice)
 - Strategija za prelazak sa analognog na digitalno emitovanje, 2009. (kao datum potpunog prelaska sa analognog na digitalno emitovanje radio i televizijskog programa u Srbiji utvrđen je 4. april 2012. godine)
 - Strategija razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji do 2016. godine

Sa sadržajem relevantnih međunarodnih i domaćih propisa iz ove oblasti možete se detaljno obavestiti i preko internet portala Narodne skupštine Srbije www.parlament.gov.rs, Vlade Srbije www.srbija.gov.rs, Ministarstva za ljudska i manjinska

prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu www.drzavnauprava.gov.rs Ministarstva kulture, informisanja i informacionog društva www.kultura.gov.rs

Iz Zakona o retifikaciji Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima (član 2 deo I član 11 i član 3)

Član 2 deo I član 11 Sredstva javnog informisanja

1.

Države članice preuzimaju obavezu da za one koji koriste regionalne ili manjinske jezike na teritoriji na kojoj se ovi jezici govore, u skladu sa situacijom svakog od jezika, do stepena do kojeg javne vlasti, direktno ili indirektno, imaju nadležnost, moć ili igraju odgovarajuću ulogu u ovoj oblasti, i poštujući princip nezavisnosti i autonomnosti sredstava javnog informisanja:

- a) u smislu u kom radio i televizija ostvaruju ulogu javne službe:
 - (i) obezbede stvaranje makar jedne radio stanice i jednog televizijskog kanala na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
 - (ii) ohrabre ili olakšaju stvaranje makar jedne radio stanice ili jednog televizijskog kanala na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
 - (iii) omoguće odgovarajuće odredbe zahvaljujući kojima bi prikazivači programa ponudili sadržaje na regionalnim ili manjinskim jezicima;
- b)
 - (i) ohrabre ili olakšaju stvaranje barem jedne radio stanice na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
 - (ii) ohrabre ili olakšaju redovno emitovanje radio programa na regionalnim ili manjinskim jezicima;
- c)
 - (i) ohrabre ili olakšaju stvaranje barem jednog televizijskog kanala na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
 - (ii) ohrabre ili olakšaju redovno emitovanje televizijskog programa na regionalnim ili manjinskim jezicima;
- d) ohrabre ili olakšaju proizvodnju i distribuciju audio ili audiovizuelnih radova na regionalnim ili manjinskim jezicima;
- e)
 - (i) ohrabre ili olakšaju stvaranje i očuvanje makar jednih novina na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili
 - (ii) ohrabre ili olakšaju redovno objavljivanje novinskih članaka na regionalnim ili manjinskim jezicima;
- f)
 - (i) pokriju dodatne troškove onih sredstava javnog informisanja koji koriste regionalne ili manjinske jezike u slučajevima kada zakon i inače omogućava finansijsku pomoć sredstvima javnog informisanja; ili
 - (ii) primene postojeće mere finansijske podrške i na audiovizuelnu produkciju na regionalnim ili manjinskim jezicima;
- g) pomognu obrazovanje novinara i ostalih zaposlenih u sredstvima javnog informisanja koja koriste regionalne ili manjinske jezike.

2.

Države članice preuzimaju obavezu da garantuju slobodu direktnog prijema radio i televizijskog programa iz susednih zemalja, na jeziku koji je isti ili sličan

regionalnom ili manjinskom jeziku, kao i da se ne suprotstavljaju reemitovanju radio i televizijskih programa iz susednih zemalja na ovom jeziku. Oni se, pored toga, zalažu da osiguraju da se neće postavljati nikakva ograničenja pravu na slobodu izražavanja i slobodnu cirkulaciju informacija u okviru pisane štampe na jeziku koji je isti ili sličan regionalnom ili manjinskom jeziku. Uživanje ovih sloboda, pošto sobom nosi odgovarajuće dužnosti i odgovornosti, može da bude podvrgnuto takvim formalnostima, uslovljavanjima, ograničavanjima ili kaznama koje su propisane zakonom i koje su nužne u demokratskom društvu, u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja i morala, radi zaštite ugleda ili radi zaštite informacija koje su primljene u poverenju, ili za održavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

3.

Države članice preuzimaju obavezu da obezbede da interesi korisnika regionalnih ili manjinskih jezika budu predstavljeni i uzeti u obzir tako što mogu stvarati odgovarajuća tela koja bi bila u skladu sa zakonom i odgovornostima koje postoje kada se garantuje sloboda i pluralizam medija.

Član 3.

Prilikom predaje ratifikacionog instrumenta, Srbija i Crna Gora ce dati sledeće izjave:

„1. U skladu sa članom 2. stav 2. Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, Srbija i Crna Gora prihvata da se u Republici Srbiji za albanski, bosanski, bugarski, mađarski, romski, rumunski, rusinski, slovački, ukrajinski i hrvatski jezik primenjuju član 8. stav 1. a (iii), a (iv), b (iv), c (iv), d (iv), e (ii), f (iii), g; član 9. stav 1 a (ii), a (iii), b (ii), c (ii), d, stav 2. a, b, c, stav 3, član 10. stav 1. a (iv), a (v), c, stav 2. b, c, d, g, stav 3. c, stav 4 c, stav 5. član 11. stav 1. a (iii), b (ii), c (ii), d, e (i), f (ii), stav 2. stav 3. član 12. stav 1. a, b, c, f, stav 2. član 13. stav 1. c. član 14. a, b, a u Republici Crnoj Gori za albanski i romski jezik primenjuju član 8. stav 1. a (iii), a (iv), b (ii), b (iv), c (iii), c (iv), d (iv), e (ii), f (iii), g, h; član 9. stav 1. a (ii), a (iii), a (iv), b (ii), b (iii), c (ii), c (iii), d, stav 2. a, b, c, stav 3, član 10. stav 1. a (iii), a (iv), a (v), c, stav 2. b, d, g, stav 3. a, stav 4. a, c, stav 5. član 11. stav 1. a (iii), b (ii), c (ii), d, e (i), f (ii), stav 2. stav 3. član 12. stav 1. a, b, c, f, stav 2. član 13. stav 1. c.

3. Partneri

Nacionalni saveti sa organima javne vlasti dele odgovornost za ostvarivanje i unapređenje prava nacionalnih manjina u oblasti obaveštavanja, a ovu svoju ulogu, u okviru sopstvenih nadležnosti, nacionalni saveti ostvaruju u partnerskoj saradnji sa brojnim telima i organima na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou. Najznačajniji su:

3.1. Partneri na republičkom nivou

Narodna skupština Republike Srbije [www.parlament.gov.rs]

Nacionalni savet može podneti Narodnoj skupštini svoje predloge, inicijative i mišljenja o pitanjima u vezi sa informisanjem na jezicima nacionalnih manjina, a pre razmatranja i odlučivanja, od nacionalnog saveta će Narodna skupština zatražiti mišljenje nacionalnog saveta. On ima nadležnost da učestvuje u pripremi propisa i predlaže izmenu i dopunu propisa kojima se uređuju Ustavom garantovana prava nacionalnih manjina i u oblasti obaveštavanja

Vlada Republike Srbije [www.srbija.gov.rs]

Nacionalni savet može da podnese podnese inicijativu Vladi za ukidanje, odnosno poništenje propisa državnih organa i posebnih organizacija, koji nisu u skladu sa odredbama Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina i drugih zakona i propisa koji se odnose na nacionalne manjine

Savet Republike Srbije za nacionalne manjine

Predstavnici nacionalnih manjina, nacionalni saveti, preko Saveta Republike Srbije za nacionalne manjine, učestvuju u postupku zaključivanja, odnosno pristupanja,

međunarodnim ili regionalnim sporazumima koji se odnose na položaj i zaštitu prava nacionalnih manjina. Savet Republike Srbije za nacionalne manjine čine ministri resora relevantnih za ostvarivanje i unapređenje manjinskih prava, kao i predsednici nacionalnih saveta. Nacionalni savet može da traži i sazivanje Saveta Republike Srbije za nacionalne manjine. Ovo telo se bavi očuvanjem, zaštitom i unapređenjem nacionalnih, etničkih, verskih, jezičkih i kulturnih posebnosti pripadnika nacionalnih manjina

Ministarstvo kulture, informisanja i informacionog društva [www.kultura.gov.rs]

Posebno značajan partner nacionalnim savetima je Sektor za medije ovog ministarstva, koji priprema zakone i druge akte iz oblasti javnog informisanja, nadzire sprovođenje postojećih, predlaže mere za unapređenje stanja u oblasti javnog informisanja i medija, obezbeđuje uslove za ostvarivanje i unapređivanje prava na informisanje i raspisuje konkurse za projekte iz oblasti javnog informisanja i medija. Nacionalni saveti mogu u ovim poslovima da podnose inicijative i predloge, a prilikom dodeljivanja sredstava po raspisanim konkursima za finansiranje ili sufinansiranje projekata iz oblasti javnog informisanja na jezicima nacionalnih manjina, nacionalni saveti o podnetim projektima iznose svoje mišljenje. Ono nije obavezujuće, ali je u praksi Ministarstvo uvažavalo stav nacionalnih saveta prilikom odlučivanja o dodeli sredstava po konkursu

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu [www.ljudskaprava.gov.rs/uprava]

Nakon rekonstrukcije Vlade Srbije, ovo ministarstvo je nadležno za opšta pitanja ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava,

njihove zaštite i unapređenja, kao i izradu propisa i usklađivanja rada organa državne uprave na polju zaštite ovih prava. U Upravi za ljudska i manjinska prava obavljaju se poslovi koji se odnose na pitanja položaja pripadnika nacionalnih manjina,

Ustavni sud Republike Srbije

[www.ustavni.sud.rs]

Kada proceni da je došlo do povrede Ustavom i zakonom garantovanih prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina (i u oblasti obaveštavanja), nacionalni savet može da pokrene postupak pred ovim sudom

Zaštitnik građana Republike Srbije

[www.ombudsman.rs]

Nezavistan organ koji štiti garantovana ljudska i prava nacionalnih manjina, stara se o njihovom poštovanju i utvrđuje njihovu povredu. Nacionalni saveti mogu da mu se obrate u slučaju kada ocene da su ta prava povređena, odnosno kada ocene da državni organi uprave ili organi sa javnim ovlašćenjima ne postupaju u skladu sa zakonima i drugim propisima Republike Srbije

Republička radiodifuzna agencija

[www.rra.org.rs]

Nezavisno regulatorno telo sa javnim ovlašćenjima koje se stara o doslednoj primeni Zakona o radiodifuziji, izdaje dozvole za emitovanje programa, propisuje tehničke, organizacione i programske uslove za emitovanje programa, kao i pravila koja su obavezujuća za sve emitere i obavlja nadzor nad radom emitera u Srbiji. Nacionalni saveti u vezi sa informisanjem na jeziku nacionalne manjine daju mišljenje i predloge Savetu RRA i određuju svog predstavnika koji učestvuje u njegovom radu kada se razmatraju pitanja u vezi sa informisanjem nacionalne manjine, ali bez prava odlučivanja

Republička agencija za elektronske komunikacije (RATEL)

[www.ratel.org.rs]

Regulatorno telo koje odlučuje o pravima i obavezama javnih telekomunikacionih operatora i korisnika, recimo izdavanje i produženje pojedinačnih dozvola za korišćenje radio-frekvencija, za usaglašavanje, obavljanje pregleda...

Savet za štampu

Samoregulatorno telo, osnovano 2010. godine, koje će se baviti praćenjem poštovanja Kodeksa novinara Srbije u štampanim medijima i rešavanjem predstavljenih pojedina i institucija povodom konkretnih sadržaja štampanih medija. Savet za štampu baviće se i medijacijom između oštećenih pojedinaca, institucija i redakcija i iznošenjem javnih opomena u slučajevima kada je konstatovano kršenje etičkih standarda utvrđenih Kodeksom novinara Srbije.

3.2. Partneri na pokrajinskom nivou

Skupština Autonomne pokrajine Vojvodine

[www.skupstinavojvodine.gov.rs]

Nacionalni saveti daju predloge, inicijative i mišljenja o pitanjima koja se odnose na položaj nacionalnih manjina i na očuvanje posebnosti nacionalnih manjina i u oblasti informisanja nacionalnih zajednica i ostvarivanja i unapređenja ovog njihovog prava na teritoriji Vojvodine, a Skupština Vojvodine je obavezna da ih razmotri. U postupku donošenja opštih akata iz oblasti obaveštavanja nacionalnih manjina, Skupština će zatražiti mišljenje nacionalnih saveta

Savet nacionalnih zajednica Skupštine Vojvodine

Prilikom rešavanja pitanja iz nadležnosti Skupštine Vojvodine koja su posredno ili neposredno u vezi sa ostvarivanjem prava nacionalnih zajednica koje čine brojčanu manjinu u ukupnom stanovništvu Vojvodine, naročito u oblastima u kojima nacionalni saveti imaju samoupravu, dakle i u oblasti informisanja, obavezno se pribavlja mišljenje Saveta nacionalnih zajednica

Vlada Vojvodine

[www.vojvodina.gov.rs]

Izvršni organ Pokrajine kojem nacionalni saveti takođe mogu da daju predloge, inicijative i mišljenja o pitanjima koja se odnose na položaj nacionalnih manjina i na očuvanje njihove posebnosti i u oblasti informisanja, a on je zakonom obavezan da ih razmotri

Pokrajinski savet za nacionalne zajednice

Prati ostvarivanje saradnje nacionalnih saveta nacionalnih manjina sa nadležnim organima Republike Srbije, pokrajine i jedinica lokalne samouprave, razmatra uslove za rad nacionalnih saveta. Razmatra nacrt zakona i drugih republičkih i pokrajinskih propisa iz oblasti položaja i ostvarivanja prava nacionalnih zajednica i o tome daje mišljenje Vladi Vojvodine, prati i razmatra stanje ostvarivanja tih prava, predlaže mere. Razmatra ostvarivanje međunarodnih obaveza u pogledu međunarodnih obaveza u ostvarivanju prava pripadnika nacionalnih zajednica u Pokrajini a prati i međunarodnu saradnju nacionalnih saveta. Članstvo u Savetu imaju, pored predstavnika Vlade Vojvodine, i predsednici nacionalnih saveta nacionalnih manjina koje imaju sedište na teritoriji Vojvodine.

Pokrajinski sekretarijat za kulturu i javno informisanje

[www.kultura.vojvodina.gov.rs]

Obezbeđuje sprovođenje i primenu odluka i opštih akata Skupštine i Vlade Vojvodine o sistemu javnog informisanja, podstiče razvoj i unapređenje odnosa u javnom informisanju, uz posebnu brigu o organizacijama i sredstvima javnog informisanja na jezicima naroda i nacionalnih manjina, koje se finansiraju iz budžeta Vojvodine i predlaže mere za unapređivanje njihove delatnosti. Radi na stvaranju uslova da građani, pripadnici različitih nacionalnih zajednica imaju pravo i priliku da slobodno izražavaju, čuvaju i razvijaju svoj jezik putem medija i finansijski podržava tehničko-tehnološko opremanje i podstiče proizvodnju informativnih sadržaja u kojima je zastupljen opšti i javni interes. Raspisuje javne konkurse za dodelu novčanih sredstava na koje poziva da učestvuju javna i privatna preduzeća u čijem su vlasništvu štampari i elektronski mediji, radio i televizija.

Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice

[www.puma.vojvodina.gov.rs]

Sarađuje sa nacionalnim savetima. U skladu sa zakonom i Statutom obavlja poslove pokrajinske uprave u pripremi akata, utvrđuje strategiju razvoja interkulturalizma, afirmacije multikulturalizma, tolerancije i suživota

nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Vojvodine, kao i ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava. Utvrđuje dodatna prava manjinskih nacionalnih zajednica, obezbeđuje sufinansiranje nacionalnih saveta, udruženja i organizacija manjinskih nacionalnih zajednica, kao i unapređenja ostvarivanja ovih prava manjinskih nacionalnih zajednica sa teritorije Vojvodine, zajamčenih Ustavom, zakonom, Statutom i drugim pokrajinskim propisom. Analizira stanje u oblasti zaštite i ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava, predlaže mere, raspisuje konkurse.

Pokrajinski ombudsman

[www.ombudsmanapv.org]

Nezavistan i samostalan organ koji štiti ljudska prava i slobode zajamčena Ustavom, potvrđenim međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, zakonima i propisima. Nacionalni saveti mogu da mu se obrate kada pokrajinski, ili organi uprave opština u Vojvodini, odnosno drugi organi ili organizacije koje obavljaju javne poslove, a čiji je osnivač pokrajina, ili opštine na teritoriji Vojvodine, ne poštuju propisani postupak, neopravdano ga dugo vode, pogrešno primenjuju zakone i druge akte, ne izvršavaju donele odluke, ili uskraćuju tražene informacije.

3.3. Partneri na lokalnom nivou

Jedinice lokalne samouprave su obavezne da razmotre predloge, inicijative i mišljenja nacionalnih saveta i da preduzmu odgovarajuće mere u vezi sa pitanjima koja se odnose na položaj nacionalnih manjina i očuvanja njihove posebnosti na lokalnom nivou. Opština je zakonski obavezna da se stara o javnom informisanju na lokalnom nivou i da obezbedi uslove za javno informisanje i na jezicima nacionalnih manjina koji se koriste na njenoj teritoriji

Opštinski savet za međunacionalne odnose

Lokalna samouprava sa etnički mešovitim sastavom stanovništva u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi, treba da osnuje Savet za međunacionalne odnose, kao samostalno radno telo Skupštine, koje čine predstavnici srpskog naroda i nacionalnih manjina. Uslov da bi se on osnovao je da je lokalna

samouprava nacionalno mešovita, a pod nacionalno mešovitom sredinom smatra se, u smislu zakona, sredina u kojoj pripadnici jedne nacionalne manjine čine više od 5 odsto od ukupnog broja stanovnika ili pripadnici svih nacionalnih manjina čine više od 10 odsto od ukupnog broja stanovnika prema poslednjem popisu stanovništva u Republici Srbiji. Osnovna uloga Saveta je da razmatra pitanja ostvarivanja, zaštite i unapređivanja nacionalne ravnopravnosti, u skladu sa zakonom i statutom. Odluke se donose konsenzusom, a o svojim stavovima i predlozima Savet obaveštava skupštinu opštine, koja je dužna da se o njima izjasni. Ova tela i u vezi sa pitanjima informisanja na jezicima nacionalnih manjina na lokalnom nivou mogu biti veoma značajan partner nacionalnim savetima na lokalnom nivou, ali tamo gde su osnovana, budući da mnoge multi-etničke opštine u Srbiji još uvek nisu ispunile svoju obavezu da formiraju ta tela

Zaštitnik građana opštine (lokalni ombudsman)

Osnivanje zaštitnika građana na opštinskom nivou nije obavezno, ali u lokalnim sredinama u kojima on postoji, zaštitnik građana, koji je ovlašćen da kontroliše poštovanje prava građana, utvrđuje povrede učinjene aktima, radnjama ili nečinjenjem organa uprave i javnih službi, ako se radi o povredi propisa i opštih akata jedinice lokalne samouprave i može biti dragocena nezavisna adresa kojoj nacionalni saveti mogu da se obrate u vezi sa ostvarivanjem manjinskih prava u oblasti informisanja na lokalnom nivou

4. Nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina u obaveštavanju

Nacionalni saveti kao tela samouprave u oblasti obaveštavanja, u sferi javnog informisanja na jeziku nacionalne manjine imaju brojne i razgranate nadležnosti:

4.1. Osnivačka uloga

Nacionalni savet može da osniva ustanove, udruženja, fondacije ili privredna društva u oblasti obaveštavanja. Može samostalno ili zajedno sa drugim pravnim licem da osniva ustanove i privredna društva za obavljanje novinsko-izdavačke i radio-televizijske delatnosti, štampanja i reprodukcije snimljenih medija i obavljati prava i obaveze osnivača.

Republika, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave kao osnivač javnih preduzeća i ustanova u oblasti javnog informisanja koje u celini, ili pretežno informišu na jeziku nacionalne manjine, mogu u sporazumu sa nacionalnim savetom u celini, ili delimično da prenesu osnivačka prava na nacionalni savet. Na inicijativu nacionalnog saveta, Republika Srbija, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave prenosi u celini ili delimično osnivačka prava nad ustanovama koje obavljaju javno

informisanje isključivo na jeziku nacionalne manjine. U ovom slučaju oni sa nacionalnim savetom zaključuju ugovor o prenošenju osnivačkih prava u celosti ili delimično koji sadrži međusobna prava i obaveze. Tim ugovorom uređuju se prava upravljanja koja se prenose i godišnji obim sredstava koja se obezbeđuju u budžetu Republike, autonomne pokrajine ili jedinice lokalne samouprave za finansiranje delatnosti ustanove. Naime, u pogledu budžetskog finansiranja, materijalni položaj ustanova čija se osnivačka prava u celini ili delimično prenose ne može biti nepovoljniji u odnosu na ustanove čija se osnivačka prava ne prenose na nacionalni savet. Finansiranje rada ustanova ili drugih organizacija čija su osnivačka prava, delimično ili u celini, preneti na nacionalne savete obavlja se iz istih izvora i na osnovu istih normativa iz kojih su te ustanove ili organizacije finansirane pre prenošenja osnivačkih prava na nacionalne savete. Nacionalni savet može da obezbedi dopunska sredstva za rad i delatnost ovih ustanova i drugih organizacija iz oblasti obaveštavanja čija su osnivačka prava preneti na nacionalni savet. Ugovorom o transferu osnivačkih prava sa Republike, autonomne pokrajine ili jedinice lokalne samouprave, na nacionalni savet se prenosi pravo korišćenja i raspolaganja imovinom medijskih ustanova ili preduzeća, a imovina je u vlasništvu Republike Srbije.

Kao osnivač, nacionalni savet upravlja ovim ustanovama i organizacijama u oblasti informisanja, bira upravnu i nadzornu strukturu, postavlja direktore i glavne urednike u tim medijima, a međusobna prava i obaveze osnivača i tih ustanova regulišu se statutima nacionalnog saveta i ovih ustanova.

4.2. Učešće u upravljanju ustanovama

Nacionalni savet učestvuje u upravljanju radiodifuznim ustanovama Srbije i Vojvodine (RTS i RTV) na sledeći način:

- daje mišljenje u postupku imenovanja članova upravnog odbora, programskog odbora i generalnog direktora Radiodifuzne ustanove Srbije, ako ta ustanova emituje program na jeziku nacionalne manjine
- daje mišljenje u postupku imenovanja članova upravnog odbora, programskog odbora i generalnog direktora Radiodifuzne ustanove Vojvodine,

ako ta ustanova emituje program na jeziku nacionalne manjine

- utvrđuje kriterijume za izbor odgovornog urednika programa na jeziku nacionalne manjine u ustanovi javnog servisa
- predlaže upravnom odboru radiodifuzne ustanove imenovanje odgovornog urednika programa na jeziku nacionalne manjine od kandidata koji se prijave i ispunjavaju uslove konkursa
- daje mišljenje o kandidatima za odgovornog urednika programa na jezicima nacionalnih manjina u radiodifuznoj ustanovi u kojoj se imenuje odgovorni urednik za više programa na jezicima nacionalnih manjina

4.3. Učešće u donošenju odluka

Predstavljajući interese nacionalne manjine, nacionalni savet u oblasti obaveštavanja, kao partner državnih organa, učestvuje u procesu donošenja odluka koje su bitne za ostvarivanje prava nacionalne manjine na informisanje. To čini na sledeći način:

- inicira donošenje i prati sprovođenje zakona i drugih propisa iz oblasti obaveštavanja
- učestvuje u pripremi propisa i predlaže izmenu i dopunu propisa kojima se uređuju Ustavom garantovana prava nacionalnih manjina u oblasti obaveštavanja
- predlaže posebne propise i privremene mere u oblasti obaveštavanja, radi postizanja pune ravnopravnosti između pripadnika nacionalne manjine i građana koji pripadaju većini
- zauzima stavove, pokreće inicijative i preduzima mere u vezi sa svim pitanjima koja su neposredno povezana sa položajem, identitetom i pravima nacionalne manjine u oblasti informisanja. Nacionalni savet može podneti Narodnoj skupštini, Vladi i drugim državnim organima i posebnim organizacijama predloge, inicijative i mišljenja o ovim pitanjima. Pre razmatranja i odlučivanja o tim pitanjima, ovi državni organi zatražiće mišljenje nacionalnih saveta, a postupak pribavljanja mišljenja uređuje se poslovnica ovih organa. Na isti način nacionalni saveti daju predloge, inicijative i mišljenja o pitanjima koja se odnose na položaj nacionalnih manjina i na očuvanje posebnosti nacionalnih

manjina organima autonomne pokrajine i organima jedinice lokalne samouprave.

- učestvuje u postupku raspodele sredstava budžetskog fonda za nacionalne manjine, koja se dodeljuju javnim konkursom za finansiranje programa i projekata iz oblasti obaveštavanja

4.4. Druge nadležnosti u oblasti obaveštavanja

4.4.1. Strateško planiranje

- Nacionalni savet usvaja strategiju razvoja informisanja na jeziku nacionalne manjine, u skladu sa strategijom Republike Srbije i Strategijom za poboljšanje položaja medija u AP Vojvodini
- Nacionalni savet daje predloge Republičkoj radiodifuznoj agenciji prilikom izrade Strategije razvoja radiodifuzije

4.4.2. Učešće u odlučivanju o finansiranju

Nacionalni savet daje predlog za raspodelu sredstava koja se dodeljuju putem javnog konkursa iz budžeta Republike, autonomne pokrajine ili jedinice lokalne samouprave pravnim i fizičkim licima koja obavljaju informisanje na jeziku nacionalne manjine

4.4.3. Predlaganje u vezi sa informisanjem na jeziku nacionalne manjine

- Nacionalni savet razmatra izveštaje Upravnog i Programskog odbora Radiodifuzne ustanove Srbije i Radiodifuzne ustanove Vojvodine i daje predloge i preporuke o programima na jeziku nacionalne manjine
- daje mišljenje i predloge Savetu Republičke radiodifuzne agencije, u vezi sa informisanjem na jeziku nacionalne manjine
- određuje predstavnika u Savetu Republičke radiodifuzne agencije koji učestvuje u njegovom radu bez prava odlučivanja, kada se razmatraju pitanja u vezi sa informisanjem na jeziku nacionalne manjine

4.5. Ostali poslovi

4.5.1. Međunarodna i regionalna saradnja

- Nacionalni savet, u skladu sa zakonom, saraduje sa međunarodnim i regionalnim organizacijama, sa državnim organima, organizacijama i ustanovama u matičnim državama, kao i sa nacionalnim savetima ili sličnim telima nacionalnih manjina u drugim državama. Sa stanovišta značaja podsticanja saradnje, povezivanja, razmene iskustava ili programskih sadržaja, kao i podizanja kapaciteta i podrške sredstvima javnog informisanja, ova mogućnost je od velikog značaja u oblasti ostvarivanja prava nacionalnih manjina u informisanju.
- Predstavnici nacionalnog saveta učestvuju u pregovorima ili se konsultuju povodom pregovora o zaključivanju bilateralnih sporazuma sa matičnim državama, u delu koji se neposredno odnosi na prava nacionalnih manjina i u oblasti informisanja. Predstavnici nacionalnih saveta učestvuju u radu mešovitih međudržavnih tela čiji je zadatak da nadziru sprovođenje bilateralnih međudržavnih sporazuma o zaštiti prava određene nacionalne manjine.

4.5.2. Finansiranje informisanja na jeziku nacionalne manjine

- Sredstva nacionalnog saveta koriste se i za finansiranje rada ustanova, fondacija, privrednih društava i organizacija čiji je osnivač ili suosnivač nacionalni savet, odnosno, ustanova, fondacija, privrednih društava i drugih organizacija čija su osnivačka prava delimično ili u celini preneti na nacionalni savet.
- U okviru redovne delatnosti, sredstva nacionalnog saveta koriste se i za finansiranje ili sufinansiranje programa i projekata u oblasti obaveštavanja.

5. Konkretna mere i aktivnosti

U aktivnostima nacionalnog saveta koje treba da obezbede ostvarivanje garantovanog prava nacionalnih manjina na obaveštavanje, sa ciljem da se očuva i unapredi njegov kvalitet i obezbedi održivost manjinskih medija, od velikog značaja je da se to telo manjinske samouprave u donošenju kvalitetnih odluka osloni i na „saradnički potencijal” čitavog niza društvenih aktera. Oni svojim znanjem, stručnošću i kvalifikovanošću mogu za nacionalne savete da predstavljaju dragocen resurs i pomoć, a njihovim konsultovanjem u procesu planiranja ili donošenja odluka nacionalni saveti stvaraju i mehanizam koji im omogućuje da predstavljaju celinu interesa nacionalne manjine, a ne samo njenih pojedinih delova, što znači da u oblasti informisanja manjinske zajednice primećeno bude zastupljen pluralizam interesa.

5.1. Resursi

5.1.1. Korisni strukovno-profesionalni resursi

Korisni partneri nacionalnim savetima ili njihovim odborima za informisanje u konsultacijama ili nekim zajedničkim aktivnostima mogu biti novinarska udruženja, asocijacije ili organizacije:

- Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS),
- Udruženje novinara Srbije (UNS),
- Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM),
- Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV),
- Društvo novinara Vojvodine (DNV)
- Udruženje novinara Vojvodine (UNV),

- Poslovno udruženje Lokal press,
- Udruženja i asocijacije novinara određenih nacionalnih manjina (recimo Mađara, Slovaka, Rusina...)
- Medija centar Beograd,
- Media centar Niš,
- Medijska dokumentacija Ebart
- Audit Bureaux of Circulations Srbija (ABC Srbija),
- Inostrana novinarska i medijska udruženja i organizacije u matičnim ili zemljama regiona
- Međunarodne i regionalne novinarske i medijske asocijacije

5.1.2. Drugi resursi

Imajući u vidu da je kvalitet javnog informisanja nacionalne manjine oblast od naširog interesa za celinu manjinske zajednice, od izuzetnog je značaja da nacionalni savet konsultuje i u pojedine aktivnosti uključi širok spektar društvenih aktera:

- Nevladine organizacije nacionalne manjine
- Različite stručne, profesionalne i obrazovne institucije, organizacije ili udruženja nacionalne manjine
- Predstavnike kulturne elite nacionalne manjine
- Medijske organizacije, redakcije i novinare nacionalne manjine
- Medijske i druge eksperte
- Predstavnike korisnika medijskih usluga nacionalne manjine

5.2. Koje aktivnosti?

Široka je lepeza aktivnosti i akcija koje nacionalni saveti u svom radu mogu da preduzmu. Saveti se, naravno, međusobno razlikuju po, iskustvima, kapacitetima, i interesovanjima, potrebe pojedinih manjinskih nacionalnih zajednica takođe, a kvalitetnom ostvarivanju manjinskih prava u oblasti obaveštavanja ovi saveti mogu da doprinesu u sledećim aktivnostima:

5.2.1. Analitički poslovi

- Mapiranje medijske slike jedno je od osnovnih poželjnih zadataka nacionalnih saveta u oblasti obaveštavanja. To, zapravo, znači izradu temeljnog i detaljnog „katastra” SVIH medija koji imaju bilo kakve sadržaje na jeziku određene nacionalne manjine, koji se, naravno, veoma razlikuju, sa detaljnim podacima o njima (naziv, vrsta medija, vlasnička struktura, programski sadržaji i njihova šema, dostupnost, odnosno teritorija distribucije, kadrovska i profesionalna i stručna osposobljenost, podaci o broju zaposlenih kao i saradnika, uslovi za rad i tehničko-tehnološka opremljenost, programski servisi, internet i druge forme informisanja javnog glasila...) Od sklapanja ovako temeljne aktuelne medijske slike na jeziku nacionalne manjine, prvenstvenu korist imaju sami nacionalni saveti, odnosno njihovi odbori za obaveštavanje, jer će im ona biti neophodna i pouzdana baza za utvrđivanje pravog stanja, razvojnih potreba i potencijala, za sagledavanje problema i određivanje prioriteta. Ovakva kompletna „informativna slika” nacionalnim savetima je neophodna i za donošenje dobrih i kvalitetnih pojedinih odluka ili stavova, kao što je neophodna i prilikom izrade medijske razvojne strategije za nacionalnu manjinsku zajednicu.
- Istraživanja, analize, studije o pojedinim različitim pitanjima i aspektima informisanja na jeziku nacionalne manjine koje nacionalni savet može da organizuje izuzetno je korisno sredstvo za detaljnije sagledavanje određenih pitanja i u traženju za adekvatnim i kompetentnim odgovorima za njihovo rešavanje. Ovakav pristup je posebno važan prilikom koncipiranja značajnijih, strateški presudnih, ili dugoročnih odluka nacionalnog saveta

u oblasti obaveštavanja. Neizostavno je uključivanje različitih predstavnika stručne, kompetentne i profesionalne javnosti, eksperata za pojedine oblasti a imajući u vidu prvenstveni zadatak da informisanje nadalje mora biti u interesu samih korisnika medijskih usluga – preporučljivo je u istraživanja ili analize o njihovim medijskim potrebama uključiti i „potrošače” informacija na manjinskom jeziku.

5.2.2. Strateško planiranje

- Priprema strategije razvoja informisanja na jeziku nacionalne manjine jedna je od temeljno važnih (i zakonom propisanih) obaveza nacionalnih saveta. Ona treba na duži rok da projektuje sliku informisanja na jeziku nacionalne manjine, utvrdi razvojne prioritete i potrebe koje će na najbolji mogući način da doprinesu očuvanju i unapređenju javnog informisanja na tom jeziku, uvažavajući ne samo aktuelne potrebe, nego i projektovanu održivost, potrebe za unapređenjem kvaliteta, kao i nužnosti prilagođavanja i korišćenja novih tehnologija u svetu komunikacija, kao što su recimo internet, digitalizacija ili nove medijske platforme. Za kvalitet pripreme ovakvog dugoročnog razvojnog planiranja informisanja na jeziku nacionalne manjine (koje treba da je naslonjeno na medijske strategije Srbije i Vojvodine kao i odgovarajuće akcione planove) presudno je značajno uključivanje naširokog spektra stručnih i drugih društvenih aktera unutar manjinske nacionalne zajednice, a nacionalnim savetu je na raspolaganju i mogućnost da formira konsultativno, ili radno telo.
- Pripreme za uvođenje digitalizacije i prilagođavanje toj promeni od posebnog su značaja i interesa za manjinske nacionalne zajednice, budući da je Srbija donela Strategiju za prelazak sa analognog na digitalno emitovanje, prema kojoj je kao datum potpunog prelaska sa analognog na digitalno emitovanje radio i televizijskog programa u Srbiji utvrđen 4. april 2012. godine. Važno je, naime, znati da prelazak na digitalno emitovanje otvara nove i šire mogućnosti u korišćenju spektra (više programa na jednoj frekvenciji, kao i uvođenje dodatnih servisa za građane) što otvara i potpuno nove perspektive i šire mogućnosti za programe na

jezicima nacionalnih manjina. Otuda je od prioritetne važnosti da nacionalni saveti, u skladu sa svojom odgovornošću za stanje i razvoj manjinskog informisanja, što skorije preduzmu različite aktivnosti koje će obezbediti da se na najbolji način spremno dočeka ova promena. Sa jedne strane, to znači dobru pripremljenost da se u razvojnom i strateškom smislu dobro iskoriste perspektive koje nudi nova digitalna tehnologija, a sa druge strane, u pripremanju za novi poslovni model elektronskih medija, podrazumeva i potrebu organizovanja različitih oblika osposobljavanja i stručnih treninga za budući tehničko-tehnološki i novinarski proces, uključivanjem stručnjaka iz ove oblasti.

- Medijska pismenost ne podrazumeva samo informatičku pismenost, mada i to uključuje, nego znači širi pojam koji podrazumeva i sposobnost da se informacija proizvodi u različitim komunikacionim formama, sposobnost korisnika da joj pristupe korišćenjem različitih tehničko-tehnoloških sredstava, kao i sposobnost da se informacija razume i analizira. Napredovanjem tehnologija u sferi masovnih komunikacija u razvijenom svetu su već dugo sve snažnija zalaganja i očekivanja da se medijska pismenost uvede i u redovni sistem obrazovanja. U Srbiji se to zasad čini samo uz pomoć nekih alternativnih obrazovnih formi, a imajući u vidu ulogu manjinskih nacionalnih saveta i u oblasti obrazovanja, sa jedne, kao i , sa druge strane, značaj korišćenja mogućnosti koje pruža nova komunikaciona tehnologija i u oblasti informisanja na jeziku nacionalne manjine (još više u slučaju kada su njeni pripadnici teritorijalno „rasuti”), ohrabrivanje i podrška nacionalnih saveta različitim projektima za obezbeđivanje medijske pismenosti može biti veoma korisna i dragocena.

5.2.3. Podizanje kapaciteta

- Kadrovska osnaživanje medija sa sadržajima na jezicima nacionalnih manjina važno je polje delovanja nacionalnih saveta, imajući u vidu pretežnu situaciju u kojoj je u takozvanim „manjinskim medijima” evidentno nedovoljno zastupljen stručno i profesionalno osposobljen kadar mlađe generacije, a čija zastupljenost je, opet, neizostavni preduslov za unapređivanje

kvaliteta informisanja na jeziku nacionalne manjine. Zbog toga kadrovski razvoj sistema informisanja na manjinskom jeziku i osnaživanje prakse stručnog i profesionalnog usavršavanja treba da bude važan deo strateškog planiranja nacionalnih saveta. U sprovođenju takvih razvojnih ciljeva, nacionalni saveti podržavanjem i obezbeđenjem različitih vidova edukacije, seminara, profesionalnog i stručnog osposobljavanja i usavršavanja medijskih kadrova, uz pomoć različitih stručnih potencijala – mogu znatno da doprinesu unapređivanju kvaliteta informisanja na manjinskom jeziku. Za kadrovska osnaživanje medija na manjinskom jeziku, takođe, nacionalni saveti mogu da iskoriste i svoju politiku stipendiranja.

- Pобољшanje uslova rada medija i redakcija na manjinskim jezicima nameće se kao polje angažmana nacionalnih saveta, umajući u vidu da različita istraživanja svedoče o tome da ti uslovi nisu zadovoljavajući i da je preovlađujući broj ovih medija i redakcija nedovoljno dobro, ili loše tehničko-tehnološki opremljeno. Sagledavanjem i analiziranjem celovitog konkretnog stanja u ovoj oblasti i utvrđivanjem razvojnih prioriteta u strateškom planiranju, nacionalni saveti dobijaju mogućnost da na najbolji način iskoriste sopstvene finansijske i druge mogućnosti (u vidu podrške takvim projektima kod javnih vlasti) i unaprede uslove rada manjinskog informisanja.
- Unapređenje poslovnog modela medija na jeziku nacionalne manjine izazov je i potreba, ima li se u vidu činjenica da mediji na jeziku nacionalne manjine zbog ograničenog broja njihovih korisnika po pravilu nisu ekonomski samoodrživi i da njihova održivost stoga zavisi od subvencija i drugih izvora finansiranja iz izvora sa strane. Otuda je odgovornost nacionalnih saveta i da pomogne manjinskim medijima u unapređenju njihovog poslovnog modela, a to mogu činiti različitim vidovima podrške boljoj i ekonomičnijoj organizaciji i korišćenju resursa, efikasnijem upravljanju, boljoj distribuciji, tehnološkom unapređivanju, efikasnijem marketingu (recimo organizovanju marketinške ponude objedinjenih „paketa” oglašivačima u manjinskim medijima). Posebnu odgovornost u tom smislu nacionalni saveti imaju u medijima u kojima su (su)osnivači.

- Partnerstvo, saradnja i povezivanje može značajno da unapredi rad i poslovanje medija na jezicima nacionalnih manjina sa više aspekata, a podrška nacionalnog saveta takvim inicijativama svakako je korisna i sa stanovišta unapređenja informisanja na tom jeziku (sve do mogućih slučajeva umrežavanja), kao i većeg stepena integracije manjinske medijske scene u medijsku scenu Srbije, odnosno razmene iskustava i saradnje sa medijskim činiocima u regionu, ili matičnim državama nacionalnih manjina.
- Osposobljavanje za pisanje projekata i konkurisanje za dodatnu finansijsku podršku od posebne je važnosti u slučaju manjinskih medija, najpre zbog činjenice da oni nisu ekonomski samoodrživi, a i zbog toga što različita istraživanja govore o tome da su oni uglavnom slabo ili nedovoljno osposobljeni za pisanje projekata, a naročito projekata za fondove EU. Zbog toga je važna aktivna uloga nacionalnih saveta na ovom polju i to, s jedne strane, u podršci i organizovanju stručnog osposobljavanja zaposlenih u medijima za pripremu i pisanje kvalitetnih projekata za konkursna sredstva, a sa druge strane, u aktivnom i stalnom podsticanju medija na jeziku nacionalne manjine da se prijavljuju na takve konkurse.
- Sistem za evaluaciju i monitoring medijskih sadržaja na jeziku manjine kao stalni proces, sa jedne, i sa druge kao potreba da se on uobliči u nacionalnim savetima, nameću se kao najpre početni, a onda stalni zadatak ovih tela (uz mogućnost korišćenja recimo radnih tela ili grupa). Ovo je važan alat i mogućnost da nacionalni savet ima ne samo uvid u medijske sadržaje na jeziku manjine, nego i kao mogućnost da prati efekte i učinke pojedinih odluka i poteza (i sopstvenih) u podršci medijskim projektima. Ovo je, takođe, i potreba način za kontrolu dodeljenih sredstava medijskim projektima, bilo da se radi o sopstvenim sredstvima, bilo o sredstvima iz javnih prihoda.

5.2.4. Podsticanje kvaliteta sadržaja i informisanja

- Briga za poštovanje profesionalnih i etičkih standarda kao jedan od uslova da nacionalnim manjinama obezbedi kvalitetno informisanje, zasnovano na osnovnim

propisanim normama i principima, treba da bude deo stalnog angažovanja nacionalnih saveta. Polazeći od njihovog dela odgovornosti za stanje u informisanju manjinske nacionalne zajednice, potrebno je da stalno prate poštovanje profesionalnih i etičkih standarda u informisanju na jeziku manjine, odnosno sprovođenje etičkog kodeksa. Ovo podrazumeva i saradnju nacionalnih saveta sa strukovnim i profesionalnim novinarskim udruženjima, kao i sa regulatornim (RRA) i samoregulatornim telima (Savet za štampu).

- Podsticanje raznovrsnosti je potrebno zbog toga što je medijski pluralizam direktno u vezi sa ostvarivanjem prava nacionalnih manjina u informisanju. Da bi se, naime, ono zaista i ostvarilo i tako u praksi sprovela i osnovna načela propisana i međunarodnim normama i domaćim zakonodavstvom, pripadnicima nacionalnih manjina treba obezbediti mogućnost da budu obaveštavani na sopstvenom jeziku preko različitih vrsta medija, uključujući tu i razvoj lokalnih, opštinskih, manjinskih ili medija civilnog društva, budući da razuđeni medijski sistem i bolja informativna ponuda uvećava šanse da manjine ostvare pravo na objektivnu, istinitu, blagovremenu i nepristrasnu informaciju. Pored ovakvog „šarenila” u medijskom sistemu, međutim, potrebno je obezbediti i raznovrsnost medijskih sadržaja na manjinskom jeziku, kako bi se na taj način ostvarile sve funkcije javnog informisanja na manjinskom jeziku (što podrazumeva postojanje ne samo informativnih, nego i kulturnih, obrazovnih, dečjih, zabavnih i drugih programa i medijskih sadržaja). Odgovornost nacionalnih saveta je, da u okviru svojih različitih nadležnosti (od učešća u upravljanju javnim servisima, predlaganju projekata za podršku iz javnih prihoda, do podrške i stimulacije iz sopstvenih sredstava) ovu potrebu posebno imaju u vidu.
- Monitoring dostupnosti važan je sa stanovišta nadziranja ostvarivanja prava nacionalnih manjina na pristup informacijama na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou, a ovaj vid delovanja nacionalnih saveta (recimo u slučaju nedostupnosti signala javnog radiodifuznog servisa u pojedinim područjima) neposredno je u vezi sa kontrolom ostvarivanja tog prava, kao i sa mogućnošću da na odgovarajući način save ti intervenišu u slučaju njihovog kršenja.

- Ohrabrivanje interkulturalne razmene posebno je važno polje za delovanje nacionalnih saveta, a njihovom direktnom ili indirektnom (i finansijskom) podrškom medijskim projektima (recimo titlovanju programa, ili prevodenju sadržaja sa manjinskog jezika na većinski, kao i obratno) mogu da značajno doprinesu ostvarivanju načela i duha tolerancije, razmene i dijaloga među kulturama, uvažavanju i poštovanju kulturne, jezičke i nacionalne različitosti, kao i povećanju stepena integrisanosti manjina u društvo.
- Ohrabrivanje nezavisnih produkcija medijskih sadržaja na jeziku manjine, bilo direktno, stimulisanjem putem sopstvenih sredstava, bilo indirektno, podrškom takvim projektima (za proizvodnju i distribuciju) na konkursima za sredstva iz javnih izvora, može za nacionalne savete da bude jedan od načina da doprinesu povećanju potrebne raznovrsnosti medijskih sadržaja na manjinskom jeziku i pogodan način da se prevladaju pojedini problemi koji mogu u oblasti informisanja na jeziku nacionalne manjine da postoje zbog objektivno ograničenih programskih kapaciteta nekih manjinskih medija.

5.3. Na koji način?

U metodologiji rada i aktivnostima nacionalnog saveta veoma je važno uspostaviti principe, koji će omogućiti angažovanje i donošenje odluka nacionalnog saveta u oblasti informisanja nacionalne manjine koje će biti u najboljem interesu celine manjinske zajednice, svih njenih segmenata.

5.3.1. Stručnost

Veoma je važno da prilikom izbora za članove stalnog odbora za obaveštavanje nacionalnog saveta (jednog od četiri zakonom „obaveznih” odbora) nacionalni savet kandiduje i bira ljude koji su stručni, kompetentni i dobro poznaju celinu problematike informisanja na manjinskom jeziku. Izbor takvih kvalifikovanih ljudi u odbor za obaveštavanje, (čiji članovi ne moraju nužno biti iz redova izabranih članova nacionalnog saveta, a ovi odbori mogu imati različit broj članova, zavisno od brojčane veličine nacionalne manjine, odnosno nacionalnog saveta kao i njegovog opredeljenja) bitan je preduslov da

odluke koje će odbor za obaveštavanje pripremati i predlagati nacionalnom savetu iz oblasti informisanja budu kvalitetno pripremljene, kao i da će stavovi i odluke koje donosi u poslovima koje mu je nacionalni savet poverio kao nadležnost, biti kompetentne.

Odbori za obaveštavanje, naime, nacionalnim savetima predlažu osnivanje ili preuzimanje osnivačkih prava u medijima na jeziku nacionalne manjine, kriterijume za izbor direktora i glavnih urednika u tim medijima, pripremaju i predlažu savetu strategiju razvoja medija na jeziku nacionalne manjine. Formulišu i mišljenje koje se daje u okviru nadležnosti nacionalnog saveta da učestvuje u upravljanju javnih servisa, ili u okviru nadležnosti saveta da iznosi predloge u vezi sa informisanjem na jeziku nacionalne manjine. Takođe, jedan od veoma važnih poslova odbora za obaveštavanje je i da iznosi predloge u vezi sa dodeljivanjem finansijskih sredstava medijima na jeziku nacionalne manjine koje obezbeđuju Republika, AP Vojvodina, ili lokalne samouprave, čime zapravo neposredno utiče na finansiranje medija na sva tri nivoa, bez obzira na njihovu vlasničku strukturu.

Način da obezbede veći stepen stručnosti prilikom koncipiranja pojedinih svojih odluka i aktivnosti nacionalni saveti mogu naći i u odredbi Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina (član 7) koja previđa mogućnost formiranja različitih konsultativnih ili drugih tela, odnosno radnih grupa. U ovim telima ili grupama za pojedina pitanja nacionalni saveti mogu da angažuju stručnjake, zavisno od oblasti zadatka za koje se formiraju.

5.3.2. Otvorenost

U oblasti javnog informisanja nacionalni savet treba da predstavlja celinu interesa manjinske nacionalne zajednice, a nikako samo neki od pojedinačnih. Zbog toga je od izrazite važnosti da savet u sagledavanju stanja, definisanju problema i prioriteta, traženju rešenja, kao i planiranju i pripremi svojih odluka koje su od posebnog značaja i uticaja na ostvarivanje prava nacionalne manjine u obaveštavanju iskaže otvorenost prema širem spektru zainteresovanih i kvalifikovanih činilaca unutar manjinske nacionalne zajednice.

Način da iskaže takvu otvorenost u radu nacionalni savet može da pronade u formiranju pojedinih konsultativnih ili drugih tela, ili radnih grupa koje bi radile na na detaljnijem razmatranju ili na predlozima u iznalaženju rešenja za pojedina konkretna pitanja, ili ona koja su od strateškog značaja za informisanje nacionalne manjine. Članovi tih konsultativnih tela ne moraju biti članovi nacionalnog saveta, a odluku o njihovom formiranju donosi nacionalni savet. Pored ovakvog institucionalnog okvira za konsultovanje šireg kruga stručnih, naučnih, strukovnih potencijala, korisno je i značajno da nacionalni savet svoju otvorenost ka različitim mišljenjima i inicijativama pokaže i organizovanjem „ne-institucionalnih” konsultacija sa različitim delovima stručne, profesionalne i kulturne elite, nevladinim organizacijama i udruženjima, različitim institucijama ili organizacijama i ekspertima za pojedine oblasti. Pored toga, korisno može biti i da nacionalni savet o pojedinim pitanjima organizuje i široke debate, u kojima bi mogla da učestvuje i medijska publika, odnosno korisnici medijskih sadržaja i usluga na jeziku nacionalne manjine.

5.3.3. Javnost i transparentnost

Rad nacionalnih saveta je prema zakonu javan. Budući da nacionalni savet predstavlja celinu nacionalne manjinske zajednice i da je zato dužan da deluje u njenom celokupnom interesu, pored javnosti rada oličene i u medijskom izveštavanju o aktivnostima i odlukama nacionalnog saveta, potrebno je da ovo telo samouprave iskaže i punu transparentnost svog rada. Ovo podrazumeva da savet pripadnicima manjinske nacionalne zajednice, i mimo medijskih izveštaja, treba da pruži detaljan uvid u odluke koje donosi, kao i u način trošenja svog budžeta, odnosno sredstava kojim raspolaže iz budžetskih izvora, donacija i drugih izvora, ili u trošenje budžeta fondacija koje je osnovao, u finansijske planove i finansijske izveštaje. Načini da se to ostvari mogu biti različiti, na primer dostupnošću svih tih informacija na internet portalu nacionalnog saveta, a moguće je to kombinovati i sa posebnim glasnicima, oglašavanjem različitih izveštaja ili drugim vidom njihovog predstavljanja.

U oblasti javnog informisanja na jeziku nacionalne manjine od posebnog značaja je da nacionalni savet iskaže punu transparentnost

svojih odluka po raspisanim konkursima po kojima se dodeljuje finansijska podrška medijima na jeziku nacionalne manjine, bilo da se radi o sopstvenim odlukama o finansiranju, ili mišljenju o pojedinim projektima koji konkurišu za sredstva iz javnih prihoda Republike, AP Vojvodine ili lokalne samouprave. Pripadnici manjinske zajednice imaju pravo da znaju i kojim je medijskim projektima pružena podrška, kao i kojim od njih je u nacionalnom savetu podrška uskraćena.

5.4. Imati u vidu...

Budući da značajne nadležnosti i odgovornosti Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina daje tim telima samouprave u oblasti obaveštavanja, najbolje je da u svom angažovanju, posebno prema javnim vlastima, iskažu proaktivni pristup, zagovaranjem ili predlaganjem rešenja za pojedina pitanja koja delimično još uvek čekaju na razrešenje, ili u kojima prepoznaju mogućnosti da se unapredi informisanje na jeziku nacionalne manjine.

- Koristan bi bio takav vid partnerske saradnje i sa radiodifuznim ustanovama Srbije i Vojvodine u iskazivanju spremnosti da se zajednički definišu precizniji alati, odnosno jasniji sistemi i procesi, koji bi ubuduće obezbedili da se učešće nacionalnih saveta u upravljanju javnim servisima efikasnije ostvaruje, sa ciljem unapređenja programskih sadržaja na jezicima manjina u medijskim javnim servisima i približavanja različitih kultura unutar programske celine.
- Dobrodošlo bi bilo da uoči nastavka prekinutog procesa vlasničke transformacije medija, u razrađivanju optimalnih mehanizama koji bi sprečili negativne posledice privatizacije na informisanje na jezicima nacionalnih manjina, njihovi saveti daju svoj pun i blagovremen doprinos, i predlože rešenja za koja smatraju da na najbolji način obezbeđuju da se principi deetimizacije sa jedne, i očuvanja informisanja na manjinskim jezicima, sa druge strane, ostvare.
- Unapređenju informisanja na manjinskim jezicima nacionalni saveti bi mogli da doprinesu i svojim predlozima javnim vlastima o mogućim finansijskim aranžmanima i njihovim modalitetima, kojima bi se ohrabivala, olakšala i podsticala

proizvodnja, ali i distribucija medijskih sadržaja na manjinskim jezicima.

- U susret traganju za najboljim rešenjima, nacionalni saveti bi mogli i da kod javnih vlasti zagovaraju primenu poreskih, ili drugih olakšica za komercijalne emitere koji uvode programe koji su od javnog interesa, iako na to oni nisu zakonski obavezani, a informisanje na jezicima nacionalnih manjina besumnje predstavlja javni interes.
- Značajan bi bio doprinos nacionalnih saveta da se u saradnji sa javnim vlastima zajednički definišu i utvrde detaljni, precizni i jedinstveni kriterijumi prema kojima bi se dodeljivale subvencije za listove nacionalnih manjina.
- Poštujući osnovni princip zakonom propisanih normi da informisanje mora da bude slobodno i nezavisno od bilo kakvih pojedinačnih interesa i uticaja, pred nacionalnim savetima kao osnivačima medija je odgovornost da i sami u toj ulozi preciznije definišu međusobna prava i obaveze, jasnije utvrde i definišu i mehanizme odgovornosti za ekonomsko poslovanje tih medija, ali i da čvršće zaštite i osiguraju sprovođenje načela nezavisnosti informisanja.
- Saradnja i koordinacija aktivnosti sa drugim nacionalnim savetima nacionalnih manjina može biti izuzetno važna i korisna, posebno kada se radi o najznačajnijim pitanjima informisanja na manjinskim jezicima.

6. Korisni linkovi

Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS)
www.nuns.rs

Udruženje novinara Srbije (UNS)
www.uns.org.rs

Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM)
www.anem.org.rs

Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV)
www.ndnv.org

Udruženje novinara Vojvodine (UNV)
www.unv.rs

Poslovno udruženje Lokal press
www.localpress.org.rs

Medija centar Beograd
www.mc.rs

Media centar Niš
www.mcnis.org.rs

Medijska dokumentacija Ebart,
www.arhiv.rs

Audit Bureaux of Circulations Srbija (ABC Srbija)
www.abcsrbija.com

Nacionalni saveti nacionalnih manjina i službena upotreba jezika i pisma

Pripremila: doc. dr Ljubica Đorđević

Sadržaj

1. **Uvod**
2. **Normativni okvir**
 - 2.1. Međunarodni propisi
 - 2.2. Domaći propisi
3. **Partneri nacionalnih saveta u vršenju nadležnosti službene upotrebe jezika i pisma**
 - 3.1. Partneri na republičkom nivou
 - 3.2. Partneri na pokrajinskom nivou
 - 3.3. Partneri na lokalnom nivou
4. **Nadležnosti nacionalnog saveta nacionalne manjine u vezi sa službenom upotrebom jezika i ostvarivanje konkretnih nadležnosti nacionalnog saveta nacionalne manjine**
 - 4.1. Predlog da se jezik i pismo nacionalne manjine uvede u službenu upotrebu u jedinici lokalne samouprave
 - 4.2. Predlog nadležnom organu da izvrši nadzor nad službenom upotrebom jezika i pisma nacionalne manjine
 - 4.3. Predlog mera i aktivnosti za unapređenje prevođenja propisa na jezike nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi
 - 4.4. Utvrđivanje tradicionalnih topografskih naziva
 - 4.5. Predlog za isticanje tradicionalnih topografskih naziva
 - 4.6. Učešće u određivanju naziva ulica trgova, gradskih četvrti, zaselaka, drugih delova naseljenih mesta i ustanova
5. **Mere i aktivnosti za unapređivanje službene upotrebe jezika i pisma nacionalne manjine**
6. **Korisni linkovi**

1. Uvod

Jezik je jedno od osnovnih obeležja nacionalnog identiteta, kako pojedinca tako i grupe, i uživa posebnu zaštitu u okviru očuvanja posebnosti nacionalnih manjina. Pravo na upotrebu sopstvenog jezika je jedno od centralnih prava koje uživaju pripadnici nacionalnih manjina i jemči se i međunarodnim i domaćim instrumentima manjinske zaštite. Pravo pripadnika nacionalnih manjina da upotrebljavaju svoj jezik odnosi se na privatnu, javnu i službenu upotrebu jezika. Privatna upotreba jezika nacionalnih manjina obuhvata pravo pripadnika nacionalnih manjina da se u privatnoj komunikaciji izražavaju na svom jeziku (u svojoj privatnoj međusobnoj usmenoj ili pismenoj komunikaciji obraćaju na svom jeziku). Pravo na javnu upotrebu jezika odnosi se na upotrebu jezika na javnom mestu, napolju ili u prisustvu drugih ljudi.¹ Zaštita prava na privatnu i javnu upotrebu jezika nacionalne manjine ogleda se u pasivnom ponašanju države i njenom uzdržavanju od mešanja ili sprečavanja pripadnika nacionalne manjine da koriste svoj jezik. *Službena upotreba jezika nacionalne manjine odnosi se na upotrebu tog jezika u komunikaciji sa organima javne vlasti.* Od same države, tj. od međunarodnih ugovora kojima je pristupila i nivoa zaštite u njenom domaćem pravu, će zavisiti obim zaštite prava na službenu upotrebu jezika, tj. pred kojim organima i u kojim situacijama se može upotrebljavati jezik nacionalne manjine. Službena upotreba jezika nacionalne manjine pretpostavlja aktivnu ulogu države jer se samo njenim činjenjem omogućava ovaj vid upotrebe jezika nacionalne manjine.

Službena upotreba jezika nacionalne manjine obuhvata:

- Upotrebu ličnog imena (imena i prezimena) i njegov upis u javne isprave i zvanična dokumenta na jeziku i pismu nacionalne manjine,
- Izdavanje javnih isprava i vođenje službenih evidencija i zbirke ličnih podataka na jeziku i pismu nacionalne manjine i prihvatanje tih isprava na tom jeziku kao punovažnih,
- Vođenje upravnih i sudskih postupaka na jeziku i pismu nacionalne manjine
- Upotrebu jezika i pisma nacionalne manjine kad se postupak vodi na srpskom jeziku,
- Upotrebu jezika i pisma nacionalne manjine u komunikaciji organa sa javnim ovlašćenjima sa građanima,
- Upotrebu jezika i pisma nacionalne manjine na glasačkim listićima i biračkom materijalu
- Upotrebu jezika i pisma nacionalne manjine u radu predstavničkih tela,
- Objavljivanje zakona i drugih propisa i na jezicima nacionalnih manjina
- Ispisivanje naziva mesta i drugih geografskih naziva, naziva ulica i trgova, naziva organa i organizacija, saobraćajnih znakova, obaveštenja i upozorenja za javnost i drugih javnih natpisa i na jezicima nacionalnih manjina,
- Ispisivanje firme preduzeća, ustanove i drugog pravnog lica i na jeziku nacionalne manjine.

¹ Upor. Explanatory Report on the Framework Convention for Protection of National Minorities, Article 10 Paragraph 1. Tekst dostupan na internet stranici <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/157.htm>.

Službenu upotrebu jezika nacionalnih manjina možemo prikazati i na osnovu instrumenata koje sadrži Povelja o regionalnim i manjinskim jezicima Saveta Evrope, koji predstavlja najvažniji međunarodni ugovor iz ove oblasti. Ratifikacijom Povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima Srbija se u pogledu upotrebe manjinskih jezika pred pravosudnim organima obavezala da u krivičnom postupku okrivljenom garantuje pravo da upotrebljava sopstveni regionalni ili manjinski jezik i da obezbedi da zahtev i dokaz, bez obzira na to da li je u pisanoj ili usmenoj formi, ne bude smatran neprihvatljivim samo zbog toga što je formulisan na regionalnom ili manjinskom jeziku. U pogledu upotrebe manjinskog jezika u građanskim parnicama i upravnim sporovima, Srbija se obavezala da dopusti da stranka, kad god treba da se pojavi lično pred sudom, može da koristi sopstveni regionalni ili manjinski jezik bez ikakvih dodatnih troškova. Pored toga, Srbija se obavezala da ostvarenje ovih prava na upotrebu jezika i bilo koje neophodno korišćenje prevodioca ne izaziva dodatne troškove zainteresovanim licima). Srbija se obavezala i da ne poriče valjanost pravnih dokumenta sačinjenih na regionalnom ili manjinskom jeziku, kao i da najznačajnije nacionalne zakonodavne tekstove učini dostupnim i na regionalnim ili manjinskim jezicima. U pogledu službene upotrebe manjinskih jezika u administrativnim oblastima države u kojima živi određeni broj govornika regionalnog ili manjinskog jezika koji opravdava primenu posebnih mera, Srbija se obavezala da obezbedi da oni koji koriste regionalne ili manjinske jezike mogu da podnose usmene ili pisane predstavke na

ovim jezicima i da mogu punovažno podnositi dokumente na ovim jezicima. U pogledu upotrebe manjinskih jezika pred lokalnim i regionalnim vlastima, Srbija se obavezala da odobri ili ohrabri: mogućnost za one koji koriste regionalne ili manjinske jezike da podnesu pisane ili usmene predstavke na tim jezicima, da regionalne i lokalne vlasti objavljuju svoja zvanična dokumenta na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima, kao i na upotrebu tradicionalnih oblika imena mesta na regionalnim ili manjinskim jezicima, zajedno sa imenom na zvaničnom jeziku države. U pogledu upotrebe regionalnih i manjinskih jezika u radu javnih službi na teritoriji na kojoj se ovi jezici koriste, Srbija se obavezala da omogući onima koji koriste regionalne ili manjinske jezike da podnesu zahtev na ovim jezicima. Kako bi omogućila ostvarivanje službene upotrebe regionalnih ili manjinskih jezika pred upravnim vlastima i javnim službama, Srbija se obavezala da, koliko je to moguće, udovoljava zahtevima zaposlenih u javnim službama koji poznaju neki regionalni ili manjinski jezik da budu angažovani na teritorijama na kojima se ovi jezici koriste. Srbija je prihvatila i meru iz člana 10. stav 5, koja predviđa da države preuzimaju obavezu da dopuste upotrebu i usvajanje porodičnih imena na regionalnim ili manjinskim jezicima, na zahtev onih koji su zainteresovani. U pogledu upotrebe manjinskih jezika u okviru ekonomskih i društvenih aktivnosti, Srbija se opredelila za jednu prilično uopštenu meru, tj. da se suprotstavi praksi koja ima za cilj da obeshrabri upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika u vezi sa ekonomskim i društvenim aktivnostima.

U Srbiji se jezici nacionalnih manjina mogu službeno upotrebljavati na tri nivoa javne vlasti: lokalnom, nivou autonomne pokrajine i republičkom nivou. Ostvarivanje prava na službenu upotrebu jezika nacionalne manjine je najčvršće vezano za lokalni nivo, jer se komunikacija građana sa organima javne vlasti u najvećoj meri odvija na lokalnom nivou, u lokalnoj zajednici. Opštine i gradovi, kao jedinice lokalne samouprave u Srbiji, imaju obavezu da uvedu u službenu upotrebu jezik nacionalne manjine ako prema poslednjem popisu stanovništva udeo pripadnika te nacionalne manjine u ukupnom stanovništvu opštine/grada dostiže 15%. Ako je ovaj uslov ispunjen jezik nacionalne manjine se uvodi u službenu upotrebu na celoj teritoriji grada/opštine. Pored toga na području AP Vojvodine postoji mogućnost uvođenja jezika nacionalne manjine i samo na jednom delu teritorije jedinice lokalne samouprave. Jedinice lokalne samouprave na području AP Vojvodine imaju obavezui da uvedu jezik i pismo nacionalne manjine u službenu upotrebu u naselju ili mesnoj zajednici na njenoj teritoriji ukoliko u tom naselju ili mesnoj zajednici procenat pripadnika određene nacionalne manjine dostiže 25% prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva. Trenutno su u različitim jedinicama lokalne samouprave u Srbiji u službenoj upotrebi (na celoj teritoriji ili jednom njenom delu) albanski, bosanski, bugarski, češki, hrvatski, mađarski, makedonski, rumunski, rusinski, slovački, i od nedavno, crnogorski jezik. U organima i organizacijama AP Vojvodine u službenoj upotrebi su mađarski, slovački, hrvatski, rumunski i rusinski jezik i njihova pisma. Na

republičkom nivou je u službenoj upotrebi srpski jezik i ćirilično pismo. Ipak, pripadnici nacionalnih manjina čiji udeo u ukupnom stanovništvu Republike Srbije po poslednjem popisu stanovništva dostiže 2% imaju pravo da se obraćaju republičkim organima na svom jeziku i da na istom tom jeziku dobiju odgovor. Pripadnici onih manjina koji ne dostižu ovaj cenzus od 2% udela u ukupnom stanovništvu mogu se obraćati republičkim organima na svom jeziku, ali preko jedinice lokalne samouprave u kojoj je taj jezik u službenoj upotrebi, koja je dužna da obezbedi prevođenje i snosi troškove prevođenja dopisa republičkom organu i odgovora tog organa. U filijalama republičkih organa na teritoriji jedinice lokalne samopurave u kojoj je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi pored srpskog jezika i ćiriličnog pisma upotrebljava se i jezik dotične nacionalne manjine.

2. Normativni okvir

Pravo na službenu upotrebu jezika nacionalne manjine čini sastavni deo korpusa manjinskih prava i garantovano je i međunarodnim i domaćim pravnim aktima.

2.1. Međunarodni propisi

- Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, i to naročito čl. 10 i 11.
- Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima, i to naročito čl. 9, 10. i 13.
- Bilateralni sporazumi sa Hrvatskom, Mađarskom, Makedonijom i Rumunijom

Važan međunarodni politički dokument koji se tiče prava na upotrebu jezika nacionalne manjine su Preporuke iz Osla o pravu nacionalnih manjina na upotrebu sopstvenog jezika, koje su februara 1998. usvojene u okviru OEBS-a.

2.2. Domaći propisi

Najznačajniji izvori prava na službenu upotrebu jezika nacionalne manjine su:

- Ustav Republike Srbije, i to naročito čl. 79 st. 1, a od značaja su i čl. 27. st. 2, čl. 32. st. 2, čl. 33. st. 1, čl. 199.
- Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, i to naročito čl. 11.
- Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisama, naročito čl. 11-20.
- Pokrajinska skupštinska odluka o bližem uređivanju pojedinih pitanja službene upotrebe jezika i pisama nacionalnih manjina na teritoriji AP Vojvodine.

Različiti aspekti službene upotrebe manjinskih jezika su regulisani i propisima koji direktno ne regulišu pitanja ostvarivanja

i zaštite prava nacionalnih manjina, već neku drugu sferu društvenih odnosa. U tom smislu od značaja su sledeći akti:

- Zakon o lokalnoj samoupravi, čl. 20. t. 33 i čl. 93 st. 2.
- Zakon o matičnim knjigama, čl. 17. st. 1.
- Uputstvo o vođenju matičnih knjiga i obrascima matičnih knjiga, t. 137.
- Pokrajinska skupštinska odluka o višjezičkim obrascima izvoda iz matičnih knjiga i o načinu upisa u iste.
- Zakon o ličnoj karti, čl. 9.
- Pravilnik o ličnoj karti, čl. 8. st. 3.
- Zakon o putnim ispravama, čl. 26. st. 2.
- Zakon o osnovnoj školi, čl. 129. st. 2, čl. 129. st. 4, čl. 133. st. 4 u vezi sa čl. 132. st. 1.
- Zakon o srednjoj školi, čl. 99. st. 3. i čl. 100. st. 5.
- Zakon o visokom obrazovanju, čl. 97. st. 3. i čl. 99. st. 4.
- Zakon o opštem upravnom postupku, naročito čl. 16, čl. 239. t. 11.
- Pravilnik o obrascima akata u upravnom postupku, čl. 6.
- Zakon o parničnom postupku, čl. 96, čl. 97, čl. 98. st. 2, čl. 99, čl. 361. st. 2. t. 8.
- Zakonik o krivičnom postupku, čl. 9, čl. 10. st. 1. i st. 2, čl. 193. st. 4. i 5, čl. 368. st. 1. t. 3.
- Zakon o prekršajima, naročito čl. 86, čl. 136, čl. 234. st. 1. t. 4.
- Sudski poslovnik, naročito čl. 108.- 110.
- Zakon o izboru narodnih poslanika, naročito čl. 60 st. 6, čl. 76. st. 2.
- Zakon o lokalnim izborima, čl. 27. st. 7, čl. 37. st. 2.
- Zakon o utvrđivanju nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine
- Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine
- Poslovnik Skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine

3. Partneri nacionalnih saveta u vršenju nadležnosti u oblasti službene upotrebe jezika i pisma

3.1. Partneri na republičkom nivou

S obzirom da službena upotreba jezika nacionalnih manjina pretpostavlja aktivnu ulogu države, za efikasno ostvarivanje ovog prava veoma je važna saradnja između organa javne vlasti i nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Ova saradnja se uspostavlja na lokalnom, pokrajinskom i republičkom nivou.

Važni partneri nacionalnih saveta nacionalnih manjina na republičkom nivou su:

- **Ministarstvo za ljudska i manjinska prava državnu upravu i lokalnu samoupravu** naročito s obzirom na njegove nadležnosti koje se tiču opštih pitanja položaja pripadnika nacionalnih manjina; zaštite i unapređenja ljudskih i manjinskih prava; izrade propisa o ljudskim i manjinskim pravima; praćenja usaglašenosti domaćih propisa sa međunarodnim ugovorima i drugim međunarodnopravnim aktima o ljudskim i manjinskim pravima; položaja pripadnika nacionalnih manjina koje žive na teritoriji Republike Srbije i ostvarivanja manjinskih prava; usklađivanja rada organa državne uprave u oblasti zaštite ljudskih prava, te s obzirom na nadležnosti koje se tiču upravne inspekcije, matičnih knjiga, pečata, sistema lokalne samouprave.
- **Uprava za ljudska i manjinska prava**, kao organ uprave u sastavu Ministarstva za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu, obavlja stručne poslove i poslove državne uprave koji se odnose na: vođenje registra nacionalnih saveta nacionalnih manjina; izbor nacionalnih saveta nacionalnih manjina; izradu propisa o ljudskim i manjinskim pravima; praćenje usaglašenosti domaćih propisa sa međunarodnim ugovorima i drugim međunarodnopravnim aktima o ljudskim i manjinskim pravima; položaj i ostvarivanje nadležnosti Komisije za ispitivanje odgovornosti za kršenje ljudskih prava; položaj pripadnika nacionalnih manjina koje žive na teritoriji Republike Srbije i ostvarivanje manjinskih prava; ostvarivanje veza nacionalnih manjina sa matičnim državama; antidiskriminacionu politiku; položaj i ostvarivanje nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina; usklađivanje rada organa državne uprave u oblasti zaštite ljudskih prava, kao i druge poslove određene zakonom.
- **Ministarstvo pravde**, naročito s obzirom na nadležnosti u odnosu na organizaciju i rad pravosudnih organa, sudske tumače, advokaturu i druge pravosudne profesije, kao i stručno usavršavanje zaposlenih u pravosudnim organima.
- **Ministarstvo unutrašnjih poslova**, naročito s obzirom na nadležnost u vezi sa izdavanjem ličnih karata, putnih isprava i drugih ličnih dokumenata, kao i u vezi sa policijskim poslovima.
- **Ministarstvo prosvete i nauke**, s obzirom na upravni nadzor u predškolskom, osnovnom, srednjem, višem i visokom obrazovanju i učeničkom i studentskom standardu, a koji obuhvata i vođenje školskih evidencija i izdavanje javnih isprava i na jeziku nacionalne manjine.
- **Ministarstvo za infrastrukturu i energetiku**, s obzirom na nadležnost nacionalnog saveta nacionalne manjine u

pogledu isticanja topografskih oznaka na jeziku nacionalne manjine.

- **Narodna skupština**, s obzirom na pravo nacionalnog saveta nacionalne manjine da inicira donošenje zakona iz oblasti službene uporebe jezika i pisma.
- **Ustavni sud Republike Srbije**, s obzirom na nadležnost nacionalnog saveta da pokrene postupak pred ovim organom kada proceni da je došlo do povrede Ustavom i zakonom garantovanih prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina, pa time i prava na službenu upotrebu manjinskog jezika.
- **Zaštitnik građana Republike Srbije**, koji se stara o zaštiti i unapređenju ljudskih i manjinskih sloboda i prava i kontroliše poštovanje prava građana, utvrđuje povrede učinjene aktima, radnjama ili nečinjenjem organa uprave, ako se radi o povredi republičkih zakona, drugih propisa i opštih akata.

Informacije o navedenim republičkim organima mogu se naći na sledećim internet stranicama:

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu
<http://www.drzavnauprava.gov.rs/>

Ministarstvo pravde
<http://www.mpravde.gov.rs/>

Ministarstvo unutrašnjih poslova
<http://www.mup.gov.rs/>

Ministarstvo prosvete i nauke
<http://www.mpo.gov.rs/>

Ministarstvo za infrastrukturu i energetiku
<http://www.mi.gov.rs/>

Narodnaskupština
<http://www.parlament.gov.rs/>

Ustavni sud Republike Srbije
<http://www.ustavni.sud.rs/>

Zaštitnik građana Republike Srbije
<http://www.ombudsman.rs/>

3.2. Partneri na pokrajinskom nivou

Za nacionalne savete nacionalnih manjina čiji pripadnici žive na području AP Vojvodine značajan partner je *Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice*. Relevantne unutrašnje jedinice u okviru Pokrajinskog sekretarijata su Služba za prava nacionalnih zajednica i *Služba za prevodilačke poslove*. Važan partner može biti i Pokrajinski ombudsman koji štiti ljudska prava i slobode od povreda učinjenih od strane pokrajinske i opštinske uprave, organizacija i javnih službi, koje vrše upravna i javna ovlašćenja, a čiji je osnivač Pokrajina ili opština.

Detaljnije informacije o Pokrajinskom sekretarijatu pruža informator o radu koji je dostupan na internet stranici
<http://www.puma.vojvodina.gov.rs/>

Informacije o Pokrajinskom ombudsmanu su dostupne na internet stranici
<http://www.ombudsmanapv.org/>

3.3. Partneri na lokalnom nivou

Veoma je važno da nacionalni savet uspostavi saradnju sa *jedinicama lokalne samouprave* u kojima žive pripadnici nacionalne manjine koju predstavlja. Ovo pre svega

iz razloga što jedinica lokalne samouprave (grad ili opština) utvrđuje jezike i pisma nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi na njenoj teritoriji. Značajan partner na lokalnom nivou je *skupština* grada ili opštine u čijoj je nadležnosti da statutom uvede jezik nacionalne manjine u službenu upotrebu, kao i da odlučuje o nazivima ulica, trgova, gradskih četvrt, zaselaka i drugih delova naseljenih mesta. S obzirom da se pravo na službenu upotrebu jezika nacionalnih manjina ostvaruje pred gradskom/opštinskom upravom veoma je važna saradnja sa *načelnikom gradske/opštinske uprave*. *Gradonačelnik odnosno predsednik opštine* takođe može biti važan partner, jer njegov (politički) autoritet može uticati na unapređenje ostvarivanja prava na službenu upotrebu jezika nacionalne manjine pred lokalnom upravom. *Lokalni zaštitnik građana* može biti značajna podrška u ostvarivanju prava na službenu upotrebu jezika nacionalnih manjina pred organima lokalne uprave, naročito jer nacionalni saveti nacionalnih manjina mogu pokrenuti postupak pred ovim organom. Nažalost veoma mali broj jedinica lokalne samouprave je ustanovio lokalnog zaštitnika građana. Važan partner na lokalnom nivou je i *savet za međunacionalne odnose*, koga su prema Zakonu o lokalnoj samoupravi dužne da osnuju jedinice lokalne samouprave sa nacionalno mešovitim sastavom stanovništva. Nacionalni saveti nacionalnih manjina predlažu skupštini grada/opštine kandidate za članove saveta za međunacionalne odnose koji pripadaju toj manjini. Savet za međunacionalne odnose razmatra pitanja ostvarivanja, zaštite i unapređivanja nacionalne ravnopravnosti u gradu/opštini. Savet iznosi stavove i predloge skupštini grada/opštine, daje mišljenje na predloge odluka lokalne skupštine i izvršnih organa koje se tiču nacionalne ravnopravnosti. Važno je istaći da savet za međunacionalne odnose može pred Ustavnim sudom Republike Srbije pokrenuti postupak za ocenu ustavnosti i zakonitosti odluke ili drugog opšteg akta skupštine grada/opštine ako smatra da su njime neposredno povređena prava pripadnika srpskog naroda i nacionalnih manjina predstavljenih u savetu za međunacionalne odnose.

Više informacija o etničkoj strukturi stanovništva u Srbiji pruža publikacija Republičkog zavoda za statistiku: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002. – Stanovništvo. Nacionalna ili etnička pripadnost. Podaci po naseljima* (Beograd, februar 2003). Publikacija je dostupna na internet stranici <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/popis.htm>.

Pregled jedinica lokalne samouprave sa mešovitim sastavom stanovništva nudi internet stranica Zaštitnika građana Republike Srbije <http://www.ombudsman.rs/pravamanjina/index.php/sr/-/---/smo-g/->.

Pregled osnovnih i kontakt informacija o gradovima i opštinama u Srbiji nudi internet stranica Stalne konferencije gradova i opština <http://www.skgo.org/municipalities/details/10>

4. Nadležnosti nacionalnog saveta nacionalne manjine u vezi sa službenom upotrebom jezika i pisma nacionalne manjine i ostvarivanje konkretnih nadležnosti nacionalnog saveta nacionalne manjine

Pravo na službenu upotrebu jezika i pisma predstavlja jedno od temeljnih prava u kojima nacionalne manjine uživaju kulturnu autonomiju. Pripadnici nacionalnih manjina učestvuju u odlučivanju ili sami odlučuju o pojedinim pitanjima u vezi sa kulturom, obrazovanjem, obaveštavanjem i *službenom upotrebom jezika i pisama*. Pravo na kulturnu autonomiju oni mogu vršiti neposredno ili preko svojih predstavnika odn. nacionalnih saveta. Centralni pravni akt koji reguliše položaj nacionalnih saveta nacionalnih manjina i njihovu ulogu u ostvarivanju kulturne autonomije je *Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina* („Sl. glasnik RS”, br. 72/2009). Za oblast službene upotrebe jezika nacionalnih manjina je od ključne važnosti čl. 22 navedenog zakona koji reguliše nadležnost nacionalnih saveta nacionalnih manjina u ovoj sferi.

Nacionalni savet ima nadležnosti koje se

- uopšteno tiču pitanja službene upotrebe jezika i pisama nacionalnih manjina
- direktno odnose na topografske oznake na jezicima manjina

Nacionalni savet *doprinosi ostvarenju službene upotrebe jezika nacionalne manjine* na taj način što:

- predlaže utvrđivanje jezika i pisma nacionalne manjine kao službenog jezika i pisma u jedinici lokalne samouprave (čl. 22. t. 3),
- predlaže nadležnom organu vršenje nadzora nad službenom upotrebom jezika i pisma nacionalne manjine (čl. 22. t. 6),
- predlaže nadležnim organima mere i aktivnosti za unapređenje prevođenja propisa na jezike nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi (čl. 22. t. 7),
- preduzima mere i aktivnosti za unapređenje službene upotrebe jezika i pisma nacionalne manjine (čl. 22. t. 8).

Nadležnosti nacionalnog saveta u pogledu *topografskih oznaka* obuhvataju:

- pravo da utvrđuje tradicionalne nazive jedinica lokalne samouprave, naseljenih mesta i drugih geografskih naziva na jeziku nacionalne manjine, ako je na području jedinice lokalne samouprave ili naseljenog mesta jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi (čl. 22. t. 1)

- pravo da nadležnom organu predlaže isticanje ovih naziva (čl. 22. t. 2)
- pravo da predlaže promenu naziva ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka, drugih delova naseljenih mesta i ustanova za koje je utvrđeno da su od posebnog značaja za nacionalnu manjinu (čl. 22. t. 4.)
- pravo da daje mišljenje u postupku utvrđivanja naziva ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka i drugih delova naseljenih mesta, ako je na području jedinice lokalne samouprave ili naseljenog mesta jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi (čl. 22. t. 5).

Pored ovih nadležnosti koje su Zakonom izričito regulisane, Zakon otvara mogućnost da se nacionalnom savetu zakonom, aktom autonomne pokrajine ili aktom jedinice lokalne samouprave poveri i druge nadležnosti iz ove oblasti.

4.1. Predlog da se jezik i pismo nacionalne manjine uvedu u službenu upotrebu u jedinici lokalne samouprave

Centralni preduslov za ostvarivanje prava na službenu upotrebu jezika nacionalne manjine je utvrđivanje jezika i pisma nacionalne manjine kao službenog jezika, tj. uvođenje jezika nacionalne manjine u službenu upotrebu. Prema čl. 20. t. 33. Zakona o lokalnoj samoupravi *opština (odnosno grad) utvrđuje jezike i pisma nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi na njenoj teritoriji*. Službena upotreba manjinskih jezika se utvrđuje statutom opštine (odnosno grada), koji donosi *skupština opštine (odnosno grada)*. Skupština opštine (grada) je u obavezi da uvede jezik nacionalne manjine u službenu upotrebu ukoliko prema rezultatima poslednjeg popisa udeo pripadnika te nacionalne manjine u *ukupnom stanovništvu na teritoriji opštine dostiže 15%*. Službena upotreba jezika i pisma nacionalne manjine se republičkim propisima vezuje za celu teritoriju jedinice lokalne samouprave. Međutim, na području AP Vojvodine moguće je da jezik i pismo nacionalne manjine budu uvedeni u službenu upotrebu i samo na delu teritorije opštine (grada). Prema čl. 8. st. 3. Pokrajinske skupštinske odluke, jedinica lokalne samouprave je dužna da uvede jezik i pismo nacionalne manjine u službenu upotrebu u naselju ili mesnoj zajednici na njenoj teritoriji ukoliko u tom *naselju ili*

mesnoj zajednici procenat *pripadnika određene nacionalne manjine dostiže 25%* prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva.

Važno je istaći da ukoliko je jezik nacionalne manjine uveden u službenu upotrebu na teritoriji opštine (grada) ili jednom njenom delu (u opštinama/gradovima na području AP Vojvodine), lokalna skupština nema pravo da izmeni statut i ukine službenu upotrebu tog jezika u situacijama kada udeo pripadnika nacionalne manjine u ukupnom stanovništvu grada/opštine padne ispod 15% odn. 25%. Jezik nacionalne manjine koji je uveden u službenu upotrebu u jedinici lokalne samouprave ostaje u službenoj upotrebi i kada udeo pripadnika više ne dostiže demografski prag. Ova zaštita proizilazi iz principa da se dostignuti nivo ljudskih i manjinskih prava ne može smanjivati što je garantovano i Ustavom Srbije (čl. 20. st. 2).

Predlog se upućuje skupštini opštine (grada).

Predlaže se promena (dopuna) statuta opštine (grada) novom odredbom kojom se jezik i pismo nacionalne manjine ističu kao jedni od jezika i pisama u službenoj upotrebi na teritoriji opštine (grada). Predlog treba da sadrži predlog teksta odredbe statuta kao i obrazloženje predloga.

U opštinama (gradovima) u centralnoj Srbiji može se predlagati samo uvođenje jezika nacionalne manjine u službenu upotrebu na celoj teritoriji opštine (grada). U opštinama (gradovima) na području AP Vojvodine pored uvođenja jezika u službenu upotrebu na celoj teritoriji opštine (grada) može se predlagati i uvođenje jezika u službenu upotrebu na delu teritorije (u određenom naselju ili mesnoj zajednici).

Demografski prag za utvrđivanje jezika nacionalne manjine kao službenog jezika u opštini (gradu) je 15% za celu teritoriju i 25% za naselje ili mesnu zajednicu (ova mogućnost postoji samo na području AP Vojvodine). Primenom mera afirmativne akcije skupština opštine/grada može uvesti jezik nacionalne manjine u službenu upotrebu i kad ovaj demografski prag nije dostignut, međutim ovde je reč o njenom pravu, a ne zakonskoj obavezi.

4.2. Predlog nadležnom organu da izvrši nadzor nad službenom upotrebom jezika i pisma nacionalne manjine

Ova nadležnost nacionalnog saveta nacionalne manjine predstavlja značajan instrument za podizanje nivoa ostvarivanja prava na službenu upotrebu manjinskog jezika u praksi. Primetno je da je katalog prava kojima se štiti službena upotreba jezika nacionalnih manjina prilično širok, ali da je jaz između ovih propisanih standarda i njihove primene u praksi još uvek izražen. Organi javne vlasti nisu uvek dovoljno senzibilisani za pravo na službenu upotrebu jezika nacionalnih manjina, pa aktivnost nacionalnog saveta kroz vršenje ove nadležnosti može doprineti da se izvrši određeni institucionalni pritisak na nadležne organe, a sa ciljem da se ujednači nivo ostvarivanja prava različitih nacionalnih manjina u različitim područjima, unapredi kvalitet usluga koje pruža javna uprava, i konačno smanji arbitrnost, poveća pravna sigurnost i ojača vladavina prava. Ovo je naročito važno i iz razloga što sami pripadnici nacionalne manjine često nisu dovoljno dobro upoznati sa pravima koja im pripadaju i načinom na koji ih mogu ostvariti, pa posle prvih prepreka odustaju od „natezanja” sa birokratijom.

Na ovom mestu ćemo ukazati na najčešće situacije u kojima nacionalni savet može predlagati vršenje nadzora.

Pravo na upis ličnog imena na jeziku i pismu nacionalne manjine

Pravo na upis ličnog imena je Ustavom garantovano pravo svakog lica. Izbor i korišćenje ličnog imena i imena svoje dece su slobodni. Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na korišćenje svog imena i prezimena na svom jeziku. Oni imaju pravo da slobodno izaberu i tako izabrano ime slobodno koriste, kao i pravo da im lično ime bude upisano u sve javne isprave, službene evidencije i zbirke ličnih podataka prema njihovom jeziku i pravopisu. Ipak, ovakav upis ličnog imena ne isključuje paralelan upis imena po srpskom pravopisu i pismu.

Za ostvarivanje prava na lično ime od ključne je važnosti upis u matične knjige, jer je jedino on merodavan za korišćenje ličnog imena u pravnom prometu i preduslov je za sve druge upise u druge javne evidencije. Prema

Zakonu o matičnim knjigama pripadnici nacionalne manjine imaju pravo na upis ličnog imena prema svom jeziku i pravopisu, što ne isključuje paralelan upis ličnog imena i na srpskom jeziku, ćiriličkim pismom. Na području AP Vojvodine pravo na lično ime reguliše Pokrajinska skupštinska odluka² koja sadrži slične odredbe (čl. 3. Odluke). Pokrajinska skupštinska odluka o višejezičnim obrascima izvoda iz matičnih knjiga u čl. 6. propisuje da se u višejezičnim izvodima iz matičnih knjiga upis ličnog imena pripadnika nacionalne manjine vrši na jeziku i pismu nacionalne manjine, s tim da se lično ime pripadnika nacionalne manjine upisuje posle toga u zagradi i na srpskom jeziku i pravopisu.

Upis ličnog imena u matične knjige (pre svega rođenih) u izvornom obliku predstavlja osnov za ostvarenje prava na upis ličnog imena u druge javne isprave i službene evidencije, od kojih izdvajamo pravo na upis ličnog imena u ličnu kartu, kao osnovni identifikacioni dokument u Republici Srbiji. Zakon o ličnoj karti predviđa da se prezime i ime upisuju u obrazac lične karte u izvornom obliku, kako su upisani u izvodu iz matične knjige rođenih, pri čemu se ovi podaci kod pripadnika nacionalnih manjina paralelno upisuju i po srpskom pravopisu i pismu. Da bi pripadnik nacionalne manjine ostvario pravo na upis ličnog imena u izvornom obliku u ličnu kartu, neophodno je da dostavi izvod iz matične knjige rođenih i uverenje o državljanstvu u kojima je lično ime upisano i u izvornom obliku, kao i da izričito zahteva da mu se u obrazac lične karte upiše lično ime u izvornom obliku. Ipak u praksi postoji problem, jer standardni program koji se koristi ne prati zakonsku odredbu i ne dopušta upis ličnog imena na oba jezika i pisma. Ukoliko se lice opredeli da mu se lično ime upiše na srpskom jeziku ne može mu biti upisano i u izvornom obliku, i obrnuto.

Pravo na upis ličnog imena u izvornom obliku odnosi se i na upis u putne isprave, vozačke dozvole,³ zdravstvene i radne knjižice, školske evidencije i isprave.

2 Pokrajinska skupštinska odluka o bližem uređivanju pojedinih pitanja službene upotrebe jezika i pisama nacionalnih manjina na teritoriji AP Vojvodine.

3 Čl. 10. st. 11. Pravilnika o vozačkim dozvolama („Sl. glasnik RS”, br. 73/2010).

Važno: Pravo na upis ličnog imena na jeziku nacionalne manjine nije vezano za okolnost da je taj jezik u službenoj upotrebi na teritoriji jedinice lokalne samouprave u kojoj se ovo pravo ostvaruje. Pravo na upis ličnog imena na jeziku nacionalne manjine se može ostvariti bez obzira na status tog dotičnog jezika.

Predlog da se izvrši nadzor u pogledu ostvarivanja prava na upis ličnog imena na jeziku i pismu nacionalne manjine upućuje se:

- u slučajevima upisa ličnog imena u matične knjige: Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu (upravna inspekcija)
- u slučajevima upisa ličnog imena u lične karte, putne isprave, vozačke dozvole: Ministarstvu unutrašnjih poslova (unutrašnja kontrola)
- u slučajevima upisa ličnog imena u školske evidencije i isprave: Ministarstvu prosvete i nauke (prosvetna inspekcija).
- Na području AP Vojvodine nadležan je Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice

Izdavanje javnih isprava i vođenje službenih evidencija na jeziku nacionalne manjine

Službena upotreba jezika nacionalnih manjina podrazumeva izdavanje javnih isprava i vođenje službenih evidencija i zbirki ličnih i podataka na jezicima nacionalnih manjina i prihvatanje tih isprava na tim jezicima kao punovažnih. Prema Zakonu o službenoj upotrebi jezika i pisama na jezicima nacionalnih manjina mogu se izdavati svedočanstva o stečenom obrazovanju (uz uslov da je nastava izvođena na jeziku nacionalne manjine), druge javne isprave, kao i druge isprave koje su od interesa za ostvarivanje zakonom utvrđenih prava građana. *Uslov je da je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi i da postoji zahtev pripadnika nacionalne manjine.* Ako je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi na određenom području evidencije opštinskih organa i organizacija koje vrše javna ovlašćenja

na teritoriji opštine vode se i na tom jeziku. Dvojezičnost još obuhvata i *obrasce javnih isprava i obrasce evidencija* za potrebe područja na kojima su u službenoj upotrebi jezici nacionalnih manjina; oni se štampaju na srpskom i na jeziku svake nacionalne manjine čiji je jezik u službenoj upotrebi.

Zakon o matičnim knjigama ne reguliše izdavanje dvojezičnih obrazaca izvoda iz matičnih knjiga. Ovaj zakon centralizuje izradu obrazaca izvoda jer obrasce izvoda iz matičnih knjiga može izrađivati i štampati jedino Narodna banka Srbije – Zavod za izradu novčanica. Prema Uputstvu o vođenju matičnih knjiga i obrascima matičnih knjiga u jedinicama lokalne samouprave u kojima je statutom utvrđeno da je u službenoj upotrebi jezik nacionalne manjine, obrasci izvoda iz matičnih knjiga štampaju se dvojezično na srpskom jeziku ćiriličkim pismom i na jeziku i pismu one nacionalne manjine čiji je jezik u službenoj upotrebi. Tekst rubrika na jeziku i pismu pripradnika nacionalne manjine ispisuje se ispod teksta na srpskom jeziku, istim oblikom i veličinom slova.

Obrazac lične karte se može štampati i na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Kompjuterski program koji se koristi prilikom obrade zahteva za izdavanje ličnih karata omogućava izradu obrazaca lične karte i na jeziku nacionalne manjine. U takvom slučaju oznaka svakog polja u obrascu lične karte ispisana je na srpskom jeziku i ćirilici, na engleskom jeziku i na jeziku i pismu nacionalne manjine. Kompjuterski program predviđa ovakvu mogućnost za svaki od deset jezika koji su naznačeni u aktu o ratifikaciji Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima.⁴ Pored upisa ličnog imena u izvornom obliku, Zakon o ličnoj karti predviđa da se ostali podaci upisuju na srpskom jeziku, ćiriličkim pismom, i na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Pored toga, Pravilnik o ličnoj karti utvrđuje da se u zahtevu za izdavanje lične karte navodi i jezik i pismo na kome treba upisati podatke u obrazac lične karte. Pravo na upis ostalih podataka, sem ličnog imena, na jeziku i pismu nacionalne manjine se u praksi ne ostvaruje.

4 Albanski, bosanski, bugarski, mađarski, romski, rumunski, rusinski, slovački, ukrajinski i hrvatski jezik.

Za vođenje evidencija u školama i na univerzitetima i izdavanje javnih isprava na osnovu ovih evidencija, pored Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisama, relevantni su zakoni kojima se reguliše pitanje obrazovanja. Kada se nastava u osnovnoj školi vodi i na jeziku nacionalne manjine škola vodi evidenciju i na tom jeziku. Dnevnik rada (razredna knjiga) se vodi na jeziku i pismu na kome se ostvaruje obrazovno-vaspitni rad. Dačka knjižica, svedočanstvo o završenoj osnovnoj školi, prevodnica⁰, uverenje o položenom ispitu iz stranog jezika izdaju se i na jeziku nacionalne manjine kada se nastava izvodi na tom jeziku. Ovakve odredbe se mogu naći i u Zakonu o srednjoj školi i Zakonu o visokom obrazovanju.

Predlog da se izvrši nadzor u pogledu izdavanja isprava i vođenja službenih evidencija na jeziku i pismu nacionalne manjine upućuje se:

- u slučajevima vođenja matičnih knjiga i izdavanja izvoda iz ovih knjiga: Ministarstvu za ljudska i manjinska prava državnu upravu i lokalnu samoupravu (upravna inspekcija), a u AP Vojvodini Pokrajinskom sekretarijatu za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice
- u slučajevima izdavanja ličnih kartata: Ministarstvu unutrašnjih poslova (unutrašnja kontrola)
- u slučajevima vođenja školskih evidencija i izdavanja javnih isprava na osnovu njih: Ministarstvu prosvete i nauke (prosvetna inspekcija), a u AP Vojvodini Pokrajinskom sekretarijatu za upravu, propise i nacionalne zajednice

Upotreba jezika nacionalne manjine u upravnom postupku

Upotreba jezika nacionalne manjine u upravnom postupku može se ostvariti kroz vođenje celokupnog postupka na tom jeziku ili kroz pravo stranke ili drugog učesnika u postupku koji se vodi na srpskom jeziku da upotrebljava svoj jezik.

Upravni postupak se može voditi i na jeziku nacionalne manjine

- ukoliko se o upravnoj stvari odlučuje u prvom stepenu (prvostepeni postupak)

- ukoliko je u organu koji vodi postupak u službenoj upotrebi i jezik nacionalne manjine i
- ukoliko postoji zahtev stranke da se postupak vodi na tom jeziku.

Službeno lice koji vodi postupak dužno je da upozna stranku koji su jezici u službenoj upotrebi na području organa i da zatraži od nje da se izjasni na kom će se jeziku voditi postupak. Službeno lice je dužno i da u zapisniku konstatuje ovu činjenicu, kao i da naznači koji je jezik postupka. U upravnom postupku koji se vodi na jeziku nacionalne manjine celokupna pisana i usmena komunikacija između stranke i organa (podnesci, pozivi, izjave i sl.) se odvija na tom jeziku, a zapisnici i odluke se izrađuju kao autentični tekstovi i na srpskom jeziku i ćiriličnom pismu i na jeziku i pismu nacionalne manjine. Prema Pravilniku o obrascima akata u upravnom postupku u organima u kojima se postupak vodi i na jeziku i pismu nacionalne manjine, propisani obrasci pored tekstova na srpskom jeziku i ćiriličnom pismu uporedo sadrže i tekst na jeziku i pismu te nacionalne manjine, uz obavezu da sadrže sve propisane elemente.

Drugostepeni upravni postupak se vodi na srpskom jeziku, uz pravo stranaka, pripadnika nacionalnih manjina, da u ovom postupku koriste svoj jezik. Međutim, prvostepeni organ je dužan da pismena dokumenta u drugostepenom postupku i u vezi sa njim (rešenje, odluku, zapisnik, podneske, isprave i sl.) prevede na jezik nacionalne manjine na kome je vođen prvostepeni postupak.

Ukoliko jezik nacionalne manjine nije u službenoj upotrebi na području organa koji vodi upravni postupak, postupak se ne može voditi na tom jeziku, ali pripadnici nacionalne manjine imaju pravo da u postupku koriste svoj jezik i pismo, pod uslovom da pred dotičnim organom ostvaruju neko svoje pravo ili obavezu. Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da na svom jeziku podnose molbe, žalbe, predloge, predstavke i druge podneske, da zahtevaju i na svom jeziku dobiju otpravke rešenja i drugih akata kojima se rešava o njihovim pravima i obavezama, kao i druga pismena dokumenta, da im se, na zahtev, prevedu zapisnik ili pojedini njegovi delovi kao i izjave lica date na srpskom jeziku. Troškovi prevođenja sa i na jezik nacionalne manjine padaju na teret organa koji

vodi postupak, tj. finansiraju se iz budžeta. Pravo na upotrebu jezika nacionalne manjine je bitno procesno pravo u upravnom postupku, pa njegova povreda može biti isticana u žalbi. Pored toga, povreda ovog prava može biti razlog za ponavljanje postupka.

Predlog da se izvrši nadzor nad upotrebom jezika u upravnom postupku na jeziku nacionalne manjine odnosno korišćenja jezika nacionalne manjine u upravnom postupku koji se vodi na srpskom jeziku upućuje se: Ministarstvu za ljudska i manjinska prava državnu upravu i lokalnu samoupravu Pokrajinskom sekretarijatu za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice (za područje AP Vojvodine) resorno ministarstvo

Upotreba jezika nacionalnih manjina u postupcima pred sudovima

Kao i pred organima uprave i u postupcima pred sudovima postoje dve situacije službene upotrebe jezika nacionalne manjine:

- Ceo postupak se vodi i na jeziku nacionalne manjine
- Postupak se vodi samo na srpskom jeziku, ali učesnici u postupku koji su pripadnici nacionalne manjine imaju pravo da upotrebljavaju svoj jezik.

Prvostepeni krivični, parnični ili drugi postupak (npr. vanparnični ili prekršajni) u kome se rešava o pravima i obavezama građana može se voditi i na jeziku nacionalne manjine koji je u službenoj upotrebi u sudu. Ukoliko je na području suda u službenoj upotrebi i jezik nacionalne manjine (jedan ili više njih), sud je dužan da o tome upozna stranku/stranke i da od njih zatraži da se izjasne na kom će se jeziku voditi postupak, što mora naznačiti u zapisniku. Pitanje jezika na kome će se voditi postupak je prethodno pitanje o kome odlučuje sud, poštujući pravila utvrđena Zakonom o službenoj upotrebi jezika i pisama.

Postupak će se voditi na jeziku nacionalne manjine koji je u službenoj upotrebi u sudu ukoliko:

- u njemu učestvuje samo jedna stranka i ona zahteva da se postupak vodi na tom jeziku
- u njemu učestvuje više stranaka, pod uslovom da se stranke sporazumeju da se postupak vodi na tom jeziku.

Ukoliko nema sporazuma stranaka o jeziku postupka, a jedna od stranaka zahteva da se postupak vodi na srpskom jeziku, postupak će se voditi na srpskom jeziku. Sud u principu ima pravo da odlučuje o jeziku na kome će se voditi postupak samo u slučaju da se stranke o tome ne mogu sporazumeti i da ni jedna od njih ne zahteva da se postupak vodi na srpskom jeziku (npr. ako su u sudu u službenoj upotrebi srpski, rumunski i slovački jezik i jedna stranka zahteva da se postupak vodi na rumunskom, a druga na slovačkom, sud je taj koji će odlučiti na kom jeziku će se voditi postupak).

Ukoliko se prvostepeni postupak vodi na jeziku nacionalne manjine, stranka odnosno stranke upućuju sve podneske na tom jeziku, sud im dostavlja sudska pismena dokumenta na tom jeziku, a zapisnik i odluke u prvostepenom postupku i u vezi sa njim se izrađuju kao autentični tekstovi na srpskom jeziku i jeziku nacionalne manjine na kome se postupak vodi.

Drugostepeni postupak se uvek vodi na srpskom jeziku, a stranke u postupku koje su pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da u tom postupku koriste svoj jezik. Pismena u drugostepenom postupku i u vezi sa njim prevodi na jezik na kome je vođen prvostepeni postupak prvostepeni sud.

Ukoliko se postupak ne vodi na njenom jeziku pripadnici nacionalne manjine kao stranke ili drugi učesnici u postupku imaju pravo da u postupku koriste svoj jezik. Sud je dužan da ih pouči da mogu na svom jeziku, i to posredstvom tumača, pratiti usmeni postupak pred sudom. U zapisnik se unosi za beleška da je pouka data, a unose se i izjave stranaka odn. učesnika. Prema Zakonu o službenoj upotrebi jezika i pisama državni organi (u ovom slučaju sudovi) u kojima jezik nacionalne manjine nije u službenoj upotrebi imaju obavezu da pripadnicima nacionalnih manjina koji kod njih ostvaruju svoja prava i obaveze obezbede da upotrebljavaju svoj jezik i pismo u postupku, da na tom jeziku podnose tužbe, žalbe, molbe i druge predstavke, da

im se na njihov zahtev na njihovom jeziku dostavljaju otpravci rešenja, presuda i drugih akata kojima se rešava o njihovim pravima i obavezama. Isti zakon omogućava da se zapisnik ili pojedini njegovi delovi prevedu na jezik nacionalne manjine, ukoliko to zahteva pripadnik nacionalne manjine, koji je učesnik u postupku. Pored toga, pripadnik nacionalne manjine, koji je učesnik u postupku, može zahtevati da se izjave stranaka, svedoka, veštaka i drugih lica koja učestvuju u postupku, date na srpskom jeziku prevedu na njegov jezik. Procesni zakoni predviđaju da se usmeno prevodi ono što se u postupku iznosi, kao i isprave i drugi pisani dokazni materijal, ako stranka ili drugi učesnik u postupku upotrebljava svoj jezik. Tužbe, žalbe i drugi podnesci se upućuju sudu na jeziku koji je u službenoj upotrebi u sudu. Pritom, Zakon o parničnom postupku predviđa da stranke i drugi učesnici u postupku mogu upućivati sudu svoje podneske i na jeziku nacionalnih manjina koji nije u službenoj upotrebi u sudu ako je to u skladu sa zakonom. Sud svoja pismena dokumenta upućuje strankama i drugim učesnicima u postupku na srpskom jeziku; strankama i učesnicima u postupku koji su pripadnici nacionalne manjine sud pismena dokumenta dostavlja na jeziku manjine kojim se u postupku služe, pod uslovom da je taj jezik u službenoj upotrebi u sudu.

Prevođenje u sudskom postupku sa i na jezike nacionalnih manjina obavljaju tumači. Troškovi prevođenja padaju na teret sredstava suda.

Povreda prava na upotrebu svog jezika i pisma predstavlja bitnu povredu postupka. Ukoliko viši sud u postupku po žalbi utvrdi da je sud čija se odluka pobija odbio zahtev stranke da u postupku upotrebljava svoj jezik i pismo, ukinuće presudu i vratiti predmet prvostepenom sudu.

Predlog da se izvrši nadzor u pogledu ostvarivanja preduslova za vođenje postupka pred sudom na jeziku nacionalne manjine, odnosno korišćenja jezika nacionalne manjine u postupku pred sudom koji se vodi na srpskom jeziku upućuje se:
Ministarstvu pravde
Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu

Isticanje topografskih oznaka

Ukoliko je na području jedinice lokalne samouprave jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi, imena organa koji vrše javna ovlašćenja, nazivi jedinica lokalne samouprave, naseljenih mesta, trgova i ulica i drugi toponimi ispisuju se i na tom jeziku. Ovi nazivi ispisuju prema tradiciji i pravopisu jezika nacionalne manjine.

Predlog da se izvrši nadzor u pogledu isticanja odgovarajućih tabli sa dvojezičnim ili višejezičnim topografskim oznakama upućuje se:
Ministarstvu za ljudska i manjinska prava državnu upravu i lokalnu samoupravu
Pokrajinskom sekretarijatu za obrazovanje propise i nacionalne zajednice
Ministarstvu za infrastrukturu i energetiku

4.3. Predlog mera i aktivnosti za unapređenje prevođenja propisa na jezike nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi

Za ostvarivanje prava na službenu upotrebu jezika nacionalnih manjina je veoma značajno da određeni propisi budu dostupni i na jezicima nacionalnih manjina. Srbija se ratifikacijom Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima obavezala da

- učini dostupnim najznačajnije nacionalne zakonodavne tekstove, a posebno one koje se tiču lica koja koriste ove jezike, na regionalnim ili manjinskim jezicima,
- regionalne i lokalne vlasti objavljuju svoja zvanična dokumenta i na ovim jezicima.

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjin reguliše da se zakoni i propisi objavljuju i na jezicima nacionalnih manjina, ali upućuje na poseban propis. Međutim, Zakon o objavljivanju zakona i drugih propisa i opštih akata i o izdavanju „Službenog glasnika Republike Srbije”⁵ ne predviđa objavljivanje opštih akata Republike i na jezicima nacionalnih manjina. Zakoni i drugi republički propisi se ne objavljuju na jezicima nacionalnih manjina, a nisu dostupni ni prevodi važnijih zakona na ove jezike. Nedostatak zakonskih tekstova na jezicima manjina u značajnoj meri otežava primenu prava na službenu upotrebu jezika, naročito u upravnim i sudskim postupcima, jer zaposleni moraju da se oslanjaju na tekst na srpskom jeziku, a da u primeni upotrebljavaju jezik nacionalne manjine, pri čemu zbog nedostatka zvaničnog prevoda ne postoji standardizacija prevoda pojmova koji su korišćeni u originalnom zakonskom tekstu.

Objavljivanje pokrajinskih akata je regulisano Statutom AP Vojvodine i to tako da se akti koji se objavljuju u „Službenom listu AP Vojvodine” objavljuju i na jezicima koji su u službenoj upotrebi u Pokrajini. U okviru Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice postoji Služba za prevodilačke poslove koja između ostalog prevodi i lektoriše akte koji se objavljuju u „Službenom listu AP Vojvodine”. U Skupštini AP Vojvodine postoji i Odbor za utvrđivanje

istovetnosti pokrajinskih propisa na jezicima u službenoj upotrebi koji utvrđuje istovetnost tekstova propisa, odluka i opštih akata koje donosi Skupština na jezicima čija je službena upotreba utvrđena Statutom sa srpskim jezikom i o tome obaveštava Skupštinu.

Način objavljivanja opštih akata jedinica lokalne samouprave utvrđuje se njihovim statutom. Statuti po pravilu sadrže opštu odredbu kojom regulišu način objavljivanja akata jedinice lokalne samouprave, bez da izričito utvrđuju na kojim jezicima se ovi objavljuju, a retki su oni koji izričito predviđaju da se akti objavljuju i na jezicima nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi na teritoriji grada ili opštine.

Predlog mera i aktivnosti za unapređenje prevođenja propisa na jezike nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi može se uputiti:

Ministarstvu za ljudska i manjinska prava državnu upravu i lokalnu samoupravu: S obzirom na nadležnosti ovog ministarstva ono je centralni partner za unapređenje prevođenja republičkih propisa. Ministarstvo može uz saradnju sa nacionalnim savetima, koordinisati procesom prevođenja republičkih propisa. Važno je identifikovati koji republički propisi su centralni za ostvarivanje prava pripadnika nacionalnih manjina i čije prevođenje je potrebno. Pritom je važna koordinacija sa drugim državnim organima (npr. Ministarstvo pravde) koji su nadležni za praćenje primene određenih republičkih propisa. Nacionalni saveti mogu doprineti kvalitetnijem prevođenju propisa kroz angažovanje stručnih prevodilaca, lektora i stručnjaka koji su bilingvalni, vladaju i srpskim i jezikom nacionalne manjine, i koji mogu verifikovati ispravnost korišćenih stručnih termina prilikom prevoda. Prevođe propisa na jezike nacionalnih manjina treba učiniti dostupnim na internetu, a prevođe najvažnijih propisa i u štampanoj verziji.

Pokrajinskom sekretarijatu za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice (Službi za prevodilačke poslove): Propisi AP Vojvodine se već prevode na mađarski, slovački, hrvatski, rumunski i rusinski jezik, a „Sl. list AP Vojvodine” se objavljuje na svim ovim jezicima. Kvalitet prevođenja se može unaprediti kroz programe stručnog usavršavanja za zaposlene u službi za

5 „Sl. glasnik RS”, br. 72/91, „Sl. list SRJ”, br. 11/93 – odluka SUS i „Sl. glasnik RS”, br. 30/2010.

prevodilačke poslove, kroz angažovanje bilingvalnih stručnjaka radi usaglašavanja prevodjenja stručnih termina, i sl.

Jedinicama lokalne samouprave u kojima je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi: Kvalitet prevodjenja lokalnih akata na jezike nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi varira i zavisi od kapaciteta jedinica lokalne samouprave. Neki gradovi/opštine imaju posebnu prevodilačku službu i dovoljan broj prevodilaca dok se u nekim gradovima i opštinama akti prevode uz dosta teškoća i improvizacija. U onim gradovima/opštinama u kojima potrebe zahtevaju formiranje posebne prevodilačke službe nacionalni savet može predlagati (lobirati i zagovarati) osnivanje takve službe sa stručnim prevodiocima. Za potrebe manjih gradova/opština vredni razmotriti mogućnost da nacionalni savet pruža usluge prevodjenja propisa.

Nacionalni saveti bi trebalo da utiču da se u republičkom, pokrajinskom i lokalnim budžetima predvide određena finansijska sredstva za prevodjenje propisa na jezike nacionalnih manjina. Oni mogu i da kroz različite programe apliciraju za projektno finansiranje prevodjenja propisa. Nacionalni saveti mogu imati i značajnu ulogu u unapređenju kvaliteta prevodjenja kroz osnivanje lektorata, obuku stručnih prevodilaca, organizaciju razmene stručnjaka i sl.

4.4. Utvrđivanje tradicionalnih topografskih naziva

U sredinama gde pripadnici nacionalne manjine čine značajnu populaciju, tradicionalni lokalni nazivi, imena ulica, naselja i topografske oznake se ispisuju i na njihovom jeziku. U jedinicama lokalne samouprave u kojima je jezik nacionalne manjine uveden u službenu upotrebu imena organa koji vrše javna ovlašćenja, nazivi jedinica lokalne samouprave, naseljenih mesta, trgova i ulica i drugi toponimi ispisuju i na jeziku dotične nacionalne manjine, i to poštujući tradiciju i pravopis nacionalne manjine. Pokrajinskom skupštinskom odlukom⁶ utvrđeno je da se nazivi mesta i drugi geografski nazivi, na-

zivi ulica i trgova, nazivi organa, organizacija, javnih preduzeća, ustanova i službi, saobraćajni znaci, obaveštenja i upozorenja za javnost, i drugi javni natpisi ispisuju i na jeziku nacionalne manjine čiji je jezik u službenoj upotrebi, i to prema njenoj tradiciji.

Saglasno čl. 22. t. 1. Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina nacionalni savet je ovlašćen da utvrđuje *tradicionalne nazive*:

- Jedinica lokalne samouprave
- Naseljenih mesta
- Drugih geografskih naziva na jeziku nacionalne manjine.

Osnovni *preduslov* za vršenje ovog ovlašćenja je da je *jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi* na području opštine (grada) ili naseljenog mesta.

Kada nacionalni savet nacionalne manjine utvrdi tradicionalne nazive oni postaju *nazivi u službenoj upotrebi* (pored naziva na srpskom jeziku). Nazivi se objavljuju u „Službenom glasniku RS”, odnosno u slučaju nacionalnih saveta sa sedištem na području AP Vojvodine u „Službenom listu AP Vojvodine”.

4.5. Predlog za isticanje topografskih naziva

Nacionalni savet nacionalne manjine ima pravo da predlaže isticanje

- naziva jedinica lokalne samouprave
- naseljenih mesta
- drugih geografskih naziva na jeziku nacionalne manjine.

Predlog za isticanje ovih naziva upućuje se:

Opštinskoj/gradskoj službi nadležnoj za puteve radi isticanja naziva na lokalnim saobraćajnicama, ili
Javnom preduzeću „Putevi Srbije” radi isticanja naziva na magistralnim putevima.

⁶ Pokrajinska skupštinska odluka o bližem uređivanju pojedinih pitanja službene upotrebe jezika i pisama nacionalnih manjina na teritoriji AP Vojvodine.

4.6. Učešće u određivanju naziva ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka, drugih delova naseljenih mesta i ustanova

Nacionalni savet nacionalne manjine učestvuje u određivanju naziva ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka, drugih delova naseljenih mesta i ustanova na dva načina:

- predlaganjem promene ovih naziva
- davanjem mišljenja u postupku utvrđivanja ovih naziva.

Prema član 93. st. 1. Zakona o lokalnoj samoupravi *skupština opštine (grada)* je nadležna da odlučuje o nazivima ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka i drugih delova naseljenih mesta na svojoj teritoriji, uz prethodnu saglasnost ministarstva nadležnog za poslove lokalne samouprave.

Ukoliko nacionalni savet nacionalne manjine predloži promenu naziva ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka, drugih delova naseljenih mesta i ustanova takav predlog će uputiti skupštini opštine (grada). Predlog se upućuje u formi predloga skupštinske odluke sa obrazloženjem.

Ako predlog utvrđivanja, odnosno promene naziva ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka, drugih delova naseljenih mesta ne potiče od nacionalnog saveta nacionalne manjine, skupština opštine (grada) je dužna da u postupku promene ovih naziva pribavi *mišljenje nacionalnog saveta nacionalne manjine* čiji jezik je u službenoj upotrebi na području opštine (grada) (čl. 22. t. 5. Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina i čl. 93. st. 2. Zakona o lokalnoj samoupravi). Nacionalni savet nacionalne manjine je dužan da svoje mišljenje dostavi u roku od 30 dana od dana urednog dostavljanja zahteva lokalne skupštine, a ako to ne učini skupština može doneti odluku i bez tog mišljenja (čl. 23. st. 2. Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina). Ako skupština donese odluku bez da prethodno zatraži mišljenje nacionalnog saveta, takva odluka skupštine je ništava (čl. 23. st. 1. navedenog zakona).

Predlog za promenu naziva ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka, drugih delova naseljenih mesta i ustanova upućuje se skupštini opštine (grada) u formi predloga skupštinske odluke sa obrazloženjem.

Mišljenje u postupku utvrđivanja naziva ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka, drugih delova naseljenih mesta daje se skupštini opštine (grada) koja sprovodi postupak.

Rok za davanje mišljenja je 30 dana od urednog dostavljanja zahteva skupštine opštine (grada).

5. Mere i aktivnosti za unapređenje službene upotrebe jezika i pisma nacionalne manjine

Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina otvara prostor za delovanje nacionalnih saveta za unapređenje službene upotrebe jezika i pisma nacionalne manjine time što ih ovlašćuje da preduzimaju mere i aktivnosti u ovoj oblasti. Zakon ne navodi koje mere i aktivnosti nacionalni saveti mogu preduzimati, već sadrži generalno ovlašćenje i daje nacionalnim savetima određenu slobodu da sami prepoznaju mere i aktivnosti koje su pogodne da unaprede službenu upotrebu manjinskog jezika. Na ovom mestu ćemo navesti par primera kako bismo ilustrovali moguće aktivnosti nacionalnog saveta.

Nacionalni savet može da:

Prati ostvarivanje prava na službenu upotrebu jezika i pisma pripadnika nacionalne manjine koju predstavlja

Praćenje stanja je jedan od glavnih preduslova da nacionalni savet efikasno vrši ovlašćenja i doprinosi unapređenju službene upotrebe manjinskog jezika. Neophodno je da nacionalni savet ima uvid u službenu upotrebu jezika nacionalne manjine i teritorijalno i po sektorima. Potrebno je najpre utvrditi u kojim jedinicama lokalne samouprave je jezik u službenoj upotrebi i da li postoje jedinice lokalne samouprave u kojima postoji mogućnost uvođenja jezika u službenu upotrebu. Ukoliko je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi nacionalni savet treba da prati primenu ovog prava po različitim sektorima/pitanjima. Za ovu namenu poželjno je formulisati jasne parametre na osnovu kojih će se meriti kvalitet ostvarivanja ovog prava. Ukoliko jezik nacionalne manjine nije u

službenoj upotrebi, nacionalni savet može u najmanju ruku pratiti ostvarivanje prava na upis ličnog imena u javne evidencije i isprave, kao i prava na korišćenje sopstvenog jezika u postupcima koji se vode na srpskom jeziku ili jeziku druge nacionalne manjine.

Na osnovu praćenja ostvarivanja prava na službenu upotrebu jezika nacionalne manjine nacionalni savet može učestvovati u izradi državnih izveštaja po osnovu međunarodnih instrumenata zaštite ljudskih i manjinskih prava (od kojih ističemo Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima) ili pak da samostalno ili zajedno sa drugim nacionalnim savetima, ali i nevladinim organizacijama i udruženjima koje se bave zaštitom ljudskih i manjinskih prava, učestvovati u izradi izveštaja iz senke (*shadow report*).

Promoviše pravo na službenu upotrebu jezika nacionalne manjine

U sredinama gde je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi, nacionalni savet može sprovesti kampanje kojima informiše pripadnike nacionalne manjine o pravima koja proizilaze iz prava na službenu upotrebu sopstvenog jezika. Sami pripadnici nacionalne manjine često nisu dovoljno dobro upoznati sa pravima koja im pripadaju i načinom na koji ih mogu ostvariti.

Promoviše višejezičnost kroz kurseve jezika većinskog naroda za pripadnike nacionalne manjine i jezika manjine kao jezika društvene sredine za pripadnike većinskog naroda

Nesporno je da je višejezičnost ključni integrativni element u multikulturalnom društvu. Poznavanje jezika većinskog naroda kod pripadnika nacionalne manjine je veoma važno za njihovo uključivanje u sve sfere javnog života i za poboljšanje šansi. S druge strane pripadnici većinskog naroda koji žive u sredinama sa značajnim udelom manjinskog stanovništva treba da poznaju manjinski jezik kao jezik društvene sredine. Srpski jezik je za pripadnike nacionalnih manjina obavezni nastavni predmet u svim fazama obrazovnog procesa, ali je kvalitet nastave percipiran kao prilično loš. Nastava srpskog jezika za pripadnike nacionalnih manjine ni kvantitativno ni kvalitativno ne odgovara potrebama integracije u društvo. Sa druge strane, za pripadnike srpskog naroda učenje jezika nacionalne manjine kao jezika sredine nije obavezno i nastavni programi ne obuhvataju i ovaj predmet. Ovo dovodi do pojave da mlađe generacije ne poznaju jezik nacionalne manjine što vodi do segregacije društva. U ovoj sferi nacionalni savet ima veoma važnu ulogu u kreiranju obrazovne politike koja doprinosi višejezičnosti. Nacionalni savet treba da promoviše učenje srpskog jezika među pripadnicima manjine koju predstavlja. On takođe treba da utiče na nadležne prosvetne institucije da poboljšaju kvalitet nastave srpskog jezika u školama, a da sa druge strane vrate dobru praksu da učenici pripadnici srpskog naroda u nacionalno mešovitim sredinama, kao poseban nastavni predmet izučavaju jezik nacionalne manjine. Izvan redovnog školskog sistema, nacionalni savet može uticati na višejezičnost i kroz organizovanje kurseva jezika.

Organizuje posebne kurseve stručne terminologije

Činjenica da je neko pripadnik nacionalne manjine ne podrazumeva da poseduje znanja iz tog jezika koja su neophodna za službenu upotrebu jezika. Čest je slučaj da pripadnici nacionalnih manjina koji su zaposleni u organima javne vlasti ili organizacijama sa javnim ovlašćenjima svoje nadležnosti vrše na srpskom jeziku jer im nedovoljno poznavanje stručne terminologije na maternjem

jeziku uliva nesigurnost da postupaju na tom jeziku. Zbog toga bi bilo korisno organizovati kurseve stručne terminologije za govornike manjinskog jezika (npr. zaposlene u državnoj i javnoj upravi, sudije, zapisničare, advokate, i sl.) kako bi poboljšali kapacitet za postupanje i na jeziku nacionalne manjine. Nacionalni savet može promovirati i otvaranje lektorata za jezik nacionalne manjine na određenim fakultetima, kako bi se pospešila višejezičnost stručnjaka u oblastima koje su značajne za ostvarivanje prava na službenu upotrebu jezika manjine. Jedan od načina za poboljšanje poznavanja stručne terminologije na manjinskom jeziku mogu biti i odgovarajući programi studijskih putovanja u matičnu državu.

Saraduje sa sudskim tumačima i preduzima mere za povećanje broja ovlašćenih sudskih tumača za jezik nacionalne manjine koju predstavlja

Službena upotreba jezika nacionalne manjine u sudskom postupku bitno zavisi od broja raspoloživih sudskih tumača za taj jezik. Nacionalni savet treba da napravi analizu koliko je sudskih tumača za dotični jezik na listi sudskih tumača, kakve su potrebe stanovništva i da li je neophodno povećati broj sudskih tumača za taj jezik. Nacionalni savet može ponuditi posebne programe usavršavanja za postojeće već ovlašćene sudске tumače, a može organizovati i dodatne kurseve za lica koja žele da postanu ovlašćeni sudski tumači za dotičan jezik.

Saraduje sa organima javne uprave na prevodu obrazaca i formulara koji se koriste u pisanoj komunikaciji građana sa organima javne vlasti

Dostupnost višejezičnih obrazaca u organima javne vlasti u praksi varira. Ne može se reći da postoji standardizacija višejezičnih obrazaca, već se situacija razlikuje od mesta do mesta i od organa do organa. Ipak, višejezični obrasci predstavljaju jednu od važnih manifestacija službene upotrebe jezika nacionalne manjine. Nacionalni saveti bi trebalo da izvrše analizu raspoloživosti višejezičnih obrazaca u organima i organizacijama u kojima je u službenoj upotrebi dotični jezik manjine i da u slučaju nepostojanja ovakvih obrazaca utiču na organ, odnosno organizaciju da obezbedi takve obrasce (napred smo naveli da se u takvim slučajevima može

predložiti i inspeksijski nadzor). Nacionalni savet može imati i aktivnu ulogu i u saradnji sa organom/organizacijom učestvovati u prevodu i izradi takvih obrazaca.

Promoviše veću zastupljenost pripadnika nacionalne manjine sa bilingvalnim sposobnostima u organima javne vlasti

Vlada Republike Srbije je još maja 2006. donela Zaključak o merama za povećanje učešća pripadnika nacionalne manjine u organima državne uprave,⁷ ali se u primeni ovog akta nije daleko odmaklo. Predstavnici nacionalnih manjina i dalje kao jednu od najvećih zamerki ističu nedovoljnu zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u organima javne vlasti. Na kvalitet ostvarivanja prava na službenu upotrebu jezika nacionalnih manjina bitno utiče nedostatak zaposlenih u organima javne vlasti koji su sposobni da vrše svoje nadležnosti na oba jezika, srpskom i jeziku manjine. Zbog toga je važno da nacionalni saveti utiču na veću zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u organima javne vlasti, ali i da među pripadnicima nacionalne manjine promovišu funkcionalnu višejezičnost.

Izrađuje listu ličnih imena karakterističnih za pripadnike nacionalne manjine koju predstavlja, u izvornom obliku i sa odgovarajućom transkripcijom na srpski jezik i ćirilčno pismo kako bi se unapredilo pravo na upis ličnih imena u evidencije i javne isprave.

Upis ličnog imena u matične knjige na jeziku i po pravopisu nacionalne manjine je često otežan zbog neznanja matičara na koji način da upiše lično ime na jeziku manjine i kako da ime transkribuje na srpski jezik i ćirilčno pismo. Ovo je naročito izraženo kada se upis vrši samo na osnovu dokumenta, bez prisustva stranke, pa se javljaju nedoumice o fonetskom izrazu koji treba napisati na srpskom jeziku. Kako bi se olakšao upis ličnog imena na jeziku nacionalne manjine nacionalni savet može sačiniti listu karakterističnih imena po pravopisu jezika nacionalne manjine sa transkripcijom na srpski jezik i ćirilčno pismo.

Inicira donošenje zakona i drugih propisa, učestvuje u pripremi propisa i predlaže izmenu i dopunu propisa

Ove nadležnosti proizilaze iz samog Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina (čl. 10. t. 9. i t. 10.) mogu biti i posebna aktivnost za unapređenje službene upotrebe jezika i pisma nacionalne manjine. Nacionalni savet može podneti Narodnoj skupštini, Vladi i drugim državnim organima i posebnim organizacijama predloge, inicijative i mišljenja iz oblasti službene upotrebe jezika nacionalne manjine. Kada ovi organi odlučuju o pitanjima iz ove oblasti dužni su da pre razmatranja i odlučivanja zatraže mišljenje nacionalnog saveta. Isto važi i u odnosima sa pokrajinskim organima i organima jedinice lokalne samouprave.⁸

Pokreće postupak pred Ustavnim sudom

Nacionalni savet nacionalne manjine može pokrenuti postupak pred Ustavnim sudom kada proceni da je došlo do povrede prava na službenu upotrebu jezika nacionalne manjine. Ako je reč o sistemskoj povredi prava pripadnika nacionalne manjine nacionalni savet može pokrenuti postupak u svoje ime. Nacionalni savet može pokrenuti postupak i u ime pripadnika kome je povređeno pravo na službenu upotrebu jezika, pod uslovom da za to prethodno pribavi pismeno ovlašćenje.⁹

Pokreće postupak pred Zaštitnikom građana, Pokrajinskim ombudsmanom AP Vojvodine i lokalnim zaštitnikom građana.

Ukoliko nacionalni savet proceni da je došlo do povrede prava na službenu upotrebu jezika nacionalne manjine on može pokrenuti postupak pred Zaštitnikom građana. Postupak može pokrenuti u svoje ime ili u ime pripadnika nacionalne manjine, uz prethodno pribavljeno pismeno ovlašćenje. Nacionalni savet će pokrenuti postupak pred Zaštitnikom građana Republike Srbije ako je povreda učinjena aktima, radnjama ili nečinjenjem organa uprave i ako se radi o povredi republičkih zakona, drugih propisa i opštih akata. Za ispitivanje povreda učinjenih od strane

8 Vidi čl. 25. -26. Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina.

9 Vidi čl. 10. t. 12. i t. 13 Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina.

7 „Sl. glasnik RS”, br. 40/2006.

pokrajinske i opštinske uprave, organizacija i javnih službi, koje vrše upravna i javna ovlašćenja, a čiji je osnivač Pokrajina ili opština nadležan je Pokrajinski ombudsman AP Vojvodine. Lokalni zaštitnik građana je nadležan da utvrđuje povrede učinjene aktima, radnjama ili nečinjenjem organa uprave i javnih službi, ako se radi o povredi propisa i opštih akata jedinice lokalne samouprave.

Ustavna žalba

Ustavna žalba je instrument za neposrednu zaštitu ljudskih i manjinskih prava pred ustavnim sudom. Saglasno čl. 170. Ustava Srbije ustavna žalba se može izjaviti:

- protiv pojedinačnih akata ili radnji državnih organa ili organizacija kojima su poverena javna ovlašćenja,
- kojima se povređuju ili uskraćuju ljudska ili manjinska prava i slobode zajemčena Ustavom,
- ako su iscrpljena ili nisu predviđena druga pravna sredstva za njihovu zaštitu.

Izuzetno, ustavna žalba se može izjaviti i ako nisu iscrpljena pravna sredstva, u slučaju kada je podnosiocu žalbe povređeno pravo na suđenje u razumnom roku.

Rok za izjavljivanje ustavne žalbe je 30 dana od dana dostavljanja pojedinačnog akta, odnosno od dana preduzimanja radnje kojom se povređuje ili uskraćuje ljudsko ili manjinsko pravo i sloboda zajemčena Ustavom. Ako lice iz opravdanih razloga propusti rok za podnošenje ustavne žalbe, Ustavni sud može dozvoliti povratak u pređašnje stanje, pod uslovom da lice najkasnije po isteku roka od 15 dana od prestanka razloga koji je izazvao propuštanje podnese predlog za povraćaj u pređašnje stanje i istovremeno sa njim i ustavnu žalbu. Povraćaj u pređašnje stanje se ne može tražiti ako i posle isteka roka od tri meseca od dana propuštanja lice ne odnese predlog.

Ustavna žalba mora da sadrži:

- ime i prezime podnosioca,
- jedinstveni matični broj građana,
- prebivalište ili boravište,
- odnosno naziv i sedište podnosioca ustavne žalbe,
- ime i prezime njegovog punomoćnika,

- broj i datum akta protiv koga je žalba izjavljena i naziv organa koji ga je doneo,
- naznaku ljudskog ili manjinskog prava ili slobode zajemčene Ustavom za koje se tvrdi da je povređeno sa oznakom odredbe Ustava kojom se to pravo, odnosno sloboda jemči,
- razloge žalbe i navode u čemu se sastoji povreda ili uskraćivanje,
- zahtev o kome Ustavni sud treba da odluči i
- potpis podnosioca ustavne žalbe.

Uz ustavnu žalbu se podnosi i

- prepis osporenog pojedinačnog akta,
- dokazi da su iscrpljena pravna sredstva,
- kao i drugi dokazi od značaja za odlučivanje.

Obrazac ustavne žalbe i uputstvo za popunjavanje obrasca dostupni su na internet stranicima

[http://www.ustavni.sud.](http://www.ustavni.sud.rs/page/view/167-101122/)

[rs/page/view/167-101122/](http://www.ustavni.sud.rs/page/view/167-101122/)

[ustavna-zalba-obrazac-i-uputstvo](http://www.ustavni.sud.rs/page/view/167-101122/)

Važno: „Kad Ustavni sud utvrdi da je osporenim pojedinačnim aktom, odnosno radnjom, povređeno ili uskraćeno ljudsko ili manjinsko pravo i sloboda zajemčena Ustavom, poništiće pojedinačni akt, odnosno zabraniće dalje vršenje ili narediti vršenje određene radnje i odrediti da se uklone štetne posledice u određenom roku.

Odluka Ustavnog suda kojom se usvaja ustavna žalba je pravni osnov za podnošenje zahteva za naknadu štete ili otklanjanja drugih štetnih posledica pred nadležnim organom, u skladu sa zakonom.” (čl. 89. st. 2. i st. 3. Zakona o Ustavnom sudu).

Pritužba Zaštitniku građana Republike Srbije

Zaštitnik građana se stara o zaštiti i unapređenju ljudskih sloboda i prava i kontroliše zakonitost i pravilnost rada organa uprave: kontroliše rad uprave samo u pogledu poštovanja prava građana i to onih koja su predviđena republičkim zakonima ili drugim

opštim aktima. On ne može kontrolisati rad najviših državnih organa (Narodne skupštine, predsednika Republike, Vlade, Ustavnog suda) kao ni sudova ni javnih tužilaštava.

Pritužba se može podneti u slučaju da su aktom, radnjom ili nečinjenjem organa uprave povređena prava. Pritužba se može podneti u roku od godinu dana od izvršenja povrede prava, odnosno poslednjeg postupanja ili nepostupanja organa uprave u vezi sa povredom prava građana. Uslov za podnošenje pritužbe je da su iscrpljena sva pravna sredstva. Izuzetak u tom pogledu postoji ukoliko bi podnosiocu pritužbe bila naneta nenadoknadiva šteta ili ako se pritužba odnosi na povredu principa dobre uprave, posebno nekorektan odnos organa uprave prema podnosiocu pritužbe, neblagovremen rad ili druga kršenja pravila etičkog ponašanja zaposlenih u organima uprave. Pritužba se može podneti u pisanoj formi ili usmeno na zapisnik.

Pritužba treba da sadrži:

- naziv organa na čiji se rad odnosi,
- opis povrede prava,
- činjenice i dokaze koji potkrepljuju pritužbu,
- podatke o tome koja su pravna sredstva iskorišćena,
- podatke o podnosiocu pritužbe.

Obrazac pritužbe je dostupan na internet stranici

<http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/pritužba>

Ukoliko utvrdi nedostatak, Zaštitnik građana upućuje dotičnom organu preporuku na koji način treba otkloniti nedostatak. Međutim, organ nije u obavezi da se ponaša u skladu sa preporukom. On samo mora da obavesti Zaštitnika građana o svom ponašanju po preporuci. Ukoliko se organ ne ponaša u skladu sa preporukom, Zaštitnik građana može o tome obavestiti javnost, Narodnu skupštinu, Vladu, ili da javno preporuči utvrđivanje odgovornosti funkcionera koji rukovodi organom uprave ili da preporuči razrešenje funkcionera koji je odgovoran za povredu prava građana.

6. Korisni linkovi

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava državnu upravu i lokalnu samoupravu

<http://www.drzavnauprava.gov.rs>

Ministarstvo pravde

<http://www.mpravde.gov.rs/>

Ministarstvo unutrašnjih poslova

<http://www.mup.gov.rs/>

Ministarstvo prosvete i nauke

<http://www.mp.gov.rs/>

Ministarstvo za infrastrukturu i energetiku

<http://www.mi.gov.rs/>

Narodna skupština

<http://www.parlament.gov.rs/>

Ustavni sud Republike Srbije

<http://www.ustavni.sud.rs/>

Zaštitnik građana Republike Srbije

<http://www.ombudsman.rs/>

